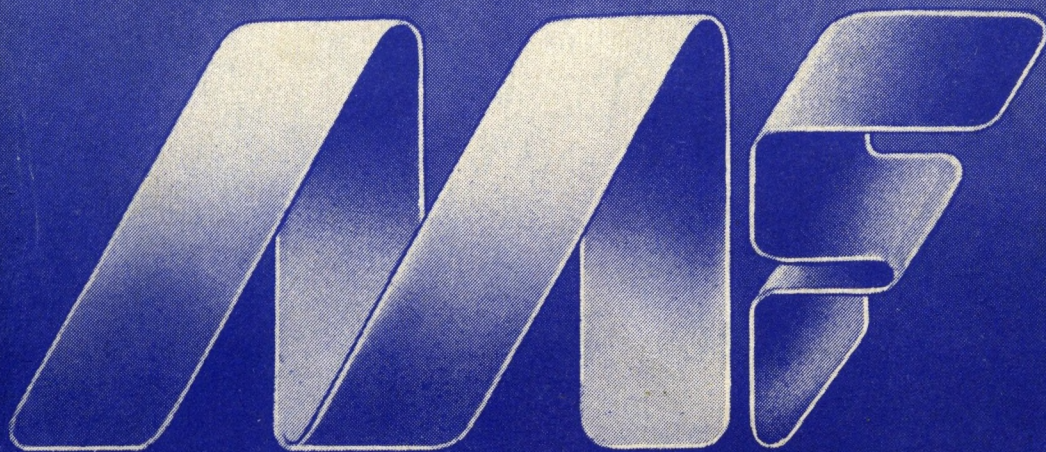

Az Igazságügyi Minisztérium
Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága

**MÓDSZERTANI
FÜZETEK**

1986 1

Belső használatra

MÓDSZERTANI PÜZETEK

**AZ IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM
BÜNTETÉSVÉGREHAJTÁS
ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA**

Kézirat gyanánt

Szerkeszti:
a szerkesztőbizottság

Elnök:
Nagy Tibor bv. vezérőrnagy

Tagjai:
Fejes Imre bv. őrnagy,
dr. Illovszky Vladimir bv. ezredes,
Kudor Zoltánné bv. őrnagy,
Palotás Miklós bv. ezredes,
Vincze Tamás bv. ezredes

Szerkesztő: Bánki Erika

Szerkesztőség:
1054 Budapest V., Steindl Imre u. 8.

A fotókat készítette:
Doba Károly, Zimmermann Béla

86—3085 Szikra Lapnyomda,
Budapest

Felelős vezető:
Csöndes Zoltán vezérigazgató

TARTALOM

1	AMBRUS GYULA: A fiatalokú fogvatartottak jutalmazása és büntetése
10	FÓRUM
10	DR. VÖRÖS FERENC: Gyógyító nevelés a gyakorlatban
17	DR. FÁBIÁN JÁNOS—DR. VÓKÓ GYÖRGY: Ügyészi felügyeleti tapasztalatok
25	TAPASZTALATCSERE
25	SISÁK PÉTERNÉ: A beutaltak egészségügyi képzése Nagytán
28	MALACHOWSKY LÁSZLÓNÉ: Biblioterápia a Szombathelyi Bv. Intézetben
30	ZSOLDOS LAJOS: Kultúra és sport Baracsán
35	ANKÉT
35	KECSKÉS TÜNDE: Fiatalok szakmai konferenciája '85
38	VÉGH JÓZSEF: Az elítéltek viselkedését szabályozó értékekről
42	TÁJÉKOZTATÓ
42	DR. GÖDÖNY JÓZSEF: Az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet 25 éves tevékenységéről
52	A BV. TÖRTÉNETÉBŐL
52	DR. KABÓDI CSABA—DR. MEZEY BARNA: A halálbüntetés jelenkora
61	SZEMLE
61	Nemzetközi tapasztalatok

A fiatalok fogvatartottak jutalmazása és büntetése

Az 1979-ben életbe lépett jogszabály és az ehhez kapcsolódó utasítások — a bűnözés visszaszorítása érdekében — az elítéltek nevelését tették a büntetésvégrehajtás fő feladatává. A nevelési munkának pedig fontos része a jutalmazás és a büntetés, mert általa erőteljesen befolyásolható a fogvatartott személyisége.

A büntetés általában negatív érzelmi állapotot vált ki, szorongást, konfliktust okoz, kudarcélménnyel jár. A jutalom ezzel szemben pozitív ambíciókat indukál és — az alaptalan jutalmazástól eltekintve — nincs károsító hatása. Ezért pozitív értékek, helyes reakciók kialakítására a jutalmazás alkalmasabb, mint a büntetés. (Természetesen vannak nevelési helyzetek, amikor a fenyítés kiszabása elkerülhetetlen.)

A büntetésvégrehajtási nevelés hatékonysága szempontjából nem közömbös, hogy mennyire vagyunk tisztában a jutalmazás és büntetés sajátosságaival, és ismereteinket hogyan alkalmazzuk a gyakorlatban. Az alábbiakban a fiatalok fogvatartottakra érvényes sajátosságokból kiindulva vizsgálom e problémakört.

A fiatalok fogvatartottak személyiségéről

Az igazán hatékony nevelőmunka elképzelhetetlen a fogvatartottak személyiségének sokoldalú és alapos ismerete nélkül, hisz csak azt várhatjuk el az elítéltektől, aminek teljesítésére képes. A fiatalok fogvatartottak életkori intervallumát a Btk. 107. §-ának 1. bekezdése szabályozza. E szakasz a fejlődépszichológiai tagolás szerint a serdülő- és ifjúkort foglalja magába. A személyiségfejlődés szempontjából e két szakaszt leginkább azokkal a feladatokkal jellemezhetjük, amelyeket a fiataloknak meg kell oldaniuk ahhoz, hogy be tudjanak kapcsolódni a társadalom lényeges folyamataiba.

E feladatok megoldásához végeredményben a gyermek egész személyiségstruktúráját át kell építeni, új alapokra kell helyezni, ami kedvező körülmények között is nagy teljesítmény. A fenti folyamat első szakasza struktúraromlással járó, feszültségekkel terhes nyugtalan fázis, a második pedig struktúraépítés, személyiségerősítés révén a lehangolás fázisa. Mindkét fázis időtartama különböző lehet, többnyire azonban már 16 éves korban megfigyelhetők a lehangolás jelei.

A szülőkhöz való viszony átalakítása rejti magában a legtöbb pszichés konfliktus lehetőségét. A serdülés központi feladata ez, amelynek megoldása döntően befolyásolja a személyiség további fejlődését. A családi és szociális tényezők ebben az életkorban fokozottan hatnak. A kortárs csoport többnyire bátorítja a szülővel való szembe fordulást. Ha az érzelmi leválásban zavar támad, sérül a szocializációs folyamat. A serdülő ez esetben elfordul a felnőttek világától, és a kortárs csoportokban igyekszik megtalálni azokat az értékeket, amelyeket nem tud, vagy nem akar a családjától elfogadni.

Ilyen csoport pl. a galeri is, ahol a tagok nagyjából azonos életkorúak, és értékeik általában eltérnek a társadalmi normáktól. A fiatalok fogvatartottak jelentős része csoportosan követ el bűncselekményt. Az egyedüli elkövetés ritka ebben az életkorban. Ugyanakkor a csoportos, agresszív bűnözés mellett egyre nő az életkor előrehaladtával a haszonszerzési motiváció, azaz emelkedik a nagyon elleni bűncselekmények száma.

A fiatalok fogvatartottak személyisége általában gyengén fejlett, neveltségi szintjük alacsony, szocializációs folyamatuk sérült. Az átlagos népességhez képest magas köztük a kóros személyiségzavarban szenvedők aránya. A büntetés letöltésének megkezdése előtt többségük még nem rendelkezik kialakult, tudatos értékítélettel, életszemlélettel. Jelentős részük hátrányos vagy halmozottan hátrányos környezetből kerül ki. Büntetésvégrehajtási intézetben kell eltölteniük annak a kritikus életszakasznak egy részét, amely még a stabil, integrált személyiséget is próbára teszi.

Összetételük kevésbé heterogén, mint a felnőttkorú fogvatartottaké, morális színvonaluk pedig egyre csökkenő tendenciát mutat a korábbi évekhez képest. A büntetésvégrehajtás során minden fogvatartottat egyéenként kell kezelniük. Ezért a fentiekben taglalt általános vonások mellett nélkülözhetetlen az individuum megismerése.

A jutalmazás és a büntetés mint a nevelés eszközárszere

A jutalmazás — büntetés a nevelés eszközárszere. Minthogy a nevelés maga folyamat, a jutalmazás és a büntetés is az. Előzménye a követelmények felállítása, az ellentmondások keletkezése, következménye pedig újabb követelmények felállítása, illetve újabb ellentmondások keletkezése. Az eszközárszer hatása kétféle módon érvényesül. Megnyilvánul az egyén értékelésének pedagógiai aktusában és testet ölt a konkrét jutalom, illetve büntetés információértékében.

A jutalom és a büntetés nagy szerepet játszik a fiatalok nevelésében, helyes normarendszerük kialakításában. Jelentős lehet pl. az egyén igény szintje és tényleges teljesítőképessége közötti összhang megteremtésében, a pozitív attitűdök, akarati tulajdonságok minősítésében, az erkölcsileg rosszalható szokásokkal szembeni gátlások kialakításában. A büntetésvégrehajtási intézetekben sajátos körülmények között fejt ki hatását. A jutalmazás itt gyakoribb és az egyén szempontjából jelentősebb. A büntetés, akárcsak a szabad életben, a szabályoktól eltérő magatartást, a feladatok végrehajtásának megtagadását szankcionálja.

Míg a pedagógiában a büntetés kiegészítő módszer, a kriminálpedagógiában korántsem az. Mégsem lehet elfogadni azt a nézetet, amely idealizálja a büntetést. A jutalmazás és a büntetés helyes arányait úgy kell kialakítani, hogy az alkalmazkodjon egyfelől a fiatalok életkori sajátosságaihoz, másfelől, hogy kompenzálja a büntetésvégrehajtási intézet nemkívánt negatív hatásait.

A jutalmazás alkalmazásának elvei

A fogvatartottak részére adható jutalmak változatos formát öltenek, nevelő hatásuk azonban csak meghatározott körülmények között érvényesül. Ezért az alábbi elveket célszerű szem előtt tartani a jutalmazás során. Kezdetben többször kell jutalmazni, mert így az egyén szinte megszereti a jutalmazott cselekvést, és akkor is elvégzi, ha később már nem kap érte külön jutalmat.

Fontos a jutalom mértéke. A túl kicsi jutalom általában nem ösztönöz, de a büntetésvégrehajtás keretei között a kis jutalmaknak is nagy értékük lehet. Élni

kell a differenciálás lehetőségével. Amit magától értetődőnek veszünk az egyik fogvatartott esetében, a másikat ugyanazért jutalmazhatjuk. Természetesen csak kellően megalapozott jutalomnak van helye. Megalapozatlan jutalom esetén a csoport bizalma megrendül a nevelő iránt, a csoport tagjai szembefordulnak a nevelő kedvenceivel. Fontos, hogy a jutalomban részesült cselekedet a fogvatartott közösség részéről is elismerésre találjon. De nem szabad lemondani a jutalmazásról, ha a nevelő értékelése nem esik egybe az antiszociális csoport értékrendjével. Ebben az esetben csoportfoglalkozáson célszerű feloldani az ellentmondásokat.

A személyiség életkori fejlődésének előrehaladtával egyre nagyobb szerepet kell kapnia az erkölcsi jellegű elismerésnek. Viszonyaink között erre kevés a lehetőség és ritkán élünk vele. Fontos a fokozatosság elvének betartása. Kezdetben kisebb értékű jutalmakat érdemes adni. A későbbiek során adott értékesebb jutalommal az elért pozitívumok összességét értékelhetjük. A fogvatartott iránti figyelem, érdeklődés, gondoskodás, pozitív érzelmek is jutalomértékkel bírnak.

A testületi tag elismerő nyilatkozata a fogvatartott valamelyik cselekedetével kapcsolatban csak akkor tölti be a jutalom szerepét, ha a testületi tag és a fogvatartott között a formális kereteken túl, egyéni elemeket is tartalmazó, pozitív színvonalú kapcsolat van. Fiatalkorú elítélt esetében nagy szerepe van ennek, hisz itt a büntetésvégrehajtás veszi át a család funkcióját.

A dicséret erkölcsi jellegű jutalom. Nincs semmilyen közvetlen gyakorlati haszna, de a megdicséret fogvatartott morális érzékét javítja, serkentőleg hat pozitív irányú személyiségfejlődésére. Hatása fokozódik az olyan fogvatartottak körében, akiket a bírói ítélet nem zárt ki a feltételes szabadságból. *A soron kívüli csomag engedélyezése* lehetőséget ad a személyi szükségleteknek a szokásosnál magasabb színvonalú kielégítésre. Nevelési szempontból azért van ennek jelentősége, mert az a fogvatartott, aki élvezzi a család támogatását, valószínűleg szabaddalusa után sem kerül légüres térbe.

A soron kívüli látogatás engedélyezése főleg a szüleikhez, testvéreikhez kötődő, nagycsaládos fiatalkorú esetében lehet hathatós eszköz. A fogvatartottat lelkesíti, várakozással tölti el. A továbbiakban is iparkodni fog, hogy kiérdekelje ezt a jutalmat. Az intézet monotonitása megtörik a beszélőn, a fogvatartott információkat kap a külvilágról, a látogatás üdítően hat pszichikumára. *A beszélő-hozsábítás* jutalomértéke valamivel kisebb. Az engedélyezett látogatási idő (két óra) általában elég a problémák megbeszélésére. Intézetünkben ez a jutalomforma technikai okok miatt nem terjedt el.

A személyes szükségletekre fordítható összeg növelése azoknál a fiatalkorúaknál bír különös jelentőséggel, akiknek nincs kapcsolattartójuk, vagy hozzátartozóik anyagi helyzete nem teszi lehetővé a csomagküldést. Ez egyébként a legáltalánosabban alkalmazott jutalmazási forma. *A tárgyjutalom* nem terjedt el a fiatalkorú fogvatartottak jutalmazási rendszerében. Ennek leginkább az az oka, hogy szűkösek a fogvatartottak jutalmazására felhasználható anyagi lehetőségek. *A pénzjutalomban* részesítés is viszonylag ritka. A termelésben foglalkoztatottak ugyan részesülnek prémiumban, illetve nyereségmentes jutalomban, de ez bér jellegű, így nem kerül be a személyi lap jutalmazási rovatába. A fiatalkorúakra ez a jutalmazási forma kevésbé hat serkentően, hisz nem látják azonnal, kézzelfogható módon a hasznát. Kivételt képeznek azok, akik családjukat pénzzel támogatják.

A kiszabott fenyítés elengedése is lehet jutalom. A fenyítések közül néhány hosszabb időtartamú, ezért indokolt módot adni arra, hogy amennyiben a fogvatartott — a fenyítés végrehajtásának tartama alatt — példás magatartást tanúsít, azt elengedjék. Így csökkenthető a fenyítés negatív, személyiségkárosító hatása is. Nagyobb jelentősége van *a végrehajtott fenyítés nyilvántartásból törlésének*. Ezzel ugyanis a fogvatartott visszaszerezheti esélyét a feltételes szabadságra. Ritkán

adományozott jutalomfajta ez, mivel hosszabb tartamú kifogástalan magaviselet és szorgalmas, átlagon felüli munkavégzés az előfeltétele.

A rövid tartamú eltávozás speciális vonása az, hogy 18 éven aluli fiatalok csak akkor részesíthető ebben a jutalomformában, ha szülei vagy más hozzátartozói fogadják. Mivel előfeltétel a hosszabb idő alatt tanúsított kifogástalan viselkedés, kiváló munkavégzés és aktív részvétel a körlet életének irányításában, ritkán kerül sor adományozására. Általában közösségvezetők, napos szolgálatot rendszeresen teljesítők részesülnek ebben a jutalomban. Ha lehet, élni kell vele, hisz a nevelési csoportra gyakorolt közvetett pedagógiai hatása számottevő. Az elítélteknek adható jutalmak körét az 1979. évi 11. tvr. 41. §-a szabályozza. Ez lehetőséget biztosít *dicsérő oklevél* adományozására is. E jutalomforma még nem terjedt el, noha közösségek részére is adható.

A jutalmazás statisztikai összefüggései

A fiatalok fogvatartottak jutalmazási statisztikájáról az alábbi tények olvashatók le. Emelkedett mind a jutalmak, mind a jutalmazott elítéltek száma. Ez részben a fogvatartottak létszámnövekedésére vezethető vissza. Nagyobb jelentőségű az a tényező, hogy új munkahelyek létesítésével, illetve a műszakszám növelésével emelni tudtuk a foglalkoztatottak számát. Ezzel több elítélt számára vált lehetővé, hogy kiemelkedő munkateljesítménnyel kiérdemlje a jutalmazási javaslatot.

A soronkívüli látogatás a legjobban áhított jutalmak egyike

1984-ben emelték a vásárlási összeget. Így a személyes szükségletekre fordítható összeg növelése, mint jutalmazási forma, veszített jelentőségéből. Helyette a soron kívüli csomag engedélyezése vált gyakoribbá. Intézetünkben az elítélt csak havonta egyszer tud friss élelmiszert és cigarettát vásárolni. Ezekhez sűrűbben csak soron kívüli csomag révén tud jutni.

Említésre méltó a soron kívüli látogatás engedélyezésének csökkenése. Ez elsősorban a fogvatartottak létszámának emelkedésével függ össze, melynek arányában nem bővültek a látogatás lebonyolításához szükséges technikai feltételek. Ugyancsak csökkenés tapasztalható a rövid tartamú eltávozás mint jutalomforma számarányában. Ez valószínűleg abból adódik, hogy a zsúfoltság növekedésével nehezebb egy-egy fogvatartottnak kiemelkedni és elérni ezt a kivételes jellegű jutalmat.

Jutalomértékkel bíró kedvezmények

Ha egy zárkaközösség huzamosabb időn keresztül megtartja a zárka rendjére és fegyelmeire vonatkozóan a kiváló minősítést, akkor kedvezményképpen televíziókészüléket kaphat. Ez a jutalomforma segíti egyfelől a körlet rendjének megtartását, másfelől erősíti — mint minden kollektív jutalom — a csoportkohéziót.

Bár az 1979. évi 11. tvr. nem foglalta a jutalmak rendszerébe a feltételes szabadságra bocsátást és az enyhébb végrehajtási fokozatba helyezést, mégis ehhez a témakörhöz tartozik taglalásuk, mivel mindkét lehetőség nagy jutalomértékkel bír a fogvatartott számára.

A feltételes szabadságra bocsátás a fogvatartottak — Btk-ban meghatározott köre — részére, mint lehetőség van kilátásba helyezve. Ez a lehetőség aktívan hat a nevelési folyamatra, a pozitív magatartásformák adaptálására, mert feltétele a büntetésvégrehajtási cél elérése, a fogvatartott fegyelmezett állampolgárrá válása. Ezért az elítélt figyelmét már a szabadságvesztés megkezdésekor fel kell hívni azokra a körülményekre, amelyek lehetővé teszik a feltételes szabadságra bocsátást. Tudatosítani kell egyéni érdekeit, mert ebben hatalmas ösztönző erő rejlik.

Az enyhébb fokozatba helyezés intézménye azon fogvatartottak számára is biztosítja magatartásuk értékelését, akiket a bíróság kizárt a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből. Természetesen ez a jutalomforma nagyobb jelentőségű azoknál a fogvatartottaknál, akiknél ez a lehetőség fennáll, mert enyhébb fokozatban még közelebb kerül a szabadulás napja. Meglehetősen ritkán teszünk javaslatot enyhébb fokozatba helyezésre, 1984-ben például csupán két fiatalkorút minősített át más fokozatba a bv. bíró.

A büntetés alkalmazásának elvei

Minden eszközzel törekednünk kell arra, hogy elkerüljük a fegyelemsértésnek kedvező helyzeteket. De ha a fogvatartott a büntetésvégrehajtás rendjét vétkesen megsérti, akkor meg kell fenytíteni. Természetesen ilyenkor sem válhat a fenytítés a megtorlás eszközévé. Lényege, hogy a jogszabály és az erkölcsi megítélés alá eső magatartást minősítse, a renitenskedő fogvatartottat visszatartsa negatív cselekedetének megismétlésétől. Célja bizonyos erkölcsi gátlások kifejlesztése.

A büntetés nevelő hatásának feltételeit akkor teremtyük meg, ha alkalmazásakor figyelembe vesszük az alábbiakat. Intézeti szinten csak akkor beszélhetünk eredményes fenytítésről, ha a személyi állomány tagjai egységes követelményeket támasztanak az elítélttel szemben. Ennek érvényesülnie kell úgy a fegyelmi eljárás kezdeményezésében, mint az egész eljárás során. Maga a fegyelmi eljárás is

pedagógiai szerepet tölt be. A kellő időpontban kiállított fegyelmi lap, az elfogulatlan, következetes kivizsgálás, a helyesen megválasztott fenyítésnem a megfelelő irányba orientálhatja a fogvatartottat.

A túl szigorú fegyelmezés megerősíti az elítéltek informális csoportjait. Az egyénből agressziót válthat ki, vagy hatására ártatlannak kezdi magát érezni a fogvatartott. A büntetést egyénre kell szabni, egyénileg kell értékelni. Ugyanakkor a fenyítés kiszabásánál tekintettel kell lenni a fiatalok erkölcsi fejlettségére is. Arra, hogy cselekedete szándékos volt-e, hogy először vagy ismételten követte el, arra, hogy van-e kapcsolat bűncselekménye és fegyelmi vétsége között, végetül pedig, hogy miképp viszonyul vétkéhez.

Kerülni kell a büntetés során a durva hangot, a gorombáskodást, az emberi méltóság megsértését, minden olyasmit, aminek folyamánya a fogvatartott és környezete közötti normális viszony helyreállítása ellen hat. Csak akkor szabjunk ki büntetést, ha a fogvatartott valóban megsértette a bv. célokhoz fűződő érdekeket, ha valóban vétkes. Sokkal ártalmasabb az igazságtalan büntetés, mint a büntetés elmaradása, különösen ebben az életkorban.

A kirótt büntetésben nem is annyira a büntetés tartalma, mint inkább a vétkes magatartás elítélése a fontos. Ezért a büntetés kiszabásakor azt is figyelembe kell venni, hogyan ítéli meg a vétket a fogvatartottak csoportja. A csoportos foglalkozásokon nem árt, ha ismertetjük a fegyelmi vétségeket és az ezekért kiszabott fenyítéseket. Ezzel kedvező irányba fejleszhető a csoport közvéleménye.

Fegyelmi vétségek és kiszabható fenyítések

A jogalkotó nem határozza meg az elkövethető fegyelmi vétségek mibenlétét. A fogvatartottak Az elítéltek viselkedésének szabályai című kiadványából ismerhetik meg a vétségek körét. Ezért az IM Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnokságának nevelési osztálya által 1981-ben megjelentetett kiadványt köteles elolvasni minden újonnan befogadott fogvatartott.

Tudvalevő, hogy fegyelmi fenyítést csak fegyelmi eljárás alapján lehet kiszabni. A büntetésvégrehajtási jogszabályok tiltják a testi fenyítés alkalmazását, elvetik, mint olyan eszközt, amely sérti az elítélt emberi méltóságát. Az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet 42. paragrafusának 1. bekezdése sorolja fel azokat a fegyelmi fenyítéseket, amelyek alkalmazhatók a fogvatartottal szemben. A fokozatosság elvének figyelembevételére itt is, akár a jutalmazásnál, a nevelőhatás nélkülözhetetlen előfeltétele.

A *feddés* a fogvatartottra nézve közvetlen korlátozást nem tartalmaz. Kihatással lehet azonban az elítéltet érintő későbbi intézkedésre (pl. újabb fenyítés esetén a fenyítésnem meghatározásánál). Erkölcsi hatása abban áll, hogy a fegyelmezetlenség tényét és annak hivatalos megítélését tudomására hozza a többi fogvatartottnak, s ezzel közvetlen és közvetett nevelőhatást fejt ki.

A *szoron következő csomagtól való eltiltás* szűkíti a fogvatartott személyes szükségleteinek kielégítését abban a hónapban, amelyre a fenyítés időbeli hatálya kiterjed. E büntetés kiszabásakor figyelemmel kell lenni arra, hogy van-e egyáltalán hozzátartozója a fogvatartottnak, akitől csomagot kaphat. A *szoron következő látogatástól való eltiltás* az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet 52. paragrafusának 1. bekezdése alapján fiatalokú fogvatartott esetében nem alkalmazható.

A *személyes szükségletre fordítható összeg csökkentése* az egyik leggyakrabban alkalmazott fenyítésnem. Ezzel szemben a *munkadíjcsökkentés* ritkán alkalmazott büntetésforma. Rendszerint a munkahelyen elkövetett fegyelemsértések

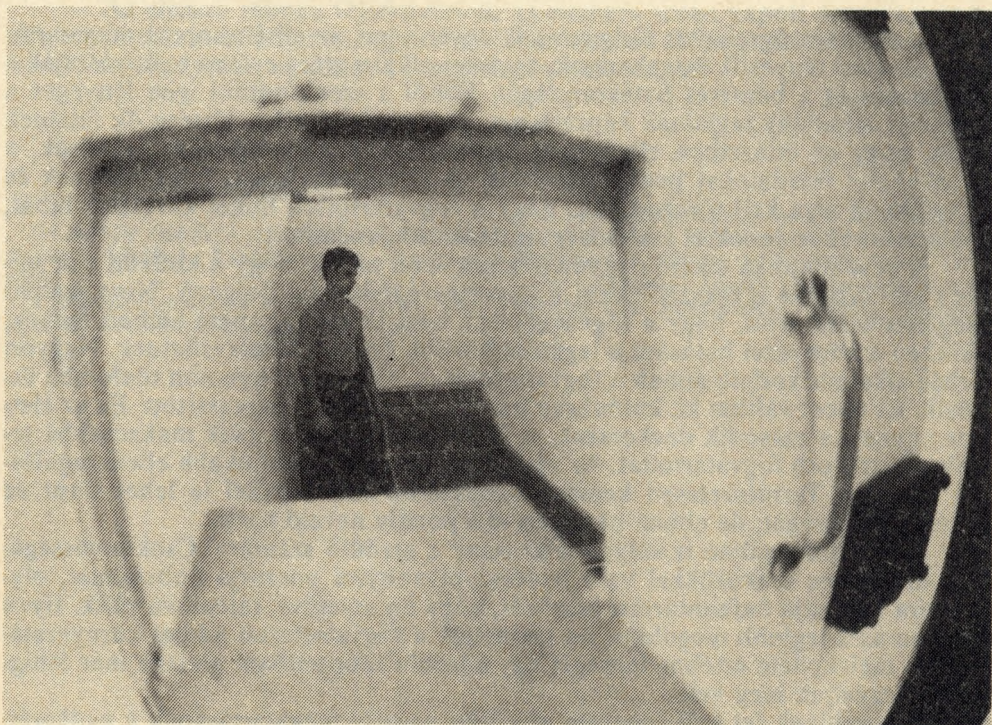
esetén javasolják. A fiatalkorút ugyanis ez kevésbé érinti, mint például a személyes szükségletre fordítható összeg csökkentése.

A *magánelzárás* az egyik leggyakrabban alkalmazott fenyítési forma. 1984-ben közel minden harmadik kiszabott fenyítés magánelzárás volt. E büntetés lényege, hogy a fogvatartott társaitól elkülönítve, magányosan tölt meghatározott időt. Ehhez járul még a dohányzás és az olvasás tilalma, a feszes napirend, a ridegbben berendezett zárka.

Enyhébb formája, amikor a magánelzárás ideje alatt a fogvatartott nincs eltiltva a munkavégzéstől. Ha a magánelzárás a munka folyamatosságát is megszakítja, az évi pihenőidőre való jogosultság bekövetkezése is kitolódik, csak a fenyítés letöltésétől számított egy év elteltével válik esedékessé.

A magánelzárásban lévő fiatalkorút nevelőjének rendszeresen, de legalább másnaponként fel kell keresnie (lásd a Bv. Szakutasítás 253. §-át!). Az iskolai tanulmányok folytatását a magánelzárás-büntetés nem érinti. Az iskolai foglalkozásokra a fiatalkorút akkor is elő kell állítani, ha a munkától eltiltották (Bv. Szakutasítás 254 §.).

A *fegyelmező részlegbe utalás* kivételes büntetési forma. A különösen súlyos, általában bűncselekményt is megvalósító fegyvelemsértéseket, illetve a több esetben fenyített, a nevelő hatások elöl szándékosan elzárkózó, szembehelyezkedő fogvatartottakat fenyítik e büntetésnemmel. A fegyelmező részlegben eltöltött idő elsősorban korlátozásra épül, pozitív nevelő hatások itt csak kis mértékben és szűk körben érvényesülnek. Ezért indokolt az a speciális rendelkezés (lásd a Bv. tvr. 52. §-ának 1. bekezdését!), amely csak a tizennyolcadik életév betöltése után teszi lehetővé a fegyelmező részlegbe utalást.

A magánelzárás az egyik legszigorúbb fegyelmezési forma

A büntetés statisztikai összefüggései

A statisztikai adatokból kitűnik, hogy a fenyítettek és a fenyítések száma növekedett az idővel. Ennek oka a fiatalok fogvatartottak, valamint a nem foglalkoztatottak számának emelkedése, a fiatalok elítéltek összetételének, illetve az elhelyezési körülményeknek a romlása. A fenyítések számát a széntüzelés visszaállítása is szaporította. A fogvatartottak egy része a kályhában tüzei el az egyéni felszereléséhez, illetve a zárka berendezéséhez tartozó tárgyakat.

Szembetűnő a magánelzárás-büntetés csökkenése is. Ez a technikai okokra vezethető vissza. A hely hiányában letölthetetlen magánelzárásos fenyítés helyett gyakran büntették a fogvatartottat a vásárlási összeg — hosszabb időtartamra szóló — csökkentésével. Jól reprezentálja a csomagtól való eltiltás arányának növekedése azt a tény, hogy emelkedett a nevelői hatáskörbe utalt fegyelmi eljárások száma. Ugyanis ez a nevelő által kiszabható legsúlyosabb büntetésfajta. A feddés számarányának növekedését is ezzel magyarázhatjuk.

Komoly hátrány a fogvatartottak számára az eggyel súlyosabb végrehajtási fokozatba helyezés. Mutatja ezt az is, hogy a jogalkotó két feltételhez is köti az átminősítés alkalmazhatóságát. Jelesül, az a fogvatartott helyezhető súlyosabb büntetésvégrehajtási fokozatba, aki ismételen és súlyosan megsérti az intézet rendjét, ugyanakkor eredeti fokozatában már letöltött egy évet. Tökölön a két fokozat közti különbségből fakadó hátrányokon kívül a szigorúbb rezsimű körletre helyezés is sújtja az átminősített elítéltet. 1984-ben három fiatalokot helyezett súlyosabb végrehajtási fokozatba — a parancsnok javaslatára — a bv. bíró.

A jutalmazás és a büntetés hatékonyságát befolyásoló tényezők

A büntetésvégrehajtás dolgozóinak egyénisége, az elítéltsocsoport magatartása, a nevelési tényezők összehangolt, együttes alkalmazása erősen befolyásolják a jutalmazás és a büntetés hatékonyságát. Ebből a szempontból igen lényeges a személyi állomány tagjainak képzettsége, pedagógiai érzéke. Hiszen ők felelnek azért, hogy az intézetben elhelyezett fogvatartottak a szabályokat betartsák, a munkahelyi feladatokat pedig teljesítsék. A munkáltatóknak, felügyelőknek és nevelőknek arra kell törekedniük, hogy a fogvatartottak minél kevesebb hibát, mulasztást kövessenek el szabadságvesztésük ideje alatt.

A nevelőmunka sikere nagymértékben azon múlik, hogy a kítűzött célt milyen eszközökkel igyekszik elérni a büntetésvégrehajtási dolgozó. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a fogvatartottak nem tárgyak, hanem emberi lények, akikben a környezet hatására a legkülönbözőbb érzések keletkezhetnek. Nagyon nehéz alkalmazkodnia annak a fogvatartottnak, aki lépten-nyomon tilalomba ütközik. Ez dacot válthat ki, különösen ha serdülő az illető fogvatartott. Ez az életkor ugyanis a második dackorszak. A büntetések gyakran csak makacsabbá teszi a fiatalokot fogvatartottat. Az újabb fenyítésre még konokabb ellenszegüléssel válaszol. Természetesen kemény kényszerítő eszközökkel le lehet törni az elítélt nyakasságát, de ebben nemigen van pozitív nevelő hatás.

A dac önmagában is súlyos lelki teher a serdülő számára. Csökönységének drasztikus eszközökkel való letörése olyannyira pusztítja önbizalmát, olyannyira fellazítja önfenntartási ösztönét, hogy ún. nyelvővé, falcolóvá válik. Ilyen esetben az a legjobb megoldás, ha kiemeljük a fogvatartottat addigi környezetéből, és cselekedete értelmetlenségét egy későbbi időpontban, amikor már lehigadt, tárgyaljuk meg vele.

A nevelőnek fel kell ismernie az elítélt negatív magatartásának a gyökerét. Tudnia kell, hogy a fogvatartott cinizmusa személyiségvonás-e, vagy csupán vé-

dekező póz, hogy ne tartsák gyereknek. El kell döntenie, hogy az elítélt hangoskodása, tiszteletlensége, pökhendisége mit akar: az individualizmus túltengését, vagy csak túlradó, kamaszos temperamentumot.

A nevelőmunka során természetesen kell büntetni, de nem szabad szem elől téveszteni a büntetés célját. A nevelési szituációkat, így a jutalmazás és a büntetés alkalmazását is a helyzetnek, az események logikájának megfelelően, alkotó módon, egyénre szabottan kell megoldani. A minimumra kell csökkenteni azokat a konfliktusokat, amelyek elősegítik a fegyelmi vétségek elkövetését.

A jelenleg kialakult helyzetet értékelve az alábbiak javíthatnák a fegyelmet intézetünkben:

— A jutalmazási rendszer következetesebb alkalmazásával, ösztönző erejének jobb kihasználásával csökkenne a fenyítendő cselekmények száma. Például gyakran automatikusan, a fogvatartott fejlődésének és képességeinek figyelmen kívül hagyásával születnek meg a jutalmazási javaslatok.

— A zsúfoltság csökkenésével, kisebb nevelési csoportok kialakításával megteremtődne a fogvatartottak alaposabb megismerésének a feltétele, s ezáltal egyénre szabottan lehetne büntetni, illetve jutalmazni.

— Ha a zsúfoltság kisebb lenne, az nagyobb lehetőséget teremtene a nevelési szempontból kívánatos csoportosításra. Ezáltal pedig növekedne a közvetett nevelőhatások intenzitása.

— A foglalkoztatás további bővítése lekötné, megfelelő irányba terelné a — munkahely híján — jelenleg nem foglalkoztatott elítéltek aktivitását, lehetőséget adna pozitív személyiségvonásaik kibontakoztatására. A zártság viszonylagos csökkentésével (amely adódna a munkahelyen való nagyobb mozgásból is) csillapodna a fogvatartottakban felhalmozódó feszültség, és ez szintén javítaná a fegyelmi helyzetet.

— Az elemző munka fejlesztésével, az elemzés során kapott összefüggéseknek a jutalmazás és a büntetés gyakorlatában történő felhasználásával javulhat a nevelő tevékenysége, apadhat a fegyelemsértések száma.

Ambrus Gyula

Irodalomjegyzék

Dr. Borbély András: A jutalmazás és a büntetés alapvető kérdései. Tankönyvkiadó, Budapest 1969.

A büntetésvégrehajtási nevelés fejlesztési koncepciója. Módszertani füzetek, 1984/1. szám

A büntetésvégrehajtási nevelés koncepciójának megvalósulása a fiatalok elítéltek nevelésében. Fiatalokúak Börtöne és Fogháza, Tököl 1984.

Dr. Csetneky László: Büntetésvégrehajtási pszichológia. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest 1978.

| Gyógyító nevelés a gyakorlatban

A deviancia megítélése a mindenkori társadalom fejlettségi fokától függ. Célja változatlan: a társadalom zavartalan működését fenyegető jelenségek elleni harc, a diszfunkcionalitással szembeni védekezés.

A szociológia deviáns jelenségnek tekinti a bűncselekményt, az alkoholizmust, a kábítószer-fogyasztást, az elmebetegséget. A társadalom különböző módszerekkel, intézményesen is védekezik ezekkel szemben. Humanitásától függően igyekszik a bűnelkövetőt nevelni, az elmebeteget és az alkoholistát gyógyítani. A halmozottan deviánsok (így például: elmebeteg bűnelkövetők, bűnelkövető alkoholisták) számára sajátos intézményeket alakít ki.

Büntető törvénykönyvünk 1978 óta írja elő — a bűnelkövető viselkedésének korrigálására — a kényszergyógykezelést és az alkoholisták kényszergyógyítását. Ez tette szükségessé a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során a gyógyító-nevelő csoportok létrehozását.

A gyógyító-nevelő csoport sajátos működési kereteinek kialakítására a Bv. Szabályzat 59. §-a ad lehetőséget. Az általános előírásoktól csak ebben a körben szabad eltérni.

A gyógyító-nevelő csoportok létrehozása kétségtelenül nagy előrelépést jelent a büntetésvégrehajtás humanizálódásában. A csökkentett munkaidő, a terápiás szempontok figyelembevételével kidolgozott napirend a gyógyító nevelés hatékonyságát biztosítja. A végrehajtás egyéb szabályai viszont nem mindig alkalmasak arra, hogy a csoport tagjai számára könnyebbé tegyék a börtönéletet.

Tekintettel arra, hogy börtönviszonyok között a mindennapi élet apró eseményei más súlyt kapnak, mint a szabad életben, rendkívüli módon befolyásolhatják az elítéltek helyzetét. Ezért igényel eltérő szabályozást a gyógyító-nevelő csoportba helyezettek jutalmazása, fenyítése, kapcsolattartása, bérezése, kártérítése stb.

A gyógyító-nevelő csoport tagozódása

A jogszabályok és a módszertani útmutató a gyógyító-nevelő csoportokat egységes egésznek tekinti. Nincs külön gyógyító-nevelő csoport az értelmi fogyatékosok, a gyógyult elmebetegek, az alkoholisták stb. számára. Az előírt kezelési formákon a személyiségzavar jellegétől nagyrészt függetlenül vesznek részt a csoport elítélteit. Természetesen egyénenként változik azoknak a kezelési módszereknek a skálája, amelyek hatásosak és hasznosak. Ezért soroljuk típusokba a személyiségzavar jellege szerint a gyógyító-nevelő csoport tagjait.

Az orvosoknak, pszichiátereknek, pszichológusoknak, gyógypedagógusoknak és nevelőknek más-más módszereket kell alkalmazniuk típusonként, a felügyelet viszont elég, ha a csoport egészére vonatkozó bánásmódbeli ismeretekkel tisztában van.

Ide a pszichopaták, illetve a neurotikusok tartoznak. A büntetésvégrehajtási intézetekben fogvatartott nagy számú pszichopata közül azok kerülnek a gyógyító-nevelő csoportba, akiket a bíróság korlátozottan beszámíthatónak ítél. Továbbá, akiket az IMEI-ben kivizsgáltak és a gyógyító-nevelő csoportba utaltak.

Példa: K. V. 29 éves. Az általános iskola elvégzése után kőművesszakkát tanult, de tanulmányait két hónap után abbahagyta. Letartóztatásáig nyolc-kilenc munkahelyen dolgozott. A katonai szolgálatból személyiségzavara miatt leszerelték. Nőtlen, gyermektelen. Három testvére már családot alapított, ő szüleivel élt közös háztartásban. Apja igen durva ember volt, ezért azt tervezte, hogy vásárol egy közeli tanyát, ahová édesanyjával együtt elköltözhet.

Több esetben állt intézeti gyógykezelés alatt. Többször kísérelt meg öngyilkosságot gyógyszerrel. Introvertált diszharmonikus személyiség. Gyakran szorong, súlyosan depressziós. Apjával szemben paranoid beállítottságú. Az IMEI-ben megállapították, hogy neurotikus, infantilis, betegségbe menekülő személyiség, aki kritikus helyzetekben indulatkeltésre és paranoid tünetképződésre hajlamos.

A bűncselekmény napján segédmotorját javította, miközben szülei veszekedtek. Az anyja az apja elől menekülve kirohant a házból. A vádlott arra számított, hogy az esti órákban további nézeteltérésre kerül majd sor. Ezért vitte be a kalapácsot a szobába, ahol esténként tartózkodni szoktak. Amikor apja leült tévét nézni, K. V. felelősségre vonta, mire a sértett a fiú felé ütött, és azt mondta: „úgyis megöllek mindkettőtöket”.

A vádlott elugrott az ütés elől és leütötte a sértettet. A következő másodpercben a vádlott kivette az ágy alól a kalapácsot és ütni kezdte a sértett fejét. Körülbelül tizenöt perc múlva beállt a halál. A vádlott bevett négy-öt nyugtatót és elment értesíteni a mentőket meg a rendőrséget.

Az első fokú bíróság öt év börtönben végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte, a másodfokú bíróság mérlegelve személyiségzavarát, eggyel enyhébb végrehajtási fokozatban rendelte letölteni az ítéletet.

A bűncselekmény ténye nagyon megrázta. Valahányszor szóba került, sírva fakadt, ugyanakkor kereste az alkalmat, hogy beszélhessen róla. Apját gyűlölte, amiért az életüket megkeserítette, ugyanakkor nem tudta megbocsátani magának, amit tett.

Kedzetben visszahúzódó, közönyös magatartásba menekült. Véleményt soha nem nyilvánított és metakommutatív gesztusai sem voltak. Később pártfogásba vette az elesetteket, s így bizonyos tisztelet övezte az elítéltek körében. Kedvezményel szabadult.

Kényszergyógyításra utalt alkoholisták

A velük kapcsolatos gyógyító-nevelő eljárások csak részben térnek el a személyiségzavarban szenvedők számára javasoltakétól. Az alkoholistákat néhanyan a pszichopaták egyik alcsoportjába sorolják. Mivel az alkoholizmus összetett lelki, testi és társadalmi tényezőkből keletkező betegség, ezért kezelésének is ki kell terjednie mindhárom területre.

Példa: P. T. 48 éves. Az általános iskola elvégzése után szobafestő-mázoló szakmát szerzett. 25, 17, illetve 4 évvel ezelőtt volt büntetve vagyon elleni bűncselekményekért. 1959-ben nősült először, 1965-ben pedig másodszor. Mindkét házasságából született gyermeke. Második felesége ugyanúgy iszik, mint ő. Ilyenkor tettelegességig fajuló veszekedésre kerül köztük sor.

A bűncselekmény elkövetése napján felesége felkapott egy konyhakést, s a veszekedés hevében megfenyegette. P. T. kicsavarta az asszony kezéből a kést és visszatette a konyhaszekrénybe. A vitatkozás tovább folyt. A vádlott benyúlt a zsebébe, és zsebkésével a felesége karjába szúrt. Ezt követően lefeküdt aludni. A feleséget szülei kórházba szállították. Kilenc nap múlva meggyógyult.

Az első fokú bíróság emberölés kísérlete miatt 3 év, 6 hónap börtönben le-töltendő szabadságvesztésre ítélte, és mivel bűncselekménye alkoholista életmód-jával függött össze, a kényszergyógyítást is elrendelte.

A börtönbe jutva mindenért az asszonyt hibáztatta. Hisz annak italozása mi-att kapott ő is rá az italra. Becsületességét bizonyítandó derekasan dolgozott, pél-dásan viselkedett. Zárkafelelősként sem volt vele semmi probléma. Az édesany-ját, aki a kislányát nevelte, rendszeresen támogatta. A feleségének is írt egy en-gesztelő levelet, de az nem válaszolt neki. Valószínűleg el fognak válni.

Értelmi fogyatékosok

Önálló életvezetésre többé-kevésbé képtelenek. Szellemi visszamaradottsá-guk következménye az elkövetett jogsértés is. Nevelésük célja nem az, hogy oko-sabbak legyenek, hanem az, hogy be tudjanak illeszkedni előbb a börtön élet-rendjébe, szabadulásuk után pedig a társadalomba.

Az esetek zömében még az általános iskolát sem végezték el. Gyógypedagó-giai beiskolázásukkal, az elemi együttélési szabályok elsajátításával és gyakorlá-sával a társadalomhoz való alkalmazkodásuk sikerét segítjük elő.

Példa: V. Z. 28 éves. Apja meghalt, édesanyja egészséges. Kezetben otthon nevelkedett, és eljutott a kisegítő iskola harmadik osztályáig. Amikor „idegileg kiborult”, állami gondozásba adták. Debrecenbe került az egészségügyi gyermek-otthonba, majd pszichózis gyanújával Budapesten vizsgálták. Végül nagykorúsá-gáig a nagytétényi gyermekotthonban tartózkodott. Később visszakerült szeretett édesanyjához.

Különböző munkahelyeken dolgozott, legjobban az Ingatlankezelő Vállalat-nál érezte magát, mert szeretett söpörni. Két éve rendszeresen fogyaszt alkoholt. Hamar indulatossá válik, részegsége miatt két szabálysértési eljárást is folytattak már ellene.

1979-ben 1 év, 6 hónap felfüggesztett szabadságvesztés-büntetést kapott, mert italosan több társával rányitotta egy lánykollégium lakóira a gázcsapokat. Jelen bűncselekménye súlyos testi sértés. Részegen megverte az ugyancsak ré-szeg, rá megjegyzéseket tevő házmestert.

Nehézkés mozgású, lassú felfogású. A figyelme rögzülésre hajlamos. Maga-sabb rendű etikai érzelmek nem jellemzik. Határozatlan, könnyen befolyásolha-tó. A debilitás és az imbecillitás határán áll.

Magatartása sok gondot okoz a felügyeletnek. Gyermeteg viselkedése miatt gúnyolják az elítéltek, ő meg verekszik. Nyugodt állapotban egyébként jól kezel-hető. Szívesen és sokat beszél. Imádja az állatokat.

Több munkahelyen próbálták foglalkoztatni, de legfeljebb kisegítő munkára alkalmas. Érzelmileg mobilizálható, a terapeuta kedvéért sok mindent hajlandó megtenni. A kreatív terápia keretében üveget fon. Ezt szívesen teszi. Preventív in-tézkedésként javasoltuk pártfogó-felügyelet elrendelését.

Javult állapotú elmebetegek

A gyógyító-nevelő csoportba helyezés feltétele az, hogy az IMEI-ben annyira javuljon az elítélt elmeállapota, hogy beilleszkedésének biztosítására elegendő legyen a gyógyító-nevelő csoport nyújtotta bánásmód. Az IMEI kihelyező záró-

jelentése rendkívül részletes utasításokat tartalmaz a beteggel kapcsolatban és utal arra, hogy a legcsekélyebb változás esetén vissza kell szállítani a fogvatartottat az IMEI-be.

A bánásmód egyes kérdései

A gyógyító-nevelő csoport tevékenysége, napirendje több ponton eltér a fokozat szerinti kategóriától. Hogy ez ne okozzon a többi elítéltnél zavarokat, a gyógyító-nevelő csoportot rendszerint elkülönítik a bv. intézetben belül. Amennyiben megoldható, jó, ha a kijelölt terület közel esik az intézet egészségügyi részlegéhez, de semmiképp sem helyeselhető, ha annak mintegy kibővítéseként valósul meg. A gyógyító-nevelő csoport körletén csökkenteni kell a mozgáskorlátozást, a zárkaajtókat pedig nappal nyitva kell tartani. Az anyagi lehetőségek függvényében terápiás foglalkoztatóhelyiségeket, közös szórakozóhelyiségeket kell kialakítani, a zárkák belső tere pedig diszitendő.

A gyógyító-nevelő csoport a büntetésvégrehajtási rezsim keretében működik, ezért csak indokolt mértékben lehet eltérni az általános bánásmódtól.

Rendkívül nehéz ugyanis az alacsony értelmi színvonalú és alacsonyan iskolázott elítéltekkel elfogadtatni, hogy a pszichésen sérültekkel másképp bánunk. Nem szabad, hogy azt higgyék: „nekik mindent szabad”.

Munkáltatás a gyógyító-nevelő tevékenységben

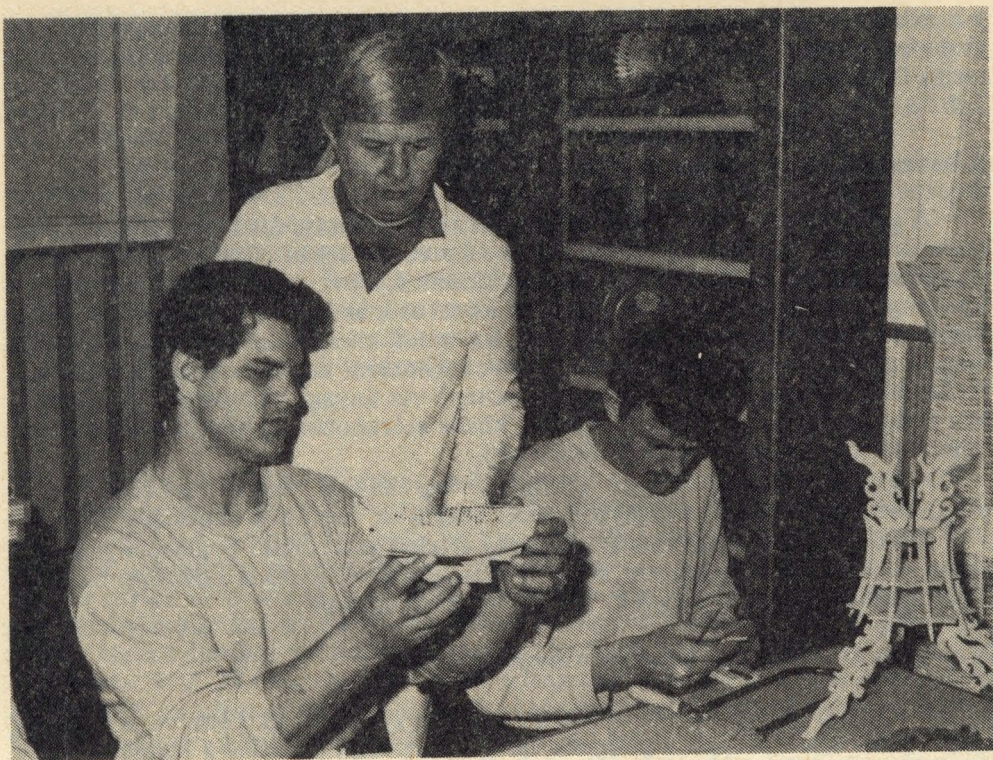
A munkáltatás a rehabilitáció egyik leglényegesebb eszköze. A pillanatnyi szabályozás azonban épp a gyógyító-nevelő csoportot érintően a leghiányosabb. Az a követelmény, hogy a csoportba helyezett elítélteknek képességük szerinti munkát biztosítsunk, ez idő tájt nincs megoldva. Az előírt terápiák alkalmazása elképzelhetetlen a gyógyított önkéntes részvétele nélkül. Ha az amúgy is kevés szabadideje terhére kísérelnénk meg a terápiás beavatkozást, biztos, hogy ellenállást váltanánk ki.

Két rendelkezés szól a gyógyító-nevelő tevékenység munkáltatási feltételeiről. Az egyik a 8/1979. IM számú rendelet 111. §-a, amely kimondja, hogy a fogvatartott „munkával foglalkoztatása csökkentett munkaidőben, munkaterápiás jelleggel történhet”. Ez azonban csak az alkoholistákra vonatkozik. A többi gyógyító-nevelő csoportba utalt elítéltre analógia alapján próbáljuk kiterjeszteni ezt a rendelkezést. A másik lehetőséget a 101/1981. IM számú utasítás 270. §-a fogalmazza meg: „a csökkent munkaképességű elítéltet a munkaképességének megfelelő munkakörben kell foglalkoztatni. A beteg vagy munkavégzésre képtelen elítéltet munkára beosztani nem szabad”.

Ez idő szerint a hét egyik munkanapját nevezzük ki terápiás napnak. Ilyenkor az elítélt mind a munka alól, mind tartási kötelezettségének teljesítése alól mentesül.

A legtöbb intézetben sok helyütt lehet dolgozni. A gyógyító-nevelő csoportba helyezett elítéltek majdnem valamennyi munkahelyen megtalálhatók. A termelésben zavart okoz, hogy a terápiás napokon hiányoznak az elítéltek. A gyógyító-nevelő csoportba helyezett fogvatartottakkal szemben amúgy is tapasztalható averzió, ez a körülmény pedig még tovább nehezíti beilleszkedésüket a munkahelyen.

A büntetésvégrehajtási intézetekben terápiás munkalehetőség gyakorlatilag sehol sincs. Az üzemszerű termelésben viszont a gyógyító-nevelő csoportban elhelyezett elítéltek alig foglalkoztathatók. A nem dolgozók viszont a legalapve-

Kreatív terápia a gyógyító-nevelő csoportban

több személyes szükségleti tárgyakat sem tudják megvásárolni. Nagyobb részük nem kap pénzt, csomagot kintről, s ez börtönviszonyok között rendkívül súlyos hátrány.

A csoportokban alkalmazott terápiák

A börtönrezsím körülményei között végrehajtandó pszichoterápiás eljárásoknak — megítélésem szerint — még nincs specifikusan kifejlődött és hatékonyságában ellenőrzött módja. A különböző gyógyító intézetekben alkalmazott terápiás eljárásokat, valamint az alkoholelvonás eddig ismert módszereit igyekszünk adaptálni.

A gyógyító-nevelő csoportba helyezés előtt az IMEI szakemberei az elítélt személyiségét figyelembe vevő terápiás javaslatot tesznek. Ezek általában a következők: egyéni pszichoterápia, kiscsoport-terápia, nagycsoport-terápia, kreatív terápia, zeneterápia, családterápia, mozgásterápia és alkoholelvonó klubterápia.

A kábítószer-elvonással kapcsolatban nincs kialakult hazai módszer, nincs IMEI-féle módszertani ajánlat, de szerencsére még elég ritkák az ilyen jellegű bűncselekmények.

Sajnos az ajánlott terápiák végrehajtásának sincsenek meg ez idő szerint a megfelelő személyi és tárgyi feltételei. Az intézeti orvosoknak nincs pszichiátriai képesítésük, a börtönök kisebb hányadában dolgozik csak pszichológus, megfelelő helyiségek sincsenek mindenütt.

A jogi szabályozás ellentmondásai

Az elmondottak alapján, úgy vélem, a büntetésvégrehajtás csak részben tud eleget tenni a törvényi rendelkezéseknek. Gyakorlatilag 1980 óta működnek a gyógyító-nevelő csoportok. Az eddig elért eredményeket abban lehet összefoglalni, hogy sikerült a büntetésvégrehajtási rezsím ellenállását leküzdeni a gyógyító-nevelő csoportokkal, s az azokban alkalmazott bánásmóddal szemben. Ez a siker sem teljes egészen, az adott bv. intézetben uralkodó felfogástól függ.

A büntetésvégrehajtási munkának nincs kellő társadalmi presztízse, s a bérezés ezt nem egyensúlyozza ki. Az emberek zöme nehezen tolerálja a zártságot és a rezsím követelményeit (egyenruha, szolgálati fegyelem stb.). Ezért rendkívül nagy a fluktuáció a pszichológusok és a pedagógusok körében.

A gyógyító-nevelő csoportban foglalkoztatott nevelők képzettsége általában nem adekvát. Zömük a Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola hallgatójaként kapott diplomát. A többiek pedig a Rendőrtiszti Főiskolán végeztek, ahol a képzés fő iránya nem a pedagógia és a pszichológia. A gyógyító-nevelő csoport felügyeletét ellátó őrszolgálati személyzet az általános iskola nyolcadik osztálya után kijárta az alapfokú őri iskolát, mégsem tudja maradéktalanul ellátni teendőit a gyógyító-nevelő csoportban.

Jogi szabályozás hiányában ma még nincs kialakult elképzelés arról, hogy a gyógyító-nevelő csoportban elhelyezett elítélteket milyen munkával lehetne foglalkoztatni. Az értelmi fogyatékosok, a kényszergyógyításra beutalt alkoholisták legnagyobb része tanulatlan alkalmi munkás vagy segédmunkás volt a polgári életben. Ezért amíg a büntetésvégrehajtás gazdálkodási rendjét szabályozó jogszabályok nem módosulnak, addig a gyógyító-nevelő csoportok tagjai veszteséggént jelennek meg a termelésben.

A jogalkotó szándéka az, hogy a Btk. 24. §-a alapján létesüljenek gyógyító-nevelő csoportok a büntetésüket töltők számára. Ezzel szemben az a tényleges helyzet, hogy a Btk. 75. §-a alapján kerülnek az elítéltek a gyógyító-nevelő csoportokba. 1981 októberében a Legfőbb Ügyészség, az IM Büntetőbírószálya és Bv. Felügyeleti Osztálya egybehangzóan megállapította, hogy a gyógyító-nevelő csoportba helyezett elítéltek közül kevés szenved személyiségzavarban.

A bv. intézetekben sok értelmi fogyatékos, pszichopata, illetőleg kóros elmeállapotú elítélt van. Ezek, noha sorozatosan megsértik a fegyelmet, nem kerülnek gyógyító-nevelő csoportba, mert az IMEI-be küldésük nagyon sok többletmunkát igényel.

Intézetünkben a kóros elmeállapotúak teszik ki a gyógyító-nevelő csoport egyharmadát. Ritka az olyan, akinél ezt a körülményt bírói ítélet állapította meg, többségük a 101/1981. IM sz. utasítás 31. §-a alapján került a gyógyító-nevelő csoportba.

Igen gyakori a rövid ítéleti idővel rendelkező elítélt a büntetésüket töltő fogvatartottak között. Sokan a javító-nevelő munka átváltoztatása, illetve a pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztés miatt vannak nálunk. Leggyakrabban kisebb értékű tulajdon elleni bűncselekményt, valamint garázdaságot követnek el az értelmi fogyatékosok és a pszichopaták. Mivel elmeállapotuk kórosságára nem utal az ítélet, lehetetlen őket a gyógyító-nevelő csoportba helyezni. Holott számukra különösen fontos lenne elviselhetővé tenni a rezsímet.

A büntetésvégrehajtásnak nehézséget okoz az a bírói gyakorlat, amely könnyen kényszerelvonó-kezelésre ítéli a vádlottat. A terápiás javaslatok sablonossá válnak, nem jut elég idő a kóros elmeállapotú elítéltek felfedezésére.

A rövid ítéleti idő akadályozza az eredményes terápiát. A Büntető és Katonai Kollégium 103/1981/12.04. számú állásfoglalása négy hónapban jelöli meg

azt az időt, amely alatt — figyelembe véve az előzetes letartóztatást is — nem indokolt a kényszergyógykezelés elrendelése.

A gyógyító-nevelő csoport munkáját zavarja az is, ha a feltételes szabadonbocsátás időpontja a hat hónapos kezelési időn belül esik. A bv. bíró ez esetben nem engedélyezi a szabadonbocsátást. Ez pedig hátrányosan befolyásolja a gyógyító-nevelő csoportba utaltak pszichés állapotát. Helyesebb lenne ilyen esetekben pártfogó-felügyeletet rendelni el, azzal a megszorítással, hogy az eltávozott köteles ambuláns kényszergyógyításban részt venni.

Megoldatlan a gyógyító-nevelő csoportban lévő elítéltek utógondozása is. Noha a 101/1981. IM számú utasítás 611. §-ának 3. bekezdése kimondja: „Kórházi kezelésre, illetve elhelyezésre szoruló elítélt szabadulásakor — ha hozzátartozója nincs, vagy elhelyezéséről nem gondoskodik — az orvos intézkedik az állami kórházban való elhelyezéséről”, semmiféle rendelkezés nincs az értelmi fogyatékosok, a tudat- vagy személyiségzavarban szenvedők szabadulás utáni elhelyezéséről. Számos olyan esetünk volt, amikor egyszerűen nem tudtuk szabadítani az elítéltet, mert nem volt képes hazautazni. A lakásához legközelebb eső bv. intézetbe szállítottuk át, remélve, hogy onnan már hazatalál.

A pártfogói hálózat túlterhelt, gyakran a bírói végzésben előírt pártfogói felügyeletet sem képes ellátni. Még ha sikerül is a gyógyító-nevelő csoportból szabadultakat pártfogó-felügyelet alá helyezni, akkor sem megnyugtató a további sorsuk. A feltételes szabadságra bocsátott értelmi fogyatékos — miután a bv. intézeti bánásmódot, gondozást számára a társadalom nem biztosítja — újabb bűncselekményt követ el, feltételes kedvezményét visszavonják, újabb ítéletet kap.

A feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatos előterjesztésekben mindig gondot okoz, hogy a gyógyító-nevelő csoportokba helyezettek egy része — állapotánál fogva — munkát nem végez. Ezzel szemben viselkedése miatt — sokszor csak azért, hogy a rezsim követelményeinek is eleget tegyünk — fegyelmi büntetésben részesül. A feltételes kedvezményt csak akkor kapja meg így, ha a bv. bíró akceptálni tudja ezeket az ellentmondásos szempontokat.

*

A gyógyító-nevelő csoportok létrehozásával — azok minden ellentmondása ellenére — olyan intézményt alkotott az igazságügyi kormányzat, amely nélkül a modern szocialista bv. nem lehet meg. Ez a jogintézmény életképes és humánus. Hiányosságainak kiküszöbölése után olyan bűnelkövetőket vezet vissza a társadalomba, akiknél halmozottan jelentkeznek az öröklött és szerzett pszichés károsodás.

Dr. Vörös Ferenc

Ügyészi felügyeleti tapasztalatok

— az elítéltek egészségügyi ellátásáról

Az elítélteket állampolgári jogon illeti meg az egészségügyi ellátás. „Az elítélt egészségének védelmére és egészségügyi ellátására az egészségügyi jogszabályok az irányadók” — tartalmazza a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet 47. §. (2) bekezdése. A fogvatartottak egészségügyi ellátása a büntetésvégrehajtási intézetekben általában biztosított is.

Az ügyészség a törvényességi felügyeletet mint végrehajtó szervektől alkotmányjogilag független szerv látja el, s ennek során azt is figyelemmel kíséri, hogy a fogvatartottak egészségügyi ellátásával kapcsolatos jogi szabályok előírásait a büntetésvégrehajtás egészségügyi szolgálata betartja-e.

Ha szorosabb értelemben vett gyógyászati tevékenységgel kapcsolatban akarnak állást foglalni az ügyészek, akkor igazságügyi orvosszakértőket vesznek igénybe. Minekutána a gyógyító munka szakmai kérdései és a vele járó egészségügyi, igazgatási problémák kizárólag orvosi feladatok, így ezekkel nem foglalkozunk, csupán a hatályos jogi szabályozás és az egészségügyi ellátás összefüggéseinek tükrében ismertetjük néhány tapasztalatunkat az egészségügyi ellátás jogi szerepéről a büntetésvégrehajtási rendszerben, a bv. orvosok feladatairól a jogszabályi előírások érvényre juttatásában, végül néhány, gyakrabban felmerült problémáról.

Az egészségügyi ellátás jogi szabályozása

Az egészségügyi ellátás fogalmi körébe tartozónak tekintjük az orvost, és az orvos által irányított egészségügyi szolgálat tagjainak tevékenységét. Az egészségügyi ellátás jogi jelentőségét pedig az alábbiak bizonyítják.

A büntetés céljának megvalósításában döntő szerepet játszik a szabadságvesztés végrehajtásának rendszere, és ennek egyik nélkülözhetetlen tartalmi elem az egészségügyi ellátás. Jogi jelentősége abban is megnyilvánul, hogy erősítenie kell a végrehajtás rendjét.

Nem vitás tehát, hogy az egészségügyi ellátásnak jelentős szerepe van a végrehajtás feladatának megvalósításában. „A szabadságvesztés végrehajtásának feladata az ítéletben és a jogszabályban meghatározott joghátrány érvényesítésével és az elítélt nevelésével annak elősegítése, hogy szabadulása után a társadalomba beilleszkedjék és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől” (Bv. Tvr. 19. §). Amikor a bv. orvos azt állítja, hogy egészséges, testileg és szellemileg ép, alkoholista szenvedélyéből kigyógyított elítélt hagyja el a bv. intézetet, akkor az egészségügyi ellátás hozzájárul ahhoz, hogy a fogvatartott visszailleszkedjék a társadalomba. Mindez pedig nem más, mint a végrehajtás feladatának megvalósítása.

A szabadságvesztés végrehajtásának rendje a büntetésvégrehajtási fokozatokra, a fokozatok közötti különbségekre, a büntetésvégrehajtási dolgozók kötelességeire és jogaira és a szabadságvesztést töltő elítéltek jogi helyzetére vonatkozó szabályok megtartását jelenti. A végrehajtás rendjének tartalmi elemeit a Bv. Tvr. 24–25. §-a tételesen felsorolja. Hangsúlyoznánk, ha a végrehajtás rendjének bármelyik eleme hiányzik, vagy nem funkcionál megfelelően, akkor a végrehajtás rendje nem biztosítja a végrehajtás feladatának teljesítését. Vonatkozik ez természetesen az egészségügyi ellátásra is. Ha megfelelő, teljessé teszi a végrehajtás rendjét, ha hiányos, veszélyezteti annak megvalósítását.

Az egészségügyi ellátás jogi jelentősége mellett szól érvként az a tény is, hogy a Bv. Tvr. 36. § (1) bekezdés a) pontja az elítélt számára jogként biztosítja az egészségügyi ellátást. Ugyanakkor a Bv. Tvr. 47. §. (1) bekezdés értelmében az elítélt köteles magát alávetni a szükséges orvosi vizsgálatoknak és gyógykezeléseknek. Minderről a történeti visszapillantás is meggyőző bennünket. Minőségi változásnak lehetünk tanúi, ami az egészségügyi ellátás tartalmát és eredményességét illeti. De jelentős mértékben csökkent a bv. egészségügyi szolgálat elszigeteltsége is. Ma már csupán rossz ízű történelmi emlék, hogy 1856 és 1867 között évente 89 elítélt halt meg a Váci Fegyintézetben, és hogy a Horthy-fasizmus időszakában a bv. intézetek halálozási arányszáma állandó jelleggel meghaladta az össznépeesség halálozási arányát. Régebben egyáltalán nem voltak ún. szűrővizsgálatok, még az 1930-as években is csak a himlő elleni oltás volt kötelező. Az egészségügyi ellátás lényegében 1955 után indult fejlődésnek, és az utóbbi 10-15 évben érte el minden eddiginél magasabb szintjét.

1979-ig az egészségügyi ellátást kizárólag gyógyító feladatnak tekintették. Az a nézet uralkodott, hogy az egészségügyi szolgálatnak nincsenek más szolgálati ágakkal közös büntetésvégrehajtási feladatai. Ezért aztán nem is kapta meg az egészségügyi szolgálat azt a támogatást a többi szolgálati ágtól, amely a gyógyítás érdekében szükséges lett volna. Sőt az is előfordult néha, hogy egészségügyi kérdésben nagyobb szava volt akár a parancsnoknak, akár más szolgálati ág vezetőjének, mint magának az orvosnak.

A hatályos jogi szabályozás alapvetően megváltoztatta ezt a helyzetet. Erről részletesen majd a bv. orvosok sajátos feladatairól írva szólunk. Azt azonban már itt hangsúlyozzuk, hogy a jelenlegi jogi szabályozás nem hozott azonnal szemléletbeli változást mindenütt, de megalapozta ezt. Az egészségügyi ellátás hagyományos elszigeteltsége csökkent, a polgári egészségügy irányítói már nem hagyták magára a büntetésvégrehajtási intézetek egészségügyi dolgozóit.

Korábban a büntetésvégrehajtás egészségügyi tevékenységét nem tekintették az állami egészségügyi szolgálat részének, az elítéltek gyógyításához nem nyújtottak intézményes segítséget. A felszabadulás előtti fegyházrendtartás 59. paragrafusa például azt írja, hogy a súlyos betegségben szenvedő letartóztatott, ha az intézeti orvoson kívül más, bizalmát bíró orvos tanácsát is ki akarja kérni, megteheti, ha ő vagy családja megtéríti a költségeket.

Az egészségügyi ellátás említett fejlődésében nagy szerepet játszott az IM Bv. Országos Parancsnokság azon felismerése, hogy meg kell szüntetni az egészségügyi szolgálat elszigeteltségét. Ezekre a törekvésekre és fáradozásokra tette rá a koronát a Bv. Tvr., mely 47. paragrafusának 2. bekezdésében határozottan kimondja: „az elítélt egészségének védelmére és egészségügyi ellátására az egészségügyi jogszabályok az irányadók, az elítéltet a gyógyszerellátás térítés nélkül illeti meg”.

Most már tehát magas szintű büntetésvégrehajtási jogszabály adaptálja az egészségügyi jogszabályokat. Megteremtve ezzel jogi alapját annak, hogy a bv. egészségügy az állami egészségügy részévé váljon. Ennélfogva leszögeghető, hogy egészségügyi ellátás alapvetően fontos büntetésvégrehajtási feladat, hogy az

egészségügyi szolgálat nem működhet a többi szolgálati ág támogatása nélkül, s végül, hogy a bv. egészségügyi ellátás része az állami egészségügynek.

A bv. orvosok feladatai

A büntetésvégrehajtási orvosok sajátos feladatairól, a büntetésvégrehajtási jogszabályok érvényre juttatásában betöltött szerepük fontosságáról szólva azokat a teendőket soroljuk fel, amelyek kimondottan szabadságvesztés végrehajtását jellemzik.

Miután e dolgozat kereteit meghaladja, hogy minden részfeladatra kitérjünk, ezért csupán az alábbiakról lesz szó: az elítélt és az előzetes letartóztatott elmeállapotának megfigyeléséről, a gyógyító-nevelő csoport problémáiról, az elhelyezés, az élelmezés, a munkáltatás és a szabadítás felvetette egészségügyi kérdésekről.

Ha a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása alatt kóros elmeállapotra utaló tüneteket észlel a bv. orvos az elítéltnél, akkor az alábbi módon kell eljárni:

— szakorvos bevonásával írásban kell rögzíteni a kóros elmeállapot gyanúját keltő tüneteket [Bv. Szabályzat 110. § (1) bekezdés — Bv. Szakutasítás 601. § (2) bekezdés], azután

— be kell utalnia az elítéltet az IMEI-be, közölve a kóros elmeállapot gyanúját keltő tünetek részletes leírását. (Tapasztalataink szerint sajnos a bv. intézeti orvosok nem fordítanak nagy figyelmet erre.) A továbbiakban pedig az IMEI a Bv. Szabályzat 110. § (3), (8) bekezdésében foglaltak szerint jár el.

Külön ki kell térni arra, amikor az intézet orvosa az előzetes letartóztatottnál elmebetegségre utaló tüneteket észlel. Ilyenkor az intézet orvosa az előzetesen letartóztatottat haladéktalanul beutalja az IMEI-be, a tünetek részletes leírása kíséretében. Az ilyen beutalásról a bv. intézet 24 órán belül köteles a büntetőügyben eljáró hatóságot is értesíteni. Ez konkrétan az igazgatási szolgálat feladata, vizuat az egészségügyi szolgálatnak kell erről az intézkedésről az igazgatási szolgálatot tájékoztatnia.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a Bv. szabályzat 149. §-a szerinti intézkedés csak a bv. intézetben fogvatartott előzeteseket érinti. A rendőrségi fogdában lévő és az elmebetegség tüneteit mutató előzetessel a rendőrségi fogda szabályzata szerint kell eljárni. Ez a szabály irányadó, akkor is, ha az előzetes letartóztatott terheltként szerepel más ügyben és így fogvatartottja a bv. intézetnek.

Újszerű és fontos feladatot kapott a bv. orvos a neveléssel kapcsolatban is. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a gyógyító-nevelő csoport intézményének bevezetésével az elítéltek bizonyos kategóriáját tekintve az orvos (különösen az ideg- és elmeorvos) lett a nevelési tevékenység egyik főszereplője.

A gyógyító-nevelő csoportba tartoznak a korlátozott beszámítási képességgel rendelkezők [Btk. 24. § (2) bekezdés], a személyiségzavarban szenvedők [Bv. Tvr. 31. § (2) bekezdés] és a szabadságvesztés végrehajtása alatt kényszergyógyításra kötelezettek (Btk. 75. §). Bár mindhárom kategória gyógyító-nevelő csoportba kerül, mégsem szabad őket egymással azonosítani. Hiszen eltérőek a csoportba kerülés okai, feltételei és az egyes kategóriákkal kapcsolatos kezelési és végrehajtási mód is speciális.

Például a korlátozott beszámítási képességgel rendelkezőket is két csoportra osztjuk. Az egyik csoportot azok alkotják, akiknél a bíróság — ítéletben — megállapította a beszámítási képesség korlátozottságát. Velük kapcsolatban az alábbiakat kell tudni:

— a bíróság az értesítésen feltünteti, hogy alkalmazta a Btk. 24. § (2) bekezdését, tehát az elítélt beszámítási képessége korlátozott,

— az elítéltet a befogadást követő 15 napon belül az IMEI-be kell szállítani (Bv. Szakutasítás 7. §),

— az IMEI az elítéltet megvizsgálja és 1 hónapon belül elkészíti [Bv. Szabályzat 109. § (2) bekezdése alapján] a komplex terápiás programot,

— ezt követően helyezik el az elítéltet gyógyító-nevelő csoportba (Bv. Szakutasítás 230. és 602. §).

A korlátozott beszámítási képességgel rendelkezők másik csoportja azokból az elítéltekből tevődik össze, akiket a szabadságvesztés végrehajtása alatti időben kóros elmeállapotuk miatt az IMEI-ben kezeltek és elmeállapotuk olyan mértékben javult, hogy az a szabadságvesztés folytatását nem akadályozza [Bv. Szakutasítás 602. § (1) bekezdés c) pont].

Tudni kell, hogy a korlátozott beszámítási képességű elítélteknek a gyógyító-nevelő csoportban való tartása nincs határidőhöz kötve. Állapotukat — az orvos és más szakember véleményét figyelembe véve — a nevelő rendszeresen, de legalább félévenként felülvizsgálja [Bv. Szakutasítás 230. § (2) bekezdés]. Nyomatékosan fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a javult elmeállapotú elítéltet csak az IMEI írásbeli engedélyével lehet a fokozatának megfelelő intézetbe szállítani. [Bv. Szakutasítás 602. § (2) bekezdés.]

Másképp kell eljárni a személyiségzavarban szenvedőkkel. Az esetleges tévedések elkerülése végett említjük meg, hogy a személyiségzavar tényét nem a szabadságvesztést elrendelő bíróság, hanem a bv. intézet állapítja meg. De ilyen kijelentést csak olyan bv. intézet tehet, ahol gyógyító-nevelő csoport működik. [Bv. Szakutasítás 231. § (1) bekezdés.]

Gondot okoz, hogy nincs minden bv. intézetben gyógyító-nevelő csoport. Így ugyanis előfordul, hogy személyiségzavarban szenvedő elítélt gyógyító nevelésére egyszerűen nincs mód. Ilyenkor az intézetnek, de különösen az intézet orvosának feltétlenül kezdeményeznie kell, hogy a fogvatartottat olyan bv. intézetbe szállítsák, ahol van gyógyító-nevelő csoport. Természetesen kezdeményeznie kell ezt az IMEI-nek is, ha az elítélt bármilyen okból oda kerül.

Személyiségzavarban szenvedőknek a gyógyító-nevelő csoportban tartása szintén nincs határidőhöz kötve, de legalább félévenként az ő esetükben is kötelező a felülvizsgálat. Tapasztalataink szerint előfordul, hogy a gyógyító-nevelő csoportban elhelyezett elítélt állapota olyan mértékben súlyosbodik, hogy a csoport körülményeibe nem illeszthető be, ilyenkor az orvos a Bv. Szabutasítás 603. §-ának 1-2. bekezdése alapján az IMEI járóbeteg-rendelésére, vagy az IMEI elmebetegosztályára utalja be.

A szabadságvesztés végrehajtásának ideje alatt kényszergyógyításra kötelezettekkel kapcsolatban a következők kiemelését tartjuk fontosnak a Btk. 75. §-a nyomán:

— a bíróság a szabadságvesztés végrehajtását elrendelő értesítésen közli a kényszergyógyítás kiszabását is (sajnos ezt nem minden értesítésen tünteti fel, különösen nem az összbüntetésről kiállított értesítéseken),

— az elítéltet a befogadástól számított 15 napon belül — kivizsgálás végett a Bv. Szakutasítás 7. §-a értelmében az IMEI-be kell szállítani (egyres megyei bv. intézetek e határidőt elmulasztják),

— a kivizsgálás 1 hónapig tarthat, ennek kezdete a befogadás napja az IMEI-ben és e határidőbe nem számít be — a Bv. Szakutasítás 604. §-ának 1. bekezdése alapján — az az idő, amelyet az elítélt az IMEI-n kívül tölt,

— a kivizsgálás alatt meg kell kezdeni az elítélt kezelését [Bv. Szabályzat 111. §. (2) bekezdés],

— a kivizsgálás után az elítélt a fokozatának megfelelő intézet gyógyító-nevelő csoportjába kerül,

— a Bv. Szabályzat 111. §-ának 3. bekezdése alapján 6 hónapig, kivételesen 1 évig helyezhető az elítélt gyógyító-nevelő csoportba. Sajnos ez utóbbi határidőt is túllépték néhol.

A kényszergyógyítással kapcsolatban megjegyeznénk, hogy egyes szakértők, ügyészek és bírák még nem érzékelik kellően ennek az intézkedésnek a lényegét. Azonosnak tekintik a korábbi kényszerelvonó-kezeléssel, és ennek megfelelően kérnek, illetve adnak szakvéleményt.

Az elhelyezéssel kapcsolatban fontos feladatot ró az orvosra a Büntetésvégrehajtási Szabályzatról szóló 8/1979. (VI. 30.) IM rendelet 4. § (1) bekezdés c) pontja, illetve a 6. §. E rendelkezések szerint a befogadott elítéltet egészségügyi szempontból meg kell vizsgálni, a beteget az egészségestől, a fertőzött a nem fertőzöttől el kell különíteni, enélkül nem szabad a többi elítélt közé elhelyezni.

A Bv. Szabályzat végrehajtására kiadott 101/1981. (IK. 2.) IM. utasítás mellékletének 636. §-a a fertőző betegek elkülönítéséről, 343. és 644. §-a pedig a tetvesség, rühesség elleni védekezésről rendelkezik. Mindkét rendelkezésnek az a lényege, hogy a fertőző fogvatartottat és a ragályos elítéltet el kell különíteni. Ennek módját és időtartamát az orvos határozza meg, de az tény, hogy élősdivel fertőzött fogvatartottat szállítani nem lehet.

Kitűnik, hogy igen komoly és szigorúan szabályozott feladatai vannak az egészségügyi szolgálatnak a befogadáskor is. Mulasztása esetén ugyanis könnyen fertőzötté válhat több intézet fogvatartott-állománya, minek következményei beláthatatlanok. Ismereteink szerint csak elvétve fordult elő, hogy fertőzött elítéltet szállítottak egyik bv. intézetből a másikba. Mégis előfordult — bár mi a véletlennek tudtuk be —, hogy az egyik országos végrehajtó intézet nagy számú tetves és rühes fogvatartottat kapott több bv. intézettől. Ez arra utal, hogy az egészségügyi szolgálatnak nagyobb gondot kell fordítania erre a szűrő jellegű vizsgálatra. Különösen most, amikor a bv. intézetek igen zsúfoltak, nehezen biztosítják a tisztálkodási feltételeket, s ezért nagyobb bennük a fertőzésveszély.

A bv. orvosok élelmezéssel kapcsolatos feladatai a Bv. Szakutasítás paragrafusai által szabályozottak. A 622. § 3. bekezdése például kimondja, hogy az érzékszervi és — ha szükséges — laboratóriumi vizsgálatok elvégzése után a bv. intézet orvosa dönt — írásban — az élelmiszer felhasználhatóságáról. Nagyon ritkán, de megesett, legutóbb hat éve, hogy az egyik bv. intézetben romlott konzervből készítettek az ebédet. Szerencsére az elítéltek megtagadták az étkezést, így nagyobb baj nem történt.

Betartandó egészségügyi előírás az is, hogy az elítélt csak akkor foglalkoztatható élelmiszerral közvetlenül kapcsolatban álló munkakörben, ha az orvos arra alkalmasnak minősíti (lásd a Bv. Szakutasítás 623. §-ának 3. bekezdését!). Sajnos még az utóbbi években is tapasztaltuk néha az előírt szűrővizsgálatok elmaradását azoknál az elítélteknél, akiknek pedig a Bv. Szakutasítás 642. §-ának 1. bekezdése elrendeli.

Az orvosnak a konyha teljes üzemét negyedévenként legalább egyszer ellenőriznie kell, és meg kell határoznia az egészségügyi szolgálat által havonta tartandó ellenőrzés tárgyát is (lásd a Bv. Szakutasítás 626. §-ának 4. bekezdését!).

Ma már nélkülözhetetlen az orvos az elítélt munkáltatásánál, munkába állításánál egyaránt. A Bv. Tvr. 44. §-ának 1. bekezdése előírja, hogy az elítélt testi és szellemi képességeit figyelembe kell venni a munkakör, munkahely kijelölésénél, 45. §-ának 2. bekezdése pedig elrendeli, hogy gondoskodni kell a fogvatartott egészséges és biztonságos munkavégzéséről.

A munkáltatással kapcsolatban a bv. orvosnak az alábbi feladatai vannak:

— tagja a Munkába Állítási Bizottságnak, ahol eldöntik, hogy melyik őrzési, nevelési csoportba, milyen munkakörbe osszák be, helyezték át, illetve váltsák le a Bv. Szakutasítás 269. §-a alapján az elítéltet,

— ha az egészségügyi jogszabályban meghatározott foglalkozási betegségek valamelyikét észleli az orvos, jelentenie kell az IM Bv. Országos Parancsnokság Egészségügyi Osztályának még akkor is, ha munkaképtelenséget nem okoz (lásd a Bv. Szakutasítás 614. §-ának 1. bekezdését!),

— minden újonnan beszerzett vegyi anyagról — a hivatalos szakvélemény vagy használati utasítás 1 példányának megküldésével — tájékoztatják az orvost, aztán az ő megítélése alapján sorolnak minden olyan vegyi anyagot a mérgek közé, amelynek az intézetben belüli felhasználása veszélyes az egészségre (lásd a Bv. Szakutasítás 615. §-ának 4-5. bekezdését!).

Nagyon komoly feladatok hárulnak a bv. orvosra a beteg elítélt szabadításánál. Ki kell adnia a kórházi zárójelentés egy példányát, valamint azt az orvosi leletet, illetőleg másolatot, amely fontos lehet a szabadulás utáni elhelyezkedésnél. A pártfogó-felügyelet elrendelésekor az orvos az igazgatási szolgálat által kiállított nyomtatványon ad véleményt az elítélt egészségi állapotáról, munkaképességéről.

Tapasztalataink szerint van olyan bv. intézet, ahol az egészségi állapotra vonatkozó véleményt az elítélt egészségügyi iratai alapján a nevelő, illetve az ápoló készíti. De az orvosi vélemények sem mindig megalapozottak. Előfordult például, hogy a bv. orvos egy féllábú, tbc-ben szenvedő, 55%-osan rokkant elítéltet alkalmasnak minősített fizikai munkára, mégpedig a Mecseki Szénbányában. Néhány bv. intézet pedig olyan parttalan általánosságban megfogalmazott orvosi véleményt adott, miszerint az elítélt munkára alkalmas. Arról már nem szólt a vélemény, hogy milyen munkára: nehéz, könnyű vagy ülőmunkára. Holott szabadulása után a fogvatartott csak az orvos véleménye alapján tud egészségi állapotának megfelelő munkakörbe elhelyezkedni. És a pártfogók is csak az ebben foglaltak alapján tudják támogatni az elítéltet az elhelyezkedésben.

Kórházi kezelésre, illetve elhelyezésre szoruló elítélt szabadulásakor — ha hozzátartozója nincs, vagy elhelyezkedésről nem gondoskodik — az orvosnak kell elintéznie, hogy az állami kórházba felvegyék a volt fogvatartottat.

Mindezek nem merítik ki teljes mértékben a bv. orvosra háruló feladatokat, hisz pusztán a végrehajtási jogszabályokból adódó fontosabb teendőket soroltuk fel. A gyógyító-megelőző ellátás, a közegészségügyi-járványügyi intézkedések, a gyógyszerellátás kérdései régóta közismert rendelkezéseken alapulnak, kifejezetten orvosi, szakmai kérdések, így ezekre felesleges lett volna kitérnünk.

Néhány gyakorlati probléma

Az orvos és az ügyész más-más nézőpontból szemléli ugyanazt az eseményt. Természetes, ha szemléletük alkalmanként eltér. Az alábbiakban olyan gyakorlati problémákat sorolunk fel, ahol ezek az eltérések szembeszökőek.

Véleményünk az, ha az orvosi, egészségügyi szempontok összeütköznek az intézeti rend szempontjaival, akkor az előbbi nézőpontnak kell győznie. Ha az ideggyógyász meghatározott minőségű és mennyiségű gyógyszert ír elő az elítélt számára, akkor nem helyes, ha az intézeti orvos ennél kevesebb mennyiségű gyógyszert ad ki az elítéltnak. Nem helyes ez akkor sem, ha az ideggyógyász által előírt mennyiség zavarná a gyógyszerkiadás rendjét, illetve az elítélt munkáltatását.

Azt talán felesleges külön hangsúlyozni, hogy ha egy szakorvos szükségesnek tartja az elítélt munkából való felmentését, nem engedhető meg, hogy az elítéltet továbbra is foglalkoztassák.

Ha a beteg elítélt szállítása veszélyeztetné a beteg elítélt életét, akkor a bv. intézet nem járulhat hozzá a Bv. Központi Kórházba szállításához azért, mert a

közeli állami kórházban biztosítani kellene őrzését és felügyeletét. Az ilyen orvosi engedékenység akár halálát is okozhatja a fogvatartottnak.

Külsérelmi nyomok észlelése esetén a befogadáskor a Bv. Szakutasítás 578. §-ának 3. bekezdése szerint kötelesek az orvosok eljárni. Az ambuláns naplókba pontosan be kell írni a sérülések helyét és jellegét, valamint okát és eredetét. Bűncselekményre utaló körülmény esetén jegyzőkönyvet és pontos látleletet is fel kell venni. Ehhez hasonlóan kell eljárni egyébként minden esetben, ha a fogvatartotton külsérelmi nyomot észlelnek. Egy-egy esetben előfordult, hogy törvénysértő bánásmód gyanúja forgott fenn, mégsem vett fel az orvos jegyzőkönyvet.

Az orvosi rendelés általában rendszeres. Volt azonban olyan bv. intézet, ahol az orvos rendelési idejét — a Bv. Szakutasítás 579. §-ának 1. bekezdésében foglalt előírás ellenére — nem határozták meg a napirendben, az orvosi rendelés többször — néha több egymást követő napon — elmaradt.

Megállapítható, hogy az elkülönített és a magánelzárás fenyítést töltő elítéltek egészségügyi ellenőrzése és ellátása a bv. intézetek többségében megfelel a Bv. Szakutasítás 180. §-ának 2. bekezdésében és a 607. §-ban foglalt rendelkezéseknek. Ám kivételesen volt olyan intézet, ahol egyetlen esetben sem ellenőrizte az orvos a fenyítés végrehajtására szolgáló helyiségeket és az ott tartózkodó elítélteket annak megállapítása végett, hogy nem okozott-e egészségkárosodást a magánelzárás.

A Bv. Szakutasítás 605. §-ának 2. bekezdése előírja, hogy ha az elítélt üzemi balesetet szenvedett, az orvosnak ki kell töltenie a baleseti jegyzőkönyvnyomtatvány 17. rovatát, figyelemmel kell kísérnie a balesetet szenvedő állapotát, és ha ez az állapot véglegesen kialakult, jelenteni a parancsnoknak. Sajnos vizsgálataink során nem egy olyan esetet tártunk fel, amikor egy-egy bv. intézet ezen előírásoknak nem tett eleget.

A Bv. Szabályzat 113. § 1. bekezdése és a Bv. Szakutasítás 578. § 2. bekezdése szerint a rokkant vagy nyugdíjkorhatárt betöltött elítélt munkaképességének véleményezése céljából a Bv. Központi Kórházba kell szállítani. Itt a Felülvizsgáló Bizottság dönt a munkaképességéről. Egyes bv. intézetekben több ilyen állapotú vagy korú elítéltet nem szállítottak e célból a bv. kórházba. Pedig a véleményeztetést akkor is el kell végezni, ha az elítélt a szabadságvesztés-büntetés töltése közben éri el a nyugdíjkorhatárt.

A bv. intézetek mintegy 30%-ában merültek fel kifogások az elítéltek fogászati ellátásával kapcsolatban.

Ami az üzemorvosi területet illeti, azt tapasztaltuk, hogy egy-két bv. intézetben nem feleltek meg a munkahelyek a munkavédelmi és egészségügyi követelményeknek. Pl.: a porkoncentráció magasabb volt az engedélyezettnél, nem oldották meg a légcserét, rossz volt a világítás, a munkahelyi fürdők, zuhanyozók felszereltsége több helyen nem felelt meg az előírásoknak [így a 2/1981. (II. 7.) EüM számú rendelet 23. § (1) bekezdésének, orvos hosszabb ideig nem ellenőrizte a munkahelyeket], holott a Bv. Szakutasítás 583. §-ának 2. bekezdése és a 4/1981. (III. 31.) EüM számú rendelet első melléklete ezt határozottan előírja.

Végezetül említést teszünk egy-két olyan mulasztásról, amelyek közvetlenül vagy közvetve szerepet játszottak elítéltek elhalálozásában. Pl.: az egyik elítélt ügyében komoly mulasztást követett el az érintett bv. intézet egészségügyi szolgálata még akkor is, ha nem volt az elhunyt halálának közvetlen oka. Az elítélt cukorbetegségben és szívbetegségben szenvedett. Ezt megállapították az állami kórházban és a Bv. Központi Kórház belgyógyászati osztályán is. Ez utóbbi zárójelentése gyógyszeres kezelést és diétát írt elő a beteg számára. A kórház által előírt gyógyszereket egy ideig meg is kapta a fogvatartott, a szükséges laborvizsgálatokat egy ideig el is végezték. Azután egyszer csak sem cukorbetegségét, sem

szívbetegségét nem kezelték. Az adott évben ugyanis nem volt állománybeli orvosa a bv. intézetnek. Az orvosi munkát az ide vezényelt sorállományú orvosok, illetve alkalmászerűen a körzeti orvos látta el. Az elítéltnak adminisztratív ellátása zömmel az ápolószemélyzetre hárult, akiknek elkerülte a figyelmét, hogy az elítélt korábban orvosi, kórházi kezelés alatt állott.

Egy másik bv. intézetben egy másik elítéltet a bejáró intézeti orvos egészségesnek, panasz- és tünetmentesnek talált a befogadáskor. Másnap reggel a fogvatartott nyugtalanná vált (az ápolónőtől nyugtatót kapott), kora délután egyensúlyzavarok kezdődtek nála (el is esett, vérző fejsébét házon belül elsősegélyként ellátták). Amikor ismét nyugtalanogni kezdett, ún. dühöngő zárkába tették, s így delírium tremens következtében harmadnap meghalt. Hasonló jellegű események bekövetkezésének megakadályozása érdekében fel kellene hívni az egészségügyi szolgálat vezető dolgozóinak és a bejáró orvosoknak a figyelmét a félrebeszélés veszélyességére.

Egy-egy ún. nyelős fogvatartott halálában is szerepet játszhatott az orvosi mulasztás. Például életveszélyes helyen, az aorta közelében volt az ún. drót karácsonyfa, dróthorog, mégsem szállították az elítéltet a kijelölt kórházba, hanem a bv. intézet betegszobájában, járóbeteg-zárkájában tartották napokig különösebb felügyelet nélkül.

Többször felmerült, hogy egyes, nem nagy kockázattal járó belső vizsgálatok elvégezhető-e a beteg elítélt beleegyezése nélkül. Válaszunk csak az lehet, amit a Bv. Szakutasítás is kimond. Jelesül, hogy az egészségügyi jogszabályokat az elítéltek egészségügyi ellátásában is alkalmazni kell. Azaz a fogvatartott beleegyezése nélkül nem végezhető el azok a vizsgálatok és műtétek, amelyek az állami egészségügyi intézetekben is beleegyezéshez kötöttek. Vagyis az egészségügyi ellátás szempontjából nem lehet különbséget tenni elítélt és nem elítélt között.

Dr. Fábíán János—dr. Vókó György

A beutaltak egészségügyi képzése Nagyfán

Intézetünk a büntetésvégrehajtás gyógyító intézete. Az alkoholbetegek zárt körülmények közötti gyógyítása 1975 óta feladata. Ma már ez a munka annyira összetett, hogy eredmény csak a gyógyító személyzet összehangolt munkájától várható. Az ápolónő sem végzi elszigetelten munkáját, hanem a beteg gyógyítására szervezett közösségben. Az ápolónői munka nehéz, és sok kudarccal jár. Hisz különböző képzettségű, családi háttérű emberrel kell — úgymond — foglalkozni.

Az ápolónő feladata rendkívül bonyolult és felelősségteljes, a vele szemben támasztott jellem- és magatartásbeli, valamint etikai követelmények igen szigorúak. Köztudott, hogy minden tanításnak, nevelésnek alapvető feltétele a személyes példamutatás. Egészségügyi nevelő munkánk is csak akkor lehet eredményes, ha a magunk személyi, testi és szellemi higiéniája, minden mozdulatunk, minden megnyilvánulásunk tanításainkat példázza.

Az alkoholbeteg kezelésének végső célja — a kóros anyagcsere-folyamat egyensúlyának beállítása mellett —, hogy segítsen a betegnek olyan életformát kialakítani, amely alkohol nélkül is képessé teszi harmonikus életvezetésre. Ehhez viszont át kell alakítani szokásrendszerét, szabadidő-struktúráját, meg kell változtatni a feszültségek levezetésének módját stb., ez azonban csak többéves kezelés révén érhető el.

Intézetünk — komplex terápiával — mindent elkövet alkoholbetegeink gyógyulása érdekében. Ez a terápiás program annyit jelent, hogy a biológiai kezeléseket további gyógyeljárásokkal: pszichoterápiával és szocioterápiával egészítjük ki. Ez utóbbi megvalósításának nagy lendületet adott intézetünkben az 1982-ben megnyílt szociokulturális centrum. Itt próbáljuk tanítani, gyakorolni a szabadidő eltöltésének különböző módjait. Az egyik — korántsem helytelen — mód az alsó fokú egészségügyi tanfolyamokon való részvétel.

Ilyen tanfolyamok indításának szükségességét egyrészt az intézeten belüli foglalkoztatási lehetőség vetette fel, másrészt az, hogy alkoholbetegeinknek védeltséget, biztonságot ad, ha egészségügyi intézetben helyezkednek el, hiszen legtöbbször sok időt töltöttek el intézetünkbe kerülésük előtt különböző kórházak ideg- és elmeosztályán.

1980-ban fordultunk az Orvostovábbképző Intézethez azzal a kéréssel, hogy beindíthassuk alkoholbetegeink számára a segédápolói tanfolyamot. 1981 tavaszán megadta az engedélyt az Egészségügyi Minisztérium. A tanfolyam előkészítésében komoly segítséget nyújtott az Orvostovábbképző Intézet. Az oktatókat az intézet vezető főnövére a tapasztalt ápolók közül választotta ki. Tantervet és óratervet készítettünk, amelyben hetekre és napokra kijelöltük, hogy mikor, milyen óra hangzik el. Miután intézetünk zárt jellegű, lehetőség nyílt az óraszámok sűrítésére, így a 6 hónapos tanfolyamot 4 hónap alatt el lehet végezni.

Az oktatás elméleti és gyakorlati részből áll. Az elméleti órákon betegeink megismerkedhetnek az ápolástan, a kórházhigiénia, az elsősegélynyújtás, a munkavédelem tudnivalóival, a gyakorlati oktatásokon pedig megtanulhatják az ápolástan és az elsősegélynyújtás gyakorlati fogásait.

Segédápolóink komoly mértékben segítik az intézeti munkát. Folyamatos munkabeosztásban dolgoznak, éppúgy, mint a szakápolók. Feladataik sokrétűek. Betegeink többsége elhanyagolt, ápolatlan külsővel kerül intézetünkbe. Segédápolóink ellenőrzik a betegek tisztaságát és felhívják betegtársaik figyelmét a higiénés hiányosságok pótlására. De részt vesznek a kórtermek rendben tartásában, a vizsgálati anyagot eljuttatják a laboratóriumba, az ápolási eszközöket tisztán tartják, a műszereket a kezelés előtt sterilizálják, segítenek az ágyazásnál és az ételkiosztásnál. Betegeink elfogadják a segédápolók munkáját, mert a példamu-tatás tőlük sem idegen.

Az első tanfolyam 1981. szeptember 2-án indult 29 fővel. Jó légkörben zajlott le, a betegek kedvvel és aránylag könnyen elsajátították a tananyagot. Decemberben a vizsgán, ahol az Orvostovábbképző Intézet megbízottjai is részt vettek a vizsgabizottságban, 13 beutalt fejezte be a tanfolyamot.

1982-ben két segédápolói tanfolyamot indítottunk. Ezeket a beiskoláozottaknak csupán 60%-a végezte el. A lemorzsolódás oka egyfelől betegeink kitartásának hiánya, másfelől a magas követelmények. Fegyelmi vétség vagy az oktatások rendszertelen látogatása azonnali kizárást vont maga után a tanfolyamról. Ha a kizárt tanuló magatartásával, munkájával ezt kiérdemelte, akkor egy később beindított tanfolyamra ismét felvettük. Például mindjárt a II. tanfolyamon kizártunk két beteget, aztán felvettük őket a III. tanfolyamra. Ezt már becsületesen elvégezték, és sikerrel le is vizsgáztak.

Időközben felmerült az igény arra, hogy gyógyfoglalkoztató segédasszisztensi tanfolyamot indítsunk. 1982 őszén az Egészségügyi Minisztérium megadta az engedélyt arra, hogy alkalmanként szervezhetünk ilyen tanfolyamot. Az volt az elképzelésünk, hogy azokat a betegeket iskolázzuk be, akik már elvégezték a segédápolói tanfolyamot. Ezt azonban nem tudtuk megvalósítani, mert a végzetek egy része már elhagyta intézetünket, másik része pedig elégedett a segédápolói végzettséggel. Így az első gyógyfoglalkoztató tanfolyamra jelentkező 32 beutaltból 9-nek volt csupán segédápolói oklevele.

A gyógyfoglalkoztató segédasszisztensi tanfolyam tanterve már jóval nehezebb volt. Kibővült az oktatás olyan szakirányú tantárgyakkal, mint például: Az ember szervezete, elmekórtani ismeretek, csoportlélektan, szocioterápia, rehabilitáció. Az előadók száma is nőtt, bekapcsolódtak az oktatásba orvosok, a nevelési szolgálat tagjai és az intézet szociokulturális centrumában dolgozó gyógyfoglalkoztató szakasszisztensek. 1983 februárjában tehát beindult a tanfolyam, párhuzamosan a IV. segédápolói kurzussal.

A hallgatók végig nagy érdeklődést tanúsítottak a tanfolyamon, szívesen jártak az oktatásokra. A tanterv lehetővé tette, hogy a szociokulturális centrumban működő szakkörök munkájába aktívan bekapcsolódjanak a hallgatók: részt vesznek a perzsa- és rongyszőnyegszövéseben, a kosárfonásban, a varrásban, a festésben és faragásban.

1983 őszén ismét indítottunk segédápolói tanfolyamot, immár az ötödiket, 30 fővel. Itt 17-en végeztek.

1984 tavaszán a II. gyógyfoglalkoztató segédasszisztensi tanfolyamon már nemcsak betegeink vettek részt, hanem két ápoló is, a Megyei Tanács II. Számú Kórházának ideg- és elmeosztályáról. Betegeink és a „civil” dolgozók együtt tanulása előnyös volt, mert a külső munkahelyen dolgozók hozzászólásaikkal nagyban segítették az oktatás menetét. A tanfolyam tematikáját a szabadidő terhére több gyakorlati oktatással bővítettük ki.

1984 októberében beindítottuk a VI. segédápolói, 1985 februárjában pedig a III. gyógyfoglalkoztatói segédasszisztensi tanfolyamot. Jelenleg intézetünkben már a VII. segédápolói kurzus is megkezdődött. 1981 óta 10 alsó fokú egészségügyi tanfolyamra 271 embert iskoláztunk be, a végzettek száma eddig: 147.

A tanfolyamok keretében kivisszük tanulóinkat a Megyei Tanács II. Számú Kórházának ideg- és elmeosztályára, hogy betegközelben gyakorolhassák a tanultakat. Rendszerint egy-egy délelőtti műszakot a kórházban töltöttünk. Tapasztalataink jók. Az alkoholbetegek szívesen bekapcsolódnak az osztály munkájába, a reggeli mosdatásba, ágyazásba, etetésbe. Szervezünk a tanfolyamosok számára színház-, mozi- és egyéb kulturális programot is.

Az oktatók tevékenysége nem szűkül le ismeretközlésre. Mivel nem tartottuk kifogástalannak az eredetileg megadott segédápolói vizsgatételeket, az intézetvezető főnövér irányításával, az Orvostovábbképző Intézet hozzájárulásával ún. komplex tételeket dolgoztunk ki. Hiányoltuk a segédápolói jegyzetet, amely megkönnyítené a gyakorlati oktatást, s idén már ennek megvalósításához is hozzálátunk.

Nincs statisztikai adatunk arra nézve, hogy az intézetből alapfokú egészségügyi oklevéllel eltávozottak hány százaléka helyezkedett el végül is az egészségügyben. Célunk mindenesetre az volt ezekkel az egészségügyi tanfolyamokkal, hogy megtanítsuk beutaltjainkat a szabadidő helyes felhasználására, a higiénés tájékozottság növelésére és arra, hogy miután eltávoznak intézetünkől, külső egészségügyi munkahelyen képesek legyenek rehabilitációra.

Sisák Péterné

Biblioterápia a Szombathelyi Bv. Intézetben

A kiscsoportos foglalkozások megszervezésének gondolata az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendeletre köthető. Ez ugyanis a szabadságvesztés legfontosabb céljának a nevelést, az elítélt szabadulás utáni reszocializációját tartja. Az egyén beilleszkedése a társadalomba csoportok segítségével történik. Így a reszocializációnak is csoportban kell végbemennie. Tapasztalataim alapján az egyik legjobban bevált csoportfoglalkozási lehetőség a biblioterápia. Didaktikus, tematikus jellege mellett pszichoterápiás irányultága is lehet a személyiség mélyebb rétegeinek érintésével.

Természetesen nem hagyható figyelmen kívül az a környezet sem, ahol a foglalkozás történik. A könyvek fizikai közelségének gyógyító hatása kétségtelen. Már a régi görögök is tudták ezt, ezért tekintették a könyvtárt kórháznak, lelki klinikának. Ezért tartjuk mi is könyvtárban a foglalkozásokat.

A résztvevők kiválasztásakor eddigi próbálkozásaink során többféle szempont érvényesült. Valamennyi esetben célként tűztem ki azonban, hogy minél homogénebb összetételű csoport jöjjön létre. A fogvatartottak kiválasztásánál a következő szempontok valamelyikét eddig mindig sikerült érvényesíteni. Igyekeztem, hogy

- azonos legyen a bűncselekmény jellege,
- körülbelül egyezzen a visszaesés gyakorisága,
- hasonló életkorúak kerüljenek össze,
- iskolázottság szempontjából ne legyenek nagy különbségek,
- a szabad életben rájuk váró szociális, családi háttér megközelítően azonos legyen.

Az említett szempontok közül legjobban az vált be, amikor sikerült hasonló életkorú, azonos bűncselekményt elkövetőket összegyűjteni. Ez esetben kevesebb volt bennük a gátlás, könnyebben indult a beszélgetés.

A kiválasztottakkal minden esetben közöltem, hogy a részvétel nem kötelező, menet közben is elhagyhatják a helyiséget, ha úgy érzik, túlságosan megterhelő számukra a közös tevékenység, de ezt tegyék észrevétlenül, ne zavarják az ottmaradók munkáját. Azt is elmondtam, hogy nem szükséges véleményt nyilvánítani, ha mégis hozzászólnak, akkor az semmiféle hátránnyal nem jár. Ha nincs kedvük a novellában történekről beszélni, akkor ne beszéljenek. Ha viszont önmagukra akarják vonatkoztatni a hallottakat, vagy éppen el szeretnék játszani a történetet, akkor azt is meg lehet tenni, sőt meg is változtathatják a novella sztoriját egyéni elképzeléseik szerint.

A kiscsoportos munka beindításakor tudatában voltam annak, hogy az intelligencia a leginkább változtatható személyiségjegyek egyike, a börtönben mégsem az ismeretek átadását, hanem a gondolkodásmód csiszolását tekintem fontosnak.

A bűnözés egyik oka épp az empátikus készség csökkent volta. Az olvasás segítséget adhat mások gondjának, szenvedésének megértéséhez, erősítheti az interperszonális kapcsolatokat, fokozhatja a többi ember iránti toleranciát. Ugyanakkor a műalkotások elemzése jól szolgálja az önismeret elmélyítését.

A csoportos munka eltereli az egyén figyelmét izolált helyzetéről, ötleteket ad bizonyos konfliktusok megoldására és az egyén emocionálisan gazdagodik, miközben akarva-akaratlanul ismereteket is szerez.

Legeredményesebben azokat az elbeszéléseket lehetett feldolgozni, melyek az egyéni életvitel problémáiról szólnak, arról, hogyan lehet a hétköznapokat elviselni.

Az erkölcsi, etikai kérdésekkel foglalkozó novellák megértése nehézségekbe ütközött, ezért ezeket egyelőre nem is erőltettem. Eddig Móra Ferenc, Kosztolányi Dezső, Sánta Ferenc, Kocsis L. Mihály elbeszéléseivel tudtunk a leghatásosabban megbirkózni.

A fogvatartottak érdeklődésének fenntartása céljából főleg olyan novellákat tárgyaltunk meg, amelyek kevés cselekvést dolgoznak fel, s lehetőleg 5-10 perc alatt felolvashatók. Ennél hosszabb idő után a figyelem lankad, majd teljesen megszűnik, az elítéltek elvesztik a cselekmény fonalát, elmarad a megértés, az empátias készség helyét az unalom, a fásultság foglalja el.

A biblioterápia során az elítélt személyisége, jelleme sokkal inkább feltárul előttünk, mint az egyéni foglalkozásokon. Lényegesen többet mutatnak meg önmagukból, kevésbé konformista módon nyilatkoznak, a célirányos kérdésekre is válaszolnak, s nemigen mondanak valótlan.

A kiválasztott elbeszélés úgy kerül feldolgozásra, hogy az elítéltek a didaktikus célnak nem veszik észre. Igyekszem elkerülni a bumeráng-effektust. A rábeszélés, a meggyőzés helyett olyan szituációt próbálok teremteni, amelyben spontán módon adódik alkalom a helyes viselkedés gyakoroltatására, a társadalomban elfogadott normák és nézetrendszerek kifejtésére. Didaktikus szándékaimat el kell titkolnom az elítélt előtt, mert különben nem működik együtt velem. Holott a biblioterápiás foglalkozásnak éppen ez az együttműködés a célja. Így igen hatásosan korrigálhatók bizonyos személyiségtorzulások, fokozni lehet az elítélt alkalmazkodóképességét, feszültségtűrését.

Óriási nevelő értéke van annak is, hogy az elítéltek egymás viselkedését, véleményét elemezni tudják. Miközben elmondják gondolataikat, fejlődnek és társaikat is alakítják.

Jó érzéssel könyvelem el, hogy még egyetlen elítélt sem hagyta el foglalkozás közben a csoportot. Valamennyi fogvatartott szívesen vett részt a közös munkában, kellemes, rendhagyó program volt számukra az ottlét. Mindnyájan úgy nyilatkoztak: bármikor szívesen jönnek hasonló foglalkozásokra.

Malachowsky Lászlóné

| Kultúra és sport Baracskán

A nevelésfejlesztési koncepció új feladatok elé állította intézetünket. Elemzéseit, megállapításait, megoldandó feladatait már megismerte a személyi állomány. Legnagyobb értéke, hogy specifikus helyet biztosít a nevelésnek, segítségével akarván pótolni a szocializáció hiányosságait, amelyek a bűn elkövetéséhez vezették az elítéltet. Az alábbiakban intézetünk megoldási lehetőségeiről tájékoztatjuk az olvasót, leltárszerűen felsorolva az elmúlt másfél év nevelési törekvéseit.

Tárgyi és személyi feltételek

Intézetünkben a nevelés tárgyi feltételei jók. A fogházkörleten négy kultúrterem, két könyvtár, stúdió, barkácsolóműhely, testedző terem és sportszertár áll az elítéltek rendelkezésére. A börtönkörlet stúdióval, könyvtárral, kondicionálóteremmel, barkácsolóműhellyel és két kultúrhelyiséggel gazdálkodhat. Valamennyi felszereltebb, ellátottabb az átlagosnál. Futball-, tenisz- és röplabdapálya, atletizálásra alkalmas terület, valamint nagyméretű szabadterei sakktabla egészíti ki lehetőségeinket.

A biztonsági-nevelési helyettesek, a csoportvezető nevelők kinevezése, valamint a belső őrség személyi állományának a nevelési szolgálat közvetlen irányítása alá kerülése szintén pozitív tényként könyvelhető el munkánk szempontjából. Az öntevékeny szervezet többéves múltra tekint vissza. Feladatait precízen, jól, a megadott határidőre teljesíti. Javaslattévő, véleményezési jogkörük kiszélesítésével állandóan keressük adottságaik jobb kihasználását. 1984 óta a börtönkörleten is működik az öntevékeny szervezet, itt is alapos, értékes munkát végeznek a fogvatartottak.

Problémaként tartjuk viszont számon a nevelők túlterheltségét. 150-160 elítélt jut egy-egy kartársunkra, holott romlott a fogvatartottak összetételének minősége és megszorodott az úgynevezett „rövid idő” elítéltek száma.

Tartalmi munka

Az öntevékeny szervezet kulturális bizottsága 1984 végén összeállította az 1985-ös évre vonatkozó kulturális és sportmunka tervét. Az öntevékeny szervezet vezetői tanácsa megvitatta a javaslatot, ahol jónak látta megváltoztatta, majd felterjesztette a nevelési szolgálatnak, illetve az intézetparancsnoknak, akik jóváhagyták a programokat.

Az 1985. évi kulturális és sporttevékenység megtervezésekor figyelembe vettük:

- a 101/1981. IM utasítás 131. §-át,
- az ötnapos munkahét nyújtotta lehetőségeket,
- az új nevelési koncepció megszabta feladatokat,
- az öntevékeny szervezet javaslatait, elképzeléseit,

- a szabadidő tervezésekor a differenciálás szempontjait,
- végül számoltunk az elítéltek közömbösségével, ezért olyan programok, műsorok összeállítására törekedtünk, amelyek mind értelmi, mind érzelmi téren hathatnak az elítéltekre.

A kulturális tevékenység céljait a következőkben határozzuk meg:

- segíteni kell az elítéltek képzettségi színvonalának fejlesztését,
- biztosítani kell a világnézeti nevelés folyamatosságát,
- biztosítani kell az erkölcsi-akarati nevelés keretében a társadalmi együttélés szabályait,
- hozzá kell szoktatni a fogvatartottakat a szabadidő hasznos és kulturált felhasználásához,
- fel kell kelteni az elítéltek érdeklődését a tanulás és ismeretszerzés iránt,
- fontosnak tartjuk a sportversenyeket, a testi nevelést is.

Csütörtökönként az öntevékeny szervezet kulturális bizottsága elkészíti a következő hét sport- és kultúrprogramját, mind a fogház, mind a börtön számára. Ezt véleményezi a kultúrnevelő, illetve hagyja jóvá a intézet parancsnoka. Tartalmazza ez az összeállítás a rádióból felvételre szánt, illetve sugározandó műsorokat; a helyi stúdió, valamint a tévé programjait és egyéb szervezéseket. Március 15-én, 21-én, április 4-én, május 1-jén stb. részletes műsortervet készítünk, melyek tartalmazzák a megemlékezést, a vetélkedőket, a kulturális és sportprogramokat egyaránt.

Oktatás, képzés

Az elítéltek általános iskolai oktatásának már többéves hagyománya van. Az oktatást a nevelési utasításban meghatározottak szerint szervezzük meg, és a Baracska Általános Iskolától kapunk segítséget. Az oktatók a nevelési szolgálat és a társszolgálati ágak személyi állományából kerülnek ki, s rendelkeznek a kívánt képesítéssel. Az 1983/84-es tanévben hetvenöt elítélt végzett, kettő bukott meg. Az 1984/85-ös tanévben hatvannyolc fogvatartott végzett, egy bukott meg.

Megjegyzendő, hogy a beiskolázásra kerülő elítéltek száma két okból is csökkenő tendenciát mutat. A fogvatartottak többsége már a szabad életben elvégezte az általános iskolát, sokan pedig értelmi fogyatékoságuk miatt nem képesek semmiféle oktatásban részt venni. Ez utóbbi probléma megoldásán most törjük a fejünket.

A szakmunkásképzés is nehéz feladat elé állít minket. Azok a vasipari szakmák ugyanis, amelyekkel üzemeinkben foglalkoztatni tudnánk elítélteinket, 1200-1600 gyakorlati óra elvégzéséhez kötöttek. A beiskolázáskor figyelembe kell venni az iskolai végzettséget, az egészségügyi vizsgálatok eredményeit, és arra kell törekedni, hogy azokat a fogvatartottakat mozgósítsuk erre a célra, akik szakmai végzettséggel nem rendelkeznek és előreláthatóan hosszú időt töltenek intézetünkben. Ugyanakkor a foglalkoztatók számára a betanított munkás nagyobb érték.

Ezen problémák megoldása céljából vettük fel a kapcsolatot a KÖFÉM, az IKARUS, a FÉG társvállalatok illetékeseivel. Az alábbiakat sikerült elérnünk:

- a Velencei Szakmunkásképző Intézet segítségével az 1984/85-ös tanévben sikeres traktorvezetői vizsgát tett 14 elítélt,
- a Székesfehérvári Ságvári Endre Szakmunkásképző Intézettel karöltve megszerveztük a láng- és ívhegesztőképzést, amelynek keretében 1984-ben 52, 1985-ben 57 fogvatartott végzett,
- célgazdaságunk közreműködésével pedig 1985-ben 35 elítélt szerezte meg a gépi fejő szakmát.

Aki a könyvet szereti . . .

Könyvtár

Az 1983. január 1-jén életbe lépett IM Bv. OP. 0115/1982. számú intézkedése alapján kezdtük meg könyvtáraink új működési rendjének kialakítását. Igen komoly segítséget adott ehhez a módszertani útmutató.

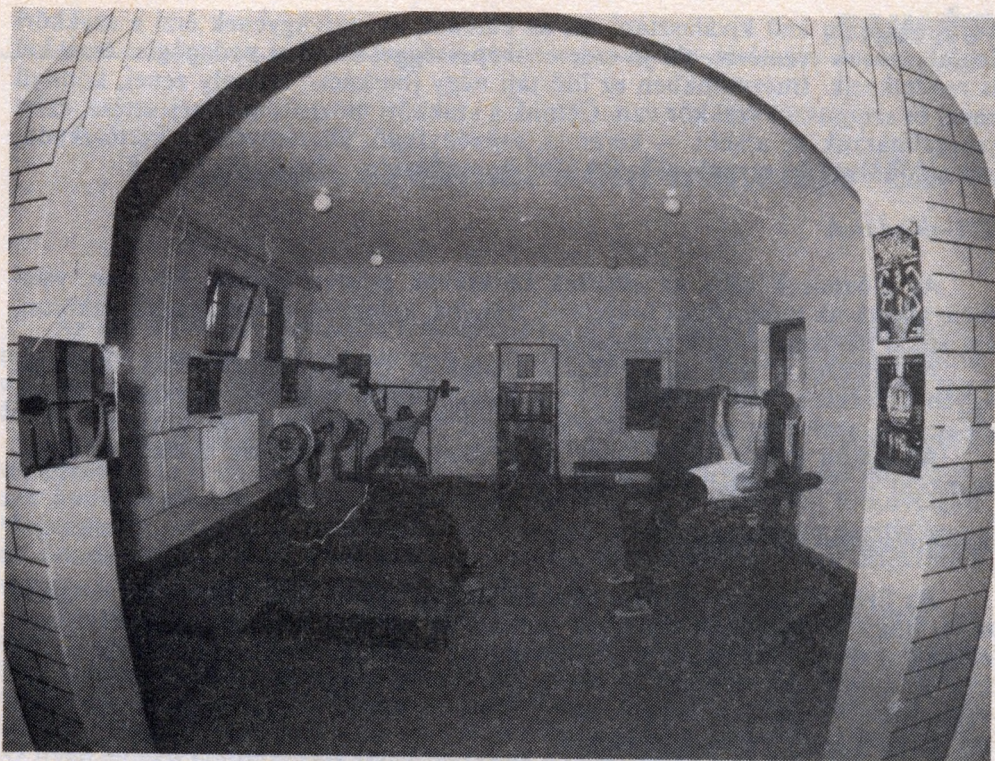
A Könyvértékesítő Vállalat könyvtárellátó főosztályával kötött szerződés segítségével szépen gyarapszik az elitéltkönyvtár állománya. Ugyanakkor nagy szerencse, hogy tág látókörű, olvasott, kezdeményezni tudó fogvatartott vezeti a könyvtárat.

Jelenleg a három könyvtár 9485 kötettel rendelkezik, 310 000 Ft értékben. 1985-ben 1361 beiratkozott olvasója volt a könyvtárnak, amely tény olvasókedvre, s jó képességű könyvtárosra utal. Az 1985-ben megrendezett könyvvásárainkon 120 000 Ft-os, játékvásárainkon pedig 80 000 Ft-os forgalmat bonyolítottunk le.

A fogházkörleten 40 különböző újságra, illetve folyóíratra fizetnek elő az elitáltak. Ez megint csak a művelődés, az információszerzés, a külvilággal való intenzív kapcsolat igényét, részbeni megalósulását tükrözi.

Filmvetítések, stúdió

Stúdióink rendszeresen működnek úgy a fogház-, mint a börtönkörleten. Stúdiós elitélteink rátermettek, jól képzettek. Célunk — a szórakoztatáson kívül — a Kossuth és Petőfi rádió nagyobb érdeklődésre számot tartó műsorainak

A kondicionálóterem önmagáért beszél

rendszeres sugárzása élőben vagy felvételről. A Központi Stúdió anyagait folyamatosan közvetítjük, de önálló összeállításaink is vannak. Például:

- több fordulóból álló vetélkedő,
- politikai összefoglaló,
- intézeti parancsnoki és öntevékeny szervezeti hírek,
- tudományos érdekességek,
- könyvajánlások,
- munkahelyi riportok,
- ízelítő a Heti Híradóból,
- alaki és magatartási szabályok ismertetése,
- elíteltjeink kérték.

A stúdió munkáját faliújságok is segítik.

A Fehér Megyei Moziüzemi Vállalattól kapott — zömmel — szórakoztató jellegű, 35 mm-es filmeket hétvégén nézhetik meg a 400-450 férőhelyes étkezdében az elítéltek. Kisebb közösségek előtt, a kultúrteremben, hetenként változatos igényeket kielégítő 16 mm-es filmeket vetítünk.

A körleteken 60 televízió áll a fogvatartottak rendelkezésére, amelyek nemcsak a tömegkommunikáció, hanem a nevelés eszközei is. A példás magatartást tanúsító kollektívák, kiváló szintet elérő zárkák kapnak ugyanis televíziót.

Szakkörök

A szakkör az egyik legnagyobb élmény az elítélt számára, mivel a foglalkozásokon egyénisége formálódhat, személyisége kibontakozhat. Ezért gondosan és

körültekintően kell kiválasztani azt az elítéltet, aki szívügyének érzi a szakköri foglalkozások vezetését, aki jó szervezőképességgel és némi pedagógiai érzékkel is rendelkezik. Intézetünkben ez idő tájt négy (barkács-, komoly zenei, könnyű zenei és színjátszó) szakkör van. Célunk a szakköri mozgalom kiterjesztése, ezért szorgalmazzuk az alábbi — kerámia, rejtvényfejtő, állattenyésztő, kertészkedő, antialkoholista és olvasó — szakkörök beindítását.

TIT-előadások

Az előadások célja az elítéltek tudásának szinten tartása, bővítése, véleményalkotásuk módosítása helyesebb irányba, valamint vitakészségük, erkölcsi, esztétikai ítélőképességük fejlesztése.

A programok igen széles skálát mutatnak. Irodalmi, történelmi, földrajzi, egyéb művészeti, jogi, politikai és gazdaságpolitikai témákból egyaránt vannak előadások, melyeket audiovizuális eszközök használatával színesítünk.

Az elmúlt évben négy előadó 42 órában tartott előadást, ezeken — alkalmanként — 35-40 elítélt vett részt.

Élménybeszámolók, műsorok

Az Érdi Művelődési Központtal kialakított gyümölcsöző kapcsolat lehetővé tette, hogy körleteinken vendégül láthassunk néhány közismert személyiséget, előadóművészt. Elítélteink meghallgathatták Lakatos Menyhért és Csörsz István írók önvallomásait; Grosics Gyula és Chrudinák Alajos élménybeszámolóit, nevezhettek a Vidám Színpad előadásán, élvezték Karda Beáta, Nagy Bandó András, Kóta Károly Pávakör-műsorait.

Sportolási lehetőségek

Körleteinken leginkább a labdajátékok (futball, röplabda, kézilabda) divatosak, melyek — természetesen — az időjárás függvényei. Vannak szervezett versenyek, spontán vetélkedések egyaránt. Ezek mellett sportolási lehetőség még a tenisz, a tollaslabda, az atlétika. Népszerűek az úgynevezett játékos vetélkedők, például a zsákbafutás, kötélhúzás.

Kedvezőtlen időjárás esetén a kondicionálótermeket veszik birtokukba az elítéltek, sakkoznak, pingpongoznak, illetve a társasjátékok különböző formáit élvezik.

1985-ben 434 864 Ft-ot költöttünk sport- és kulturális célokra, ami azt bizonyítja, hogy jó úton haladunk Baracsán, noha sportolási lehetőségeink nincsenek maximálisan kihasználva.

Összefoglalva: a szabadidő értelmes eltöltése csökkenti a fogvatartott elszigeteltségét, elősegíti a kulturális értékek elsajátítását, a tömegkommunikációs eszközök által pedig értesülhet hazánk aktuális eseményeiről, s így felkészülhet a szabadulás utáni beilleszkedésre. A sporttevékenység révén pedig megőrizheti egészségét, fizikai kondícióját. A közművelődési programokat úgy terveztük és szerveztük, hogy a más módszerekkel keltett nevelői hatást felerősítsék és hozzájáruljanak a nevelési koncepció gyakorlati megvalósításához.

Zsoldos Lajos

| Fiatalok szakmai konferenciája '85

Az IM Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnokságának KISZ-alapszervezete ötödik alkalommal rendezte meg a büntetésvégrehajtásnál dolgozó fiatalok szakmai konferenciáját. A konferenciának ezúttal a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem adott otthont október 24-én és 25-én.

A vendéglátók nevében dr. Szozáczky Mihály egyetemi tanár, rektorhelyettes köszöntötte a résztvevőket. Szólt az egyes igazságügyi szervezetek munkájának összefüggéseiről, kiemelve a büntetésvégrehajtási tevékenység fontosságát. Megemlítette, hogy az ilyen jellegű rendezvények a joghallgatókat is segítik leendő feladataik szélesebb körű megismerésében, illetve abban, hogy áttekintést kapjanak a büntetésvégrehajtási munkáról.

Ezután dr. Tari Ferenc bv. alezredes, a büntetésvégrehajtás országos parancsnokának általános helyettese megnyitotta a szakmai konferenciát. Hangsúlyozta, hogy a büntetésvégrehajtás vezetői nagy jelentőséget tulajdonítanak a rendezvénynek, mert arra ösztönzi a fiatalokat, hogy a napi teendőik ellátásán túl átfogóbban is elgondolkozzanak a büntetésvégrehajtás előtt álló feladatokról. Az ilyen jellegű konferenciák lehetővé teszik a tapasztalatok kicserélését és a korszerű munkamódszerek gyorsabb elterjesztését.

A konferencia plenáris üléssel folytatódott, amelyen történeti előadások hangzottak el. Így például dr. Mezey Barna adjunktus (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar) a büntetésvégrehajtás történeti kutatásának jelentőségéről beszélt. Kidomborította azt a gondolatot, hogy a magyar büntetésvégrehajtás néhány „új” jogintézményének kialakítása előtt a történeti előzmények pontos feltárása igencsak segítette volna a gyakorlati megvalósítást. Megállapította, hogy a magyar büntetésvégrehajtás történeti-tudományos elemzése még tág lehetőségeket kínál a kutatás számára.

A Rendőrtiszti Főiskolát két előadó képviselte. Illés László a büntetésvégrehajtás 1945 előtti fejlődését mutatta be kiselőadásában, előtérbe helyezve a mérföldkőként szolgáló fontosabb állomásokat.

Tóth Jenőné viszont a büntetésvégrehajtás felszabadulás utáni történetével foglalkozott. Előadásában értékelte az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendeletet, és nagy fontosságot tulajdonított a jogi szabályozás azon szemléletmódjának, mely az elítéltek jogait és kötelezettségeit együtt határozza meg.

A történeti tárgyú előadások elhangzása után a szakmai konferencia két szekcióban folytatta munkáját. Mayer Károly (Sopronkőhidai Fegyház) volt az I. szekció első előadója. Az elítéltek értelmi neveléséről beszélt. A problémát a bűnmegelőzés szempontjából is megfogalmazta. Számszerű adatokkal bizonyította az értelmi nevelés szükségességét, majd részletesen elemezte a sopronkőhidai gyakorlatot.

Kinter Gyuláné (Pálhalmi Börtön és Fogház) a fiatalok elítelt nők családdal kapcsolatos attitűdjéről és annak fejlesztési lehetőségeiről szólt. Előadásában elmondta, hogy a csoportjába tartozó fiatalok elítelt nők családképe szegényes, hiányos, fejletlen. A célirányos nevelőmunka érdekében megvizsgálta a fogvatart-

tottak családdal kapcsolatos véleményét. A felmérések elvégzése után pedig tizenöt előadást tartott a család szerepéről. Végezetül az elítéltek családmintájának fejlesztését célzó módszereit ismertette az előadó.

Véghné, dr. Müller Anikó (Pálhalmi Börtön és Fogház) Az elítéltek képe a férfi és a nő szerepekről címmel tartott izgalmas előadást. Elemezte a hagyományos és az új női szerepeket, szólt az elítélt nők szerepfelfogásában tettenérhető diszharmóniáról. Befejezésül pedig a tapasztalatok gyakorlati felhasználásának lehetőségeit, illetve korlátait ismertette.

Hegedűs Imre (Sopronkőhidai Fogház) az elsőbűntényes elítéltek nevelésével kapcsolatos gondolatait fejtette ki. Tavaly is ezt a témát járta körül. Véleménye szerint az elsőbűntényes elítéltek számára külön bv. intézetet kellene létesíteni, hiszen a nevelési hatások náluk érvényesülhetnének a leginkább. Javaslatot tett egy ilyen intézmény főbb működési elveire is.

Végh József (Pálhalmi Börtön és Fogház) az elítéltek viselkedését szabályozó értékekről tartott előadást. Szólt a társadalom és a fogvatartottak kapcsolatáról. Részletesen elemezte az elítélt szubkultúrát. A vizsgálati eredmények ismertetése után pedig kitért a nevelőmunkában való felhasználás különféle lehetőségeire.

Tódor János (Baracscai Börtön és Fogház) a közveszélyes munkakerülés és a tartáselmulasztás vétsége miatt elítéltek reszocializációjáról szólva elemezte a kétféle bűncselekmény összefüggéseit, gyakori és szoros szimbiózisát. Beszélt a fenti kategóriába tartozó fogvatartottak sajátos nevelési módszereiről is.

A II. szekció ülésén elsőként *Gyuris Tamás* (Nevelési osztály) tartott előadást a fiatalkorúak pártfogó felügyeletéről. Végigkövette a jogintézmény fejlődését, majd összehasonlította a jelenlegi és a megelőző korok szervezeti és létszámviszonyait. Adatai azt bizonyították, hogy a fiatalkorúak pártfogó felügyeleti rendszerének fejlesztése terén még rengeteg a tennivaló.

Dr. Bikádi János (Állampusztai Börtön) a körletek belső életének irányításáról szólva a szervezeti egység kialakítását indítványozta, mondván, hogy ez tovább javíthatja az őrszolgálati és a nevelési feladatok összehangolását.

Sörös András (Termelési és beruházási osztály) a büntetésvégrehajtási vállalatok gazdálkodásában jelentkező ellentmondásokról szólt az új gazdasági szabályozók tükrében.

Dr. Kiss Katalin (Tatabányai Ügyvédi Kamara) sajátos megközelítésben elemezte az elítéltek jogi helyzetét. A Sörös András előadásában is emlegetett ellentmondást (munkakényszer — hatékonyság, nevelés) a kényszerjelleg oldásával javasolta megszüntetni.

Dr. Gábel János (Somogy Megyei Főügyészség) a feltételes szabadságra vonatkozóan a Kaposvári Bv. Intézetben szerzett gyakorlati tapasztalatait ismertette.

Dr. Bodnár Imre adjunktus (Janus Pannonius Tudományegyetem) a Pécsi Büntetésvégrehajtási Intézetben szerzett benyomásait mesélte el, majd megemlítette, hogy az egyetem néhány diákja vezetésével részt vállal az elítéltek nevelésében — tanácsadás és bizonyos utógondozási feladatok formájában. Tevékenységük az ELTE JTK Kriminológiai Tudományos Diákkörének tevékenységéhez hasonlít. Véleménye szerint fontos, hogy a joghallgatók — leendő bírák, ügyészek — megismerjék a bv. intézetek belső életét, hogy közvetlen tapasztalatokat szerezzenek az elítéltek problémáiról.

Ugyanakkor a büntetésvégrehajtás számára is nagy jelentőségű lehet ez a kapcsolattartás. A hallgatók, egyetemi oktatók érdeklődését felkeltve megélénkülhet a büntetésvégrehajtás iránti érdeklődés. Példaként a büntetésvégrehajtási joggal kapcsolatos vitákat említette. Ugyanis a bv.-jog részleges önállósága csak abban az esetben fogadható el, ha a gyakorlat bebizonyítja a kutathatóságot, az

egyetemi oktatás pedig mint elsajátítható tananyagot magáévá teszi. Ehhez azonban a büntetésvégrehajtási intézetek és az egyetemek közötti kapcsolatokat szervezettebbé kell tenni.

Az első szekció tapasztalatait *Módos Tamás* osztályvezető-helyettes (Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnokság) foglalta össze. A második szekció ülésén elhangzottakat pedig *dr. Erdősy Emil* docens (Janus Pannonius Tudományegyetem) értékelte.

*

A szakmai konferencia résztvevői szerint eddig ez volt a legszínvonalasabb konferencia. A Janus Pannonius Tudományegyetem vezetése és oktatói a helyiségek biztosításán túlmenően személyes részvételükkel is hozzájárultak a rendezvény sikeréhez. Az előkészítő, szervező munka pedig Zsorda László bv. őrnagyot, a Pécsi Bv. Intézet parancsnokát dicséri.

A rendezvényen elhangzott tizenöt, valamint az írásban benyújtott két előadás egyaránt azt bizonyítja, hogy a szakmai konferencia már nem a büntetésvégrehajtás belső ügye, sokkal inkább a büntetésvégrehajtási munka népszerűsítésének eszköze.

Kecskés Tünde

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Magyar Kriminológiai Társaság pályázatot írt ki a kriminológia és a büntetőpolitika legaktuálisabb kérdéseinek megválaszolására. Az 1986-ban meghirdetésre kerülő pályázat témái a következők:

- A büntettek személyiségével összefüggő tényezők és a megelőzés viszonyai.
- A büntetőjogi és a társadalmi megelőzés tapasztalatai.
- A gazdasági bűnözés új jelenségei és okai.
- A szabadságvesztés és egyéb büntetési formák szerepe a bűnözés megelőzésében.

A pályázat feltételei:

A pályázaton bárki részt vehet (egyes személyek és alkotó közösségek).

A pályázat jelígs. Zárt borítékban kell a nevet és a címet mellékelni.

A pályázat minimális terjedelme 2 szerzői ív (44 gépelt oldal).

Pályázni csak eddig nem publikált és máshová pályázatként be nem nyújtott művel lehet.

A pályázat beküldési határideje: 1986. szeptember 30.

Eredményhirdetés: a Társaság 1986. decemberi tudományos ülésén.

A pályaműveket a következő címre kell eljuttatni:

Magyar Kriminológiai Társaság Titkársága
1053 Budapest, Egyetem tér 1–3.

A szerzőt a pályázatok értékelése után megilleti a publikálás joga.

Pályadíjak: I. díj 7000 Ft
II. díj 5000 Ft
III. díj 3000 Ft

Határidő után érkezett, továbbá az előírásoktól eltérő formában benyújtott pályázatokat nem veszünk figyelembe.

Az elítéltek viselkedését szabályozó értékekről

Témaválasztásomat az alábbi kérdések határozták meg. Milyen az elítéltek referenciacsoportja? Milyen értékeket közvetítenek, milyen szerepeket kínálnak a fogvatartottak számára? Lehet-e őket befolyásolni? Melyek azok a közös értékek, amelyek segítségével ez a ráhatás megtörténhet?

Ha elfogadjuk, hogy a fogvatartottak többsége nem azzal a természetességgel követi el a bűncselekményt, mint ahogy az ember munkába jár, akkor joggal feltételezzük: mérlegeléseken, apró döntéseken keresztül jut el a bűncselekmény elfogadásához, illetve elutasításához. Érdeemes elolvasni Ancsel Éva Történelem és alternatívák című művét abból a szempontból, hogy mi játszik szerepet a választás előtt álló egyén döntéseiben.

A szabadságvesztés-büntetésüket töltő elítéltek egy részének jól körülírható értékstruktúrája van. A többiek viszont kevésbé körvonalazott értékrenddel bírnak. A nevelőmunka alapját és célját mindenesetre ezek az értékek képezik, hisz fejleszthetők, változtathatók.

A társadalom és a bv. intézetek kapcsolatán keresztül is közvetítődnek az értékek. Ezek közül csupán néhányat villantunk fel:

- a bv. dolgozók, polgári alkalmazottak magatartása,
- polgári személyek (pl.: tanár, írógép-szervizelő, GELKA-dolgozó stb.) munkavégzése,
- hozzátartozók,
- az ellátás minősége, mennyisége (pl.: Patyolat, vásárlás stb.),
- különböző tömegkommunikációs csatornák,
- filmek stb.

A büntetésvégrehajtási nevelőmunkát láthatóan meghatározza, mintegy körülöleli a társadalom. A büntetésvégrehajtási nevelés így tehát nem alakíthat ki, de nem is táplálhat a társadalomtól idegen erkölcsi normákat, értékeket.

Az elítéltek szubkultúrája része a szocialista társadalom kultúrájának, a fogvatartottak életmódja része a társadalmi életmódnak. Vagyis a fogvatartottak szubkulturális értékei nemcsak a büntetésvégrehajtási intézeteken belül értékek. Együtt él velünk a hála- vagy csúszópénz, a fusizás, ügyeskedés stb. kinn is. Ahogy Pataki Ferenc írja: az életmódot nem ragadhatjuk meg csak mennyiségi mutatókkal. Az életmód fogalma szempontjából leginkább a tevékenységeket hierarchizáló, valamint a szükségletek struktúráját minősítő értéktartalom a legfontosabb tényező.

Ahhoz, hogy tervezni tudjuk a nevelőmunkát, jól kellene ismernünk a fent említett értéktartalmakat, az elítéltek sajátos szubkultúráját, a fogvatartottakra ható referenciacsoportok normáit. Nehéz hatékony nevelést elképzelni ott, ahol az elítélt referenciacsoportja ellentétes értékeket támogat, a nevelőnek pedig nem sikerül a fogvatartottat saját, pontosabban a társadalom értékeit illetően érdekeltté, érintetté tenni. Ebből viszont az következik, hogy az egyéni nevelés csak cso-

portos nevelési formákkal együtt kecsegtet bármiféle eredménnyel. Megítélésem szerint nem tártuk fel olyan mélységben az elítéltek szubkulturális értékeit, a referenciacsoportok hatásmechanizmusát, hogy arra nevelői terveket készíthetnénk. Jelenleg csupán elképzeléseink, vélekedéseink vannak, mintsem bizonyosságunk működésüket illetően.

Általában nem szeretem az emberek kategóriákba sorolását. Most mégis megteszem, mert nem egy-egy személyről akarok itt írni. Az egyén és a csoport szempontjából kategorizálnám a fogvatartottakat. Tehát van olyan elítélt, aki

— valamennyi csoportban hangadó, nyomással van több közösségben a tagokra (pl.: zárkafelelős, csoportvezető),

— az egyik csoportban irányít, de a másikban nem (pl.: zárkafelelős, ugyanakkor beosztott munkás, akinek respektált szerepe még az informális struktúrában sincs),

— azonosul a csoportnormákkal,

— igyekszik magát a csoport értékeitől távoltartani, „én nem közösködöm velük” alapon,

— csak egy vagy meghatározott csoport értékeitől különül el.

Ha jól ismernénk, melyik elítélt milyen szerepet tölt be a csoportban, akkor az egyéni és csoportos foglalkozásokon megerősíthetnénk vagy gátolhatnánk felvett szerepében. Az általában megvizsgált 100 elítélt, az alább felsorolt szerepeknek igyekszik megfelelni:

— köcsög (kancsó, buzi, meleg stb.) — 86 elítélt,

— csicska, fiam — 78 elítélt,

— menő, király — 43 elítélt,

— vamzer (smuz, téгла, spion stb.) — 38 elítélt,

— rinyós, spanos — 16 elítélt,

— álvagány, álmenő — 14 elítélt,

— bunkó, paraszt — 12 elítélt,

— haver, kampelos — 10 elítélt,

— pedálgép, nyalós — 12 elítélt,

— kajfer — 7 elítélt,

— átlag — 5 elítélt,

— pancser, (hurka, csíra, avétos stb.) — 5 elítélt.

Ismert megnevezések még: májer, strici, tirpák, pebex, egér, birka, olasz, simlis, sztahanov, nepper, schilinger, bányász, enyveskező, seftes, földi, sztár, smucig, majrés, pubi stb.

Csupán néhány szerep szerint nézzük meg, hogy hová sorolja magát az elítélt, hová szeretne, illetve nem szeretne tartozni, és végül, hogy a barátja hová tartozik? (Lásd táblázat!)

Mint látható, vannak az elítéltek által elismert pozitív és el nem fogadható, negatív szerepek. A szerepek mögött értékek húzódnak meg. (Nem végeztem még az elemzéssel, ezért mélyebb értelmezésre most nem vállalkozom. További vizsgálatokra van szükség. Terveim között szerepel egy attitűdskála elkészítése is.)

Az elítéltek értékei között előkelő helyet foglal el a fizikai erő, az igazságosság, a szellemi képesség, az átlagosság, szürkeség, a kedvezmények megőrzése, nem fenyegettek lenni, jól dol-

Szerep	Tartozik	Szeretne tartozni	Nem szeretne tartozni	Barát
menő	10	16	18	22
átlag	31	20	—	20
csicska	—	—	41	2
köcsög	—	1	55	2
álmenő	2	—	6	1
vamzer	—	—	40	1

gozni, jó barátot szerezni. Sikerként tartják számon a jutalmat, a tiszta ruhát, az elismerést, a szakköri részvételt, a szabad levegőn tartózkodást, a tévét a zárkában. Örömet okoz ha levél, ha csomag érkezik, ha látogató jön, ha jóízű és bőséges az ebéd avagy a vacsora, ha meg van szervezve a szabad idő, ha jó társaság van a zárkában és így tovább.

Igen izgalmas kérdés, vajon milyen módon befolyásolhatók ezek a csoportok képződésükben, működésükben, értékeikben... Képződésében úgy tűnik könnyen, mivel a nevelő általában szabadon dönt, hogy milyen elvek szerint csoportosítja az elítélteket. A legideálisabb 7-8 fős zárkák kialakítása lenne, mert ekkora létszámú csoporton belül a legkisebb az esélye annak, hogy klikkek alakuljanak ki. Ahol nincs erre lehetőség, ott zárkán belül az ágyak elhelyezésével, belső tér kialakításával lehet némileg elősegíteni egy jól strukturált csoport kialakítását. A munkahelyen szintén létre lehet hozni kisebb egységű csoportokat, ahol jól körülhatárolt feladata van mindenkinek. A szakkörök és a tematikus nevelői csoportfoglalkozások is kínálnak csoportképzési lehetőségeket.

A csoportok informális működésének irányítása, sőt csupán befolyásolása is nehéz feladatnak látszik ma még. Az öntevékeny szervezet működése és a szociometria szélesebb körben való alkalmazása komoly segítséget nyújt ehhez. Célszerű lenne a nagyobb intézeteket számítógépprogramokkal ellátni, mivel igen időigényes a szociometria készítése. Nehéz azoknak az elítélteknek a helyzete, akiket közösségvezetői feladatokkal bízunk meg. Elvárjuk tőlük, hogy biztonsági, munkáltatási és nevelési feladatainkban segítségünkre legyenek. Ugyanakkor referenciacsoportja gyakran tudasz vele szemben ellentétes kívánalmat. E szerepkonfliktust nem mindenki tudja feloldani.

A negatív szubkulturális értékek háttérbe szorítása, a pozitívok támogatása nem csupán a büntetésvégrehajtási intézetek törekvése. A fiúnevelő intézetekben ugyanúgy dívik az erő, az anyagi tehetőség kultusza, mint nálunk. Az alsótagozatos gyerek zsebpénzén veszi védelmét nagyobb társától. A leánynevelő intézetben túlkoros, 16 éves lány fiatalabb leánytársát kínálja eladásra férfiakkal. Noha ezek kiragadott, valószínűleg extrém példák, de utalnak a közös gondokra, felvetik az együttműködés szükségességét.

Az elítéltek viselkedésére csak akkor tudunk befolyással lenni, ha olyan ösztönző célokat tűzünk ki, amelyekért hajlandók másképp dolgozni, más magatartást tanúsítani. Az elítéltek körében is élnek a társadalom elfogadott értékei. Nekünk az a feladatunk, hogy jutalmakat társítsunk hozzájuk. A jobb munkavégzést, a fegyelmezett magatartást, az aktív együttműködést a belső élet szervezésében stb. igyekezzünk szociális és interperszonális jutalmakkal megerősíteni a fogvatartottakban.

Milyen célokért küzdenek, „hajtanak” az elítéltek? Felmérésünk szerint az alábbiakért: több jövedelem, jobb beosztás, magasabb státusz, nagyobb iskolai végzettség, szakképzettség, szebb ruha, cipő, nagyobb összegű ún. kiétkelési pénz, eltávozás, soron kívüli beszélő, illetve csomag, respektált személy elismerése, jutalom-filmvetítés, válogatott elítéltekkel való együttlét, kevesebb kényszerként felfogott belső foglalkoztatás, magasabb fokú öntevékenység stb.

Véleményem szerint ahogy helye van társadalmunkban a differenciált jövedelemszerzésnek és életmódnak, úgy kellene helyet biztosítani ennek a büntetésvégrehajtási intézetekben is, háttérbe szorítva az egyenlőségi elvét. Erre ugyanis még a szűkre szabott anyagi keretek között is van mód. Gyakrabban kellene élni az alábbi jutalmakkal: jobb ruházat, kulturáltabb zárkába kerülés, kevesebb intézetfenntartási munka, gyakoribb részvétel az öntevékeny szervezetben, interperszonális elismerés, jutalomként szabadidős program, egyéb szociális ösztönzés.

Nevelési céljainkat elfogadó és támogató elítélteket, elítéltszerepeket mintaként állíthatnánk a többi fogvatartott elé. Az ő életmódjukért és öntevékenységi szintjükért valószínűleg hajlandóak lennének az elítéltek többet tenni, másképp viselkedni. De mi ösztönözte őket, ha az értékeinket elfogadó elítéltszerepeket alig valamivel élnek másképp? Ha viszont jelentősebb életformabeli különbségeket alakítanánk ki, akkor a minket támogató elítéltszerepeket referenciacsoporthoz képest működne a többiek előtt és ezáltal segítené nevelőmunkánkat. A kellemesebb életformát élő elítéltek közé kerülés lehetne jutalom, de kihasználhatnánk ezt a csoportot úgy is, hogy ide helyezünk egy-egy nehezen nevelhető elítélteket.

*

Összefoglalva: további kutatómunkával fel kell térképezni az elítéltek szubkulturális értékeit, azokat a szerepeket, amelyeket felkínál a fogvatartottnak, az általunk megszabott szerepekkel együtt. Nevelői munkánkban fel kell használni jutalmazásra az elítéltek által sikerként elkönyvelt célokat. Az elítéltek referenciacsoporthoz tudatosan kellene alakítanunk, hogy az ide való kerülés követendő cél legyen a többiek számára.

A privilegizált csoportba jutásról természetesen együtt döntene a nevelő, a munkáltató és az ő. Így az elítélteknem tartaná külső kényszernek a nevelési feladatokat, célokat, hiszen szabadon dönthetne elfogadásukról, illetve elutasításukról. Mivel a felmérések szerint a fogvatartottak többsége nagyra tartja a fent vázolt életformát, nagy részük valószínűleg belső indítatásból felelne meg követelményeinknek. Természetesen további vizsgálat, értékelés, elemzés szükséges az alaposabb és átgondoltabb terv kidolgozásához.

Végh József

Az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet 25 éves tevékenységéről

Az intézet létesítése, feladatainak meghatározása

A Magyar Forradalmi Munkás—Paraszt Kormány a 2004/1960. (I. 6.) számú határozatával rendelte el az Országos Kriminálisztikai Intézet felállítását, amely 1971 óta Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet (OKKRI) elnevezéssel működik.

Az alapító kormányhatározat szerint „az intézet feladatkörébe tartozik a bűnözés megelőzésére, hatékonyabb üldözésére alkalmas módszerek kidolgozása, kipróbálása és általánosítása, oktatási és dokumentációs anyagok kidolgozása, publikálása, a bel- és külföldi szakirodalom nyilvántartása, az utóbbinak magyar nyelvű publikációjáról való gondoskodás”. A határozat azt is kimondja, hogy „az intézet feladatkörébe tartozó kérdések vizsgálatához a Kormánynak alárendelt bármely állami szervtől vagy bíróságoktól adatokat kérhet, amelyeket azok szolgáltatni kötelesek”.

A Kormány a felügyeletet a Magyar Népköztársaság legfőbb ügyészére ruházta, és az igazgató mellett tanácsadó szervként a Legfőbb Ügyészség, az Igazságügyi Minisztérium, a Belügyminisztérium, a Magyar Tudományos Akadémia és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara képviselőiből álló Tudományos Tanácsot rendelt felállítani. A Tudományos Tanács állandó meghívott tagja az MSZMP KB közigazgatási és adminisztratív osztálya képviselője is. A Tudományos Tanácsban a főhatóságokat az illetékes miniszter-helyettesek (helyettesek), a Magyar Tudományos Akadémiát az Állam- és Jogtudományi Intézet igazgatója, a budapesti egyetemet az Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézete igazgatója képviseli. A Tudományos Tanács elnöke a legfőbb ügyész.

A Tudományos Tanács ilyen összetétele egyrészt biztosította a tudományos kutatási programok célszerű és a gyakorlat igényeit is szem előtt tartó kialakítását, koordinálását, másrészt a kutatási eredmények megfelelő gyakorlati hasznosítását is. Ennek megfelelően a Tudományos Tanács rendkívül fontos szerepet töltött és tölt be az intézet tudományos tevékenysége kialakításában, segítségével, működése zavartalanságának biztosításában.

Az intézet működésének alapelvei

Az intézet létesítése jelentős lépés volt a bűnügyi tudományok, különösen a kriminálisztika és kriminológia fejlődésében. Az intézet létesítése idején ugyanis a bűnügyi tudományok jelentőségét és szerepét illetően új szemlélet volt kiala-

kulóban. Ennek gyökere abban a mind határozottabb formát öltő felismerésben volt található, hogy egyrészt a bűnözés elleni sikeres küzdelem a bűnüldözés hatékonyságának növelése mellett a bűnözés megelőzését is igényli, másrészt, hogy mindez pedig elképzelhetetlen tudományos megalapozottság, a tudomány eredményének fokozódó gyakorlati hasznosítása nélkül. Nyilvánvalóvá vált, hogy ennek érdekében széles körű és nagy mélységű tudományos kutatások szükségesek, mindenekelőtt a bűnözés tanulmányozása, a bűnözés (a bűncselekmények) okainak és feltételeinek megismerése, a megelőzési lehetőségek és módszerek feltárása és kidolgozása, valamint a bűnüldözési és bizonyítási módszerek fejlesztése, általában a bűnözés elleni küzdelem hatékonyságának fokozása céljából. Vagyis a kriminológia és a kriminalisztika tudományának gyors fejlesztése, ennek keretében a kutatások megindítása került napirendre. Az is nyilvánvaló volt, hogy ez a feladat inkább egy önálló kutatóintézet keretei között valósítható meg. Ilyen előzmények vezettek az OKKRI létesítéséhez.

Az intézet — megalakulásától kezdve — törekedett az említett igényeknek hiánytalanul megfelelni. Azt a nézetet képviselte, hogy létezik szocialista kriminológia, amely önálló tudomány és amelynek az a feladata, hogy tanulmányozza a szocialista viszonyok között létező bűnözés jelentőségét, tárja fel annak törvényszerűségét, dolgozza ki a csökkentésére, megelőzésére alkalmas módszereket. Ehhez kapcsolódott az a felismerés, hogy akkor teljesíthetjük sikeresen feladatainkat, ha kriminológiai kutatásainknál a szocialista viszonyokból indulunk ki. Ez közelebbről azt jelentette, hogy a bűnözéssel nem általában kell foglalkoznunk, hanem a társadalmi fejlődés adott szakaszában, a szocializmus hazai viszonyai között létező bűnözést kell tanulmányoznunk és azokat a lehetőségeket feltárni, amelyek e viszonyok által meghatározott keretekben alkalmasak a bűnözés megelőzésére, csökkentésére.

E felfogásból két további tétel is következett. Az egyik: elsősorban ténykutatásokat kell végezni, mert az biztosítja a társadalmi valóságnak, illetve azoknak a körülményeknek a megismerését, amelyek az adott fejlődési szakasz bűnözésére jellemzőek, továbbá, mert így az empiria, ezen keresztül az indukció fokozott jelentőséghez jut az elméleti kérdések megoldásában, a szocialista kriminológia elméletének fejlesztésében. A ténykutatások elsőbbségénél arra is tekintettel voltunk, hogy minden országnak — még az azonos társadalmi rendszerűeknek is — olyan sajátosságai vannak, amelyek speciális és csak az arra az országra jellemző hatást gyakorolnak a bűnözésre.

A másik: a ténykutatásoknak elsősorban a bűnözés és annak okai legáltalánosabb szintje, azaz a társadalmi vonatkozású jelenségei feltárására kell irányulniuk, mivel a szocializmus viszonyai között kialakultak — ha még nem is minden tekintetben — azok az objektív feltételek, amelyek felhasználásával a bűnözés társadalmi okai és feltételei megszüntethetők, ezáltal a bűnözés részben megelőzhető és csökkenthető, vagyis a megelőzés lehetőségei ebben a körben eleve kedvezőbbek. Továbbá figyelemmel voltunk arra a szocialista felfogásra is, amely az ember (az egyén) személyiségének kialakulása, tudatának formálódása szempontjából a társadalmi környezet döntő hatását, meghatározó jellegét hangsúlyozza. Mindez természetesen nem jelentette azt, hogy a bűnözés egyéni, személyi vonatkozásait a kutatások során figyelmen kívül hagyjuk volna, csupán arról volt szó, hogy a ténykutatásoknál a társadalmi oldal kapott általában elsőbbséget.

A személyiséghez kapcsolódó bűnözési okokat és feltételeket már azért sem hagyhattuk ki a kutatási körből, mert ezek ismerete nélkül nem tárható fel a bűnözővé válás folyamata, a bűncselekmény mechanizmusa, és így nem csupán hatékony megelőzést nem lehet kiépíteni, de a bűnüldözési feladatokat sem lehet megfelelően segíteni, különösen azokat, amelyek a büntető eljárás keretében az

ügy értékeléséhez szükséges személyi körülmények, a motívumok feltárásában, a felelősségre vonás módjának, a büntetések, az intézkedések nemének és mértékének megválasztásában, illetve a büntetésvégrehajtás során a célszerű, a nagyobb hatékonyságot biztosító nevelési módszerek alkalmazásában jelentkeznek.

A személyiséghez kapcsolódó bűnözési okok és feltételek még egy szempontból jelentősek. A szocialista felfogás szerint a személyiség kialakulását a társadalmi körülmények, a társadalmi (makro és mikro) környezet döntően meghatározza, befolyásolja. Ennek megfelelően egyrészt a személyiségi oldalról vissza tudunk következtetni a társadalmi hatásra, másrészt ennek alapján arra is, hogy milyen társadalmi körülményeket kell semlegesíteni, illetve újakat kialakítani, hogy a személyiség negatív jellemzői megszűnjenek, illetve azok helyett pozitívak jelentkezzenek.

A ténykutatások elsődlegessége nem jelentette azt, hogy az elméleti kutatásokat, a bel- és külföldi szakirodalom feldolgozását elhanyagoltuk volna és ezek nem kaptak volna helyet kutatási programunkban. Ellenkezőleg. Kezdetől fogva elméleti kutatásokat is folytattunk és erőfeszítéseket tettünk e szakirodalom (hazai-külföldi, szocialista-polgári) rendszeres feldolgozására, kritikai elemzésére, ismertetésére.

Az is nyilvánvalónak mutatkozott, hogy az intézet csak akkor tud kellő hatékonysággal feladatának megfelelni, ha egyfelől a kutatások komplexitására törekszik, másfelől a kutatások végrehajtásában nem csupán saját kutatásaira támaszkodik. Ezért kezdetől fogva törekedett olyan kutatási formák kialakítására, amelyek lehetővé tették külső erők, állami és társadalmi szervek, egyetemek, illetve dolgozók közreműködését. Ennek megfelelően pl. a kutatómunkában ismételtelen közreműködtek a rendőri, ügyészi és bírósági szervek is. Ezek a kutatási formák lehetővé tették, hogy a tényadatok sokaságát viszonylag rövid idő alatt összegyűjthessük, a kutatás intenzitását nagymértékben fokozhassuk és általánosításokhoz a megfelelő alapot biztosíthassuk. Ez a módszer az említettek mellett azzal az előnnyel is járt, hogy a kutatásban részt vevő szervek és személyek felismerték a kriminológia jelentőségét, munkájukban mindinkább tért hódított a kriminológiai szemlélet, s végül kedvező légkör alakult ki a kutatási megállapítások gyakorlati alkalmazása szempontjából.

Az említetteknek megfelelően a lehetőségek keretei között egyrészt komplex kutatások végrehajtására törekedtünk, másrészt az interdiszciplinaritás szükségességét tartottuk szem előtt. Az a nézet vezetett bennünket, hogy a bűnözés jelenségei, törvényszerűségei akkor tárhatók fel, ismerhetők meg megfelelően, ha minél sokoldalúbban vizsgáljuk a jelenséget, s e vizsgálódásban minden olyan tudomány helyet kap, amely a bűnözéssel valamilyen szempontból foglalkozik. Ennek érdekében külső kutatókat, szakembereket (orvosokat, pszichológusokat, pedagógusokat stb.) is bevontunk a kutatásainkba.

A komplexitásra törekvés együtt járt azzal, hogy a kutatások során különböző módszereket, illetve több módszert együttesen alkalmaztunk.

Ezek az elvek és szempontok lényegében a kriminalisztikai kutatásainkra is vonatkoztak, bár e tekintetben előnyösebb feltételek között alakíthattuk ki kutatási programunkat, amennyiben bizonyos előzmények már léteztek, a kutatási bázis adott volt, a bűnüldöző és igazságügyi szervek közreműködési készsége kedvezőbb volt és a kutatók is közelebb álltak a témakörhöz.

Kezdetől fogva egyik alapvető szempontunk volt, hogy a kutatások megállapításainak sokirányú felhasználását, gyakorlati hasznosítását biztosítsuk. Ezért arra törekedtünk, hogy olyan formákat és módszereket alakítsunk ki, amelyek a legszélesebb körben teszik lehetővé a kutatási tapasztalatok megismerését és felhasználását.

Az említett elvek és szempontok alapvetően határozzák meg az intézet 25 éves kutatási tevékenységét, s olyan keretet biztosítottak, amelyek lehetővé tették az intézet működésének fokozatos fejlesztését, tevékenységének kiszélesítését, elmélyítését, a megszabott feladatok eredményes teljesítését.

A kriminológiai kutatások

A kriminológiai kutatások művelése elé kezdettől fogva az elméleti és gyakorlati igényeket egyaránt kielégítő tudományos tevékenység folytatását tűztük célul és következetesen arra törekedtünk, hogy a kutatások összhangban legyenek az általános politikai, jogpolitikai, a büntetőpolitikai, továbbá a gyakorlati bűnüldözési és bűnmegelőzési, valamint a kodifikációs követelményekkel.

Az elmúlt negyedszázad alatt mintegy 200 kriminológiai kutatást végeztünk el, vagy van folyamatban. Ez jól tükrözi az intézet erőfeszítéseit, megterhelését, de egyben jelzi a kutatások iránti fokozott igényeket is, amelyek ebben az időszakban főként a bűnüldöző és igazságügyi szervek részéről jelentkeztek. Ezek az igények természetesen lényegesen befolyásolták a témaválasztást, valamint az empirikus és az elméleti kutatások közötti arányokat is.

Eddigi kutatási programunkban helyet kaptak az elméleti kutatások (köztük jelentős alapkutatások), a nemzetközi összehasonlító kutatások, a vagyoni, illetőleg a népgazdaság elleni, az erőszakos, a nemi erkölcs elleni, a korrupciós, a gondatlan, a közlekedési, továbbá a gyermek-, a fiatal- és fiatal felnőttkori bűnözéssel, a visszaesők, a nők bűnözésével kapcsolatos témák. Ezenkívül szerepeltek kriminálpszichológiai és egyéb olyan témák is, amelyek a bűnözés és a kriminológia szempontjából jelentősek voltak.

1. A kutatási programban kiemelt helyet kapott a bűnözés alakulására meghatározó jelentőséggel bíró *vagyon elleni bűnözés*. Ebben a témakörben az elmúlt negyedszázad alatt a kutatások sajátos profilt mutató három fajtája alakult ki: a bűnüldöző és igazságügyi szervek közreműködésével végzett kutatások, a különböző ágazati, főleg a gazdasági minisztériumokkal közös kutatások és végül az intézeti keretekben végzett kutatások.

A bűnüldöző és igazságügyi szervek (Belügyminisztérium, Legfőbb Ügyészség, Igazságügyi Minisztérium, Legfelsőbb Bíróság) közreműködésével végzett kutatások főként a társadalmi tulajdon elleni bűnözés jelenségeinek tanulmányozására irányultak. A kutatásnak ez a módja mindenképpen hasznosnak bizonyult és a további kutatások szilárd alapjait teremtette meg.

Az ágazati minisztériumokkal közös vizsgálatok a kriminológiai kutatások egy új formáját jelentették, amelynek sem nálunk, sem külföldön nem volt előzménye. Ezért azokat idehaza és külföldön egyaránt érdeklődéssel kísérték, és példánkat több szocialista országban (pl. Bulgária, Csehszlovákia) követték is. A közös kutatások legfontosabb eredménye volt, hogy a minisztériumok felismerték: a kriminológiai kutatások közvetlenül hasznosíthatóak. Erre figyelemmel különböző intézkedéseket is tettek a kutatási megállapítások gyakorlati hasznosítására.

A vagyon elleni bűnözés témakörében az intézeti keretben végzett kutatásokra olyan esetekben került sor, amikor bonyolultabb kérdések vagy speciális témák vizsgálata vált szükségessé, vagy a vizsgálatok speciális, illetve komplex módszerek igénybevételét indokolták. Emellett az intézet maga végezte a kutatásokat a személyek javai, illetve a népgazdaság elleni bűnözés területén is.

2. Az *erőszakos jellegű bűnözés* kezdettől fogva kiemelt jelentőséget kapott kutatási programunkban. A témakörön belül is elsőbbséget kaptak az élet elleni bűncselekmények. Az emberölések mellett széles körű komplex kutatásokat végeztünk az erőszakos szexuális, illetve általában a szexuális bűnözés témaköré-

ben, továbbá a garázdaság, a súlyos testi sértés, a rablás és a hivatalos személy elleni bűncselekmény-kategóriákban.

3. Kutatásaink körében jelentős helyet kapott a *gondatlan bűnözés*. Vizsgálatra került a gondatlan bűnözés kategóriájába tartozó csaknem valamennyi bűncselekményfajta (üzemi baleset, háztartási baleset, tüzesetek, vadászati balesetek, gondatlan emberölés, gondatlan súlyos testi sértés, rongálás, hanyag kezelés stb.). Kutattuk a gondatlan bűnözés általános jellemzőit, törvényszerűségeit, struktúráját és dinamikáját, a megelőzés lehetőségeit.

4. Az intézet kiemelt kutatási témaként kezelte a lényegében a gondatlan bűnözés körébe tartozó *közlekedési bűnözést*. Az e témakörben végzett kutatásaink felölelték a közlekedési kriminalitás fontos részterületei mellett a bűncselekmény-kategória egészének problematikáját is. Az elvégzett kutatások megalapozták a közlekedési kriminológiát.

5. Kutatási programunkban az említett főbb bűncselekmény-kategóriák mellett lényegében valamennyi más bűncselekmény-fajta is szerepelt. Ennek megfelelően tárgyi (bűncselekményi) oldalról a bűnözés egésze kriminológiai vizsgálatra került az elmúlt negyedszázad alatt.

6. A bűnözés jelenségeinek tárgyi (bűncselekményi) oldalról történő vizsgálata mellett kezdettől fogva az alanyi (elkövetői) oldal vizsgálatának is kiemelt jelentőséget tulajdonítottunk és ezért a különböző bűnelkövetői kategóriákra kiterjedő széles körű és nagy mélységű kutatásokat végeztünk. Ezek között elsősorban a *fiatalkorúak* bűnözését kell megemlíteni. Ebben a témakörben lefolytatott kutatások kiterjedtek a fiatal felnőttek (18—24 évesek) bűnözésére és az ún. „gyermekbűnözésre” is, mivel lényegében azonos problémakörrel van szó. A fiatalkorúak bűnözése vizsgálatánál igyekeztünk a kérdéskör egészét átfogni. Ezért interdiszciplináris jellegű komplex kutatásokat végeztünk az intézeti keretekben önállóan, az érdekelt intézményekkel közösen, valamint külföldi (csehszlovák, lengyel, kanadai) intézetekkel koordináltan.

7. A *visszaesők bűnözése* meghatározó jelentőségű témája a kriminológiának. Ezért a visszaesők bűnözésének kutatása, a visszaesésre vezető okok feltárása, a visszaesőkkel szemben alkalmazott büntetések hatékonyságának elemzése, a megelőzés helyzetének vizsgálata és mindezek alapján tett különböző intézkedések lényegesen befolyásolhatják a bűnözés helyzetének, struktúrájának és jellegének (minőségének) alakulását. Ez okból az intézet megalakulásától kezdve a visszaesők bűnözése témakörében folyamatos, egymásraépülő, interdiszciplináris jellegű komplex kutatásokat folytattunk és folytatunk a visszaesők bűnözése szinte teljes témáját átfogóan. E kutatásokban jelentős mértékben támaszkodtunk az Országos BV Parancsnokság közreműködésére és segítségére. Enélkül a kutatásaink aligha érhettek volna el megfelelő eredményeket.

8. A *nők bűnözése* mind nagyobb figyelemmel kísért része a bűnözésnek. Ezért az intézet — nemzetközi viszonylatban is az elsők között — széles körű, több szakaszos komplex kutatást folytatott le ebben a témakörben, amely idehaza és külföldön egyaránt nagy érdeklődést váltott ki.

9. Kutatási programunkban a *kriminálpszichológiai kutatások* is jelentős szerephez jutottak, részben önálló jelleggel, részben egyéb kutatások részeként. Kiemelkedőnek tartjuk azokat a személyiségvizsgálatokat, amelyeket az emberölés, az erőszakos közösülés, a közlekedési balesetokozás miatt elítéltek, továbbá a fiatalkorú, a fiatal felnőttkorú elkövetők, valamint a visszaesők és a női bűnözők körében végeztünk. Nem kevésbé figyelemre méltó az agresszivitás problémájának kutatása, az ennek keretében végzett kísérleti vizsgálat. Ezek a kutatások, illetve eredményeik hozzájárultak a hazai kriminálpszichológia alapjainak lerakásához, e tudományág fejlesztéséhez.

10. Kutatási programunkban jelentős helyet kaptak a nemzetközi összehasonlító kutatások. Ennek a programnak keretében a bűnözés általános helyzete, a terjedelem és struktúra alakulása, az azokban jelentkező tendenciák megállapítása érdekében a világ 20 országának bűnözési adatait részletesen, számos más ország adatait pedig az elérhető keretben elemeztük és értékeltük. Ezenkívül egyes témák szerint is végeztünk nemzetközi összehasonlítást. Ilyen témák voltak a „gyermekbűnözés”, a nők bűnözése, az élet elleni, a vagyon elleni bűnözés, a gondatlan, a korrupciós és a visszaeső bűnözés, valamint az alkoholizmus és a bűnözés. Ezek a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok amellet, hogy az adatok óriási mennyiségét biztosították a kutatáshoz, nagymértékben hozzájárultak a hazai kriminalitás elemzése során tett megállapítások verifikálásához, a magyarországi bűnözés helyzetének valós értékeléséhez.

11. A negyedszázad alatt lefolytatott sok irányú kutatás lehetőséget biztosított az elméleti kérdések tisztázásához, az elméletfejlesztéshez, de a kifejezetten elméleti kutatások megszervezéséhez is. Az elméleti kutatások keretében foglalkoztunk a bűnözés oksági kérdéseivel, az ezzel kapcsolatos szocialista és polgári elméletekkel, nézetekkel, a megelőzés, a büntetőpolitika, az előrejelzés (a prognosztika) kérdéseivel, a genetika, a deviáció, a szociális tanulás és az agresszió problémáival, a viktimológiával, az alkoholizmus bűnözésre gyakorolt hatásaival, a szabadságvesztés-büntetés problémáival, a bűnözés társadalmi, gazdasági, politikai, morális következményeivel, a gondatlan bűnözés problémáival, a bűnözés területi jellemzőivel és más fontos elméleti kérdésekkel.

12. A különböző kutatási főirányok, illetve az intézet kriminológiai kutatótevékenységének áttekintése nem lenne teljes a Kormány Tudománypolitikai Bizottsága által kezdeményezett „Társadalmi beilleszkedési zavarok komplex vizsgálata” című tárcaközi kutatási főirány keretében végzett tevékenységünk külön említése nélkül. Ez az ötéves komplex kutatási program, amely 1980-ban indult, a különböző társadalmi devianciákkal (alkoholizmus, öngyilkosság, bűnözés, nem organikus eredetű mentális zavarok, fiatalkori beilleszkedési problémák stb.) foglalkozik. A főirány keretében a „Bűnözés” c. alirány kutatási bázisa és koordinátora az intézet. E kutatások alapvető célja olyan alternatív javaslatok kidolgozása, a kormányzati szervek döntéseinek, határozatainak olyan tudományos megalapozása, amelyek a bűnözés megelőzése, a különböző társadalmi devianciák korlátozása, megszüntetése érdekében szükséges intézkedések kidolgozását segítik elő, azok hatékonyságának növelését szolgálják.

A kriminalisztikai kutatások

A kriminológiai kutatások mellett az intézet másik fontos feladata volt a kriminalisztika művelése. Intézeti kereteinkben a kutatások a kriminalisztika három fő területét: a krimináltaktikát, a nyomozási módszertant és a krimináltechnikát egyaránt felölelték.

A krimináltaktikai jellegű kutatások elsősorban az eljárásjogi (nyomozási) intézményekkel, nyomozási cselekményekkel foglalkoztak, amelyek a nyomozás során a bizonyítékokat eredményezik és így alapvetően meghatározzák a büntető eljárás eredményességét (pl. helyszíni szemle, szakértői vélemény, írásbeli bizonyítékforrások, kihallgatási taktika stb.).

A módszertani jellegű kutatások a nyomozás általános metodikai kérdéseivel és az egyes bűncselekményfajták nyomozási módszertanával egyaránt foglalkoztak és általában nemcsak egy-egy bűncselekményfajta nyomozási gyakorlatát elemezték, hanem azonos jellegű bűncselekményfajták nagyobb csoportját vették komplex vizsgálat alá (pl. vagyon elleni bűncselekmények, erőszakos jellegű

bűncselekmények stb.). A módszertani kutatások keretében ismételten foglalkoztunk a *bűncselekményeket közvetlenül lehetővé tevő okok és körülmények* felderítése gyakorlatának elemzésével és az ehhez kapcsolódó *szignalizációs tevékenység* értékelésével, továbbá a *büntető eljárásjogi*, valamint a *nyomozás törvényessége feletti* ügyészi felügyeleti problémákkal is.

A *krimináltechnikai* kutatások keretében kiemelten az írásvizsgálattal, az iratok technikai, vegyi vizsgálatával, a röntgenvizsgálattal, az utóbbi években a mikroméretű anyagmaradványok különböző problémáival (textilmaradványok, gépkocsilakk-szilánkok fajta, csoport, illetve egyedi azonosítási módszerei, talajmaradványok stb.) foglalkoztunk. A krimináltechnikai kutatások keretében természetesen számos egyéb téma is szerepelt, amelyek kutatásáról különböző publikációinkban adtunk ismertetést.

A kutatások hasznosítása

A tudományos kutatások végső célja a gyakorlat szolgálata, segítése, átalakítása. Ezért az intézet a kutatások gyakorlati hasznosítására — kezdettől fogva — több formát és módszert alkalmazott.

Kutatásaink eredményeinek közvetlen hasznosítására leginkább a *javaslatok* formája szolgált. Az elmúlt huszonöt év során több száz részletesen indokolt javaslatot tett az intézet az illetékes szervekhez a bűnözés megelőzésére irányuló intézkedések kidolgozására, illetve átfogó rendszerének kialakítására, a büntetőjogi, büntető eljárásjogi, nyomozástaktikai és módszertani, krimináltechnikai, büntetés-végrehajtási kérdések rendezésére, új jogintézmények bevezetésére, a bűnügyi statisztikai rendszer átalakítására és fejlesztésére, különböző szervezeti kérdésekre, általában a bűnözés elleni küzdelem hatékonyabb formáinak, eszközeinek kialakítására.

A kutatási tapasztalatok és eredmények hasznosítását az is lehetővé tette, hogy az elmúlt huszonöt évben folyó *kodifikációs, illetve jogi reformmunkában részt vehettünk*, javaslatainkat közvetlenül előterjeszthettük, egyes jogintézmények, eljárások kialakításánál kutatási megállapításainkra támaszkodhattunk.

A közvetlen hasznosítás egyik bevált formájának bizonyult az intézeti „*Tájékoztató*” rendszere. Az elmúlt negyedszázad alatt 25 *Tájékoztató*, 14 kriminológiai különkiadvány, 3 bibliográfiai anyagot tartalmazó összeállítás jelent meg. Ezeket a központi és megyei bűnüldöző és igazságügyi szervek, az érdekelt minisztériumok, egyetemek és a különböző kutatóintézetek kapták meg.

Kezdetől fogva törekedtünk a kutatások *elméleti, szakirodalmi hasznosítására*, a minél szélesebb körű publikálásra, ezáltal a kriminológia és a kriminalisztika tudományának fejlesztésére. Legjelentősebb publikációink a monográfiák. Ez ideig 11 kötet jelent meg (1 angol és orosz nyelven is). Ezenkívül 12 kézikönyv került közzétételre. Több könyvnek (külföldön megjelentnek is) társszerzőiként szerepeltek kutatóink, továbbá egyetemi, főiskolai jegyzetek elkészítésében is közreműködtek. A „*Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok*” című tanulmánykötetünknek eddig 22 száma jelent meg 186, több íves terjedelmű tanulmánnyal. A fentiek felül kutatóinktól több mint 600 tanulmány és cikk jelent meg a hazai folyóiratokban, valamint a különböző tanulmánykötetekben, 50 pedig a külföldi szaklapokban.

A kutatások elméleti és gyakorlati hasznosítását szolgálták az intézetben és azon kívül (a fővárosban és vidéken) szervezett *tudományos ankétok, vitaülések, előadások*, más szervek által rendezett ankétokon, konferenciákon, való közreműködés, előadás, korreferátum. Ilyen tevékenységünk közel ezer esetet ölel fel.

A hazai és külföldi kapcsolatok

Az intézet — megalakulása óta — sokoldalú kapcsolatok kiépítésére, elmélyítésére törekedett a hazai gyakorlati és tudományos szervezetekkel, intézetekkel, intézményekkel. A legszorosabb kapcsolatok természetesen a Legfőbb Ügyészséggel és az intézet Tudományos Tanácsában képviselt más szervezetekkel alakultak ki. E szervezetek nemcsak segítették az intézet kutatásait, hanem azok eredményeinek fő hasznosítói voltak.

Az elmúlt 25 évben intézetünknek fokozatosan rendkívül széles körű nemzetközi kapcsolatai alakultak ki a szocialista és más országok tudományos intézeteivel, egyetemeivel, kutatóival. Tagjai vagyunk több nemzetközi tudományos társaságnak és szoros kapcsolatban vagyunk az ENSZ különböző szerveivel.

Az OKKRI és a BV szervek közötti kapcsolatok

Az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet és az *IM Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága* között kezdettől fogva jó, egyre mélyülő és kölcsönösen hasznos együttműködés alakult ki. A Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága azon kevés szervek közé tartozott, amely felismerte az intézet kutatásai nyomán keletkező eredmények gyakorlati hasznosításának lehetőségeit és ezért a maga részéről is kész volt az együttműködés kiépítésére, fokozatos fejlesztésére. Ez az együttműködés nemcsak abban nyilvánult meg, hogy lehetőséget kaptunk a különböző vizsgálatok elvégzésére, hanem abban is, hogy a büntetésvégrehajtás szervei, dolgozói aktívan közreműködtek az egyes kutatások lebonyolításában, a szükséges adatszolgáltatások, elemzések és értékelések elvégzésében is.

Alig két évvel az intézet megalakulása után már kialakultak a kutatási kapcsolatok. A kutatás 200 visszaeső bűnelkövető vizsgálatával indult el, amely ún. bevezető jellegű kutatás volt (1962). Ezt a kutatást kiterjesztettük további 800 súlyos visszaesőre, s így lényegében 1000 visszaeső bűnözőt vettünk vizsgálat alá (1963—1964). Ez a kutatási sokaság 1500 főre kiegészítve a későbbiek alapja volt a további kutatásoknak, így a visszaeső bűnözők utógondozására (1965—1966), a bűnöző életmód kialakítására (1967), a vagyon elleni visszaeső bűnözésre (1971), a visszaesés intenzitására (1973) irányuló vizsgálatoknak. Ebben a körben folytak a büntetésvégrehajtás egyéb kérdéseit felölelő kutatások. Vizsgálatra került sor a visszaeső bűnözők helyzetének a felmérésére a fokozatos büntetésvégrehajtási rendszerben (1969), továbbá a szigorított őrizet intézményének alkalmazása, valamint az ezen intézkedés hatálya alá került elítéltek vonatkozásában (1975—1979). Vizsgáltuk a bűnöző életmóddal felhagyott többszörös visszaesők reszocializálásának a körülményeit (1974). Kutatási téma volt az alkoholizmus szerepének tisztázása a visszaeső bűnözők körében (1977). Összehasonlító vizsgálat folyt a visszaeső bűnözés nemzetközi szintű alakulásának tárgyában a kriminálstatisztikai adatok feldolgozása alapján (1978). Végül a többszörös visszaesők társadalmi rétegződésének, bűnözővé válásának szociológiai hátterére irányuló kutatást is végeztünk (1979).

Külön is meg kell említeni azokat a kutatásokat, amelyeket a női bűnözés körében — nemzetközi viszonylatban is az elsők között — végeztünk, és amelyek során különböző büntetésvégrehajtási intézményekben a női bűnözők körében sokirányú kriminológiai és kriminálpszichológiai vizsgálatra került sor.

Mindezekhez a vizsgálatokhoz a büntetésvégrehajtási intézmények parancsnokai és támogatásukkal elsősorban a nevelő tisztek nélkülözhetetlen segítséget nyújtottak.

Az ily módon lefolytatott kutatások olyan eredmények elérését biztosították, amelyek felhasználásra kerültek az új Btk-ban a visszaesés fogalmának újszerű szabályozásában és a büntetés végrehajtást érintő egyéb jogi rendelkezésekben, amellett, hogy a büntetésvégrehajtás terén új szemlélet kialakulásához is hozzájárultak.

Külön is ki kell emelni és hangsúlyozni a büntetésvégrehajtás szerveinek jelentős hozzájárulását a Kormány Tudománypolitikai Bizottsága által kezdeményezett „A társadalmi beilleszkedési zavarok komplex vizsgálata” c. tárcaközi kutatási főirány keretében végzett kutatásokhoz. Az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet és az IM BV Országos Parancsnoksága előzetes egyeztetés és szerződéses megállapodás alapján meghatározta a kutatás során elvégzendő feladatokat, a kutatási eredmények hasznosításának módját.

E kutatási program keretében a különböző társadalmi devianciák körében a bűnözés is jelentős teret kapott. A bűnözés egész kérdéskomplexuma vizsgálatához nélkülözhetetlen volt a büntetésüket töltő elítéltek többirányú (pl. pszichológiai, szociológiai stb.) vizsgálata. Az ehhez szükséges feltételeket a büntetésvégrehajtás szervei nemcsak biztosították, hanem a szükséges vizsgálat lebonyolításának döntő részét is magukra vállalták. Így sikerült olyan empirikus kutatási adatokhoz jutni, amelyek nemcsak az említett kutatási program keretében hasznosíthatók, hanem a további sokirányú kutatás bázisai lehetnek, és a további longitudinális vizsgálatok lehetőségét is megteremtették. Az említett vizsgálatok jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Ilyen vizsgálatok (terjedelemben és minőségben) ugyanis csak néhány országban történtek és így a közösen végzett kutatások nemcsak idehaza, hanem külföldön is különleges figyelmet keltettek.

Az előzőekre is tekintettel azt kell megállapítani, hogy az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet és az IM BV Országos Parancsnoksága helyesen ismerte fel az együttműködésből származó kölcsönös előnyöket és ennek alapján jó munkakapcsolatokat alakított ki az elmúlt negyedszázad során. Ezekre példaként említhető a megfelelő információcsere (belső kiadványok, könyvtár stb.), a konzultációk, véleményezések (pl. a nevelési koncepció megvitatása stb.), előadások a bv. továbbképzési programjában, a publikáció biztosítása egymás kiadványaiban, közös fellépés a tudományos fórumokon (Kriminológiai Társaság, Pszichológiai Társaság), a közös kutatások stb. megfelelő alapot látszik biztosítani a jövőre nézve is.

A bűnözés utóbbi években végbemenő változása és ennek nyomán jelentkező kihívás, amelyre megfelelő és kellő hatékony módon válaszolni kell és amely nem marad hatás nélkül a büntetésvégrehajtás szerveire sem, új feladatokat jelent. Ezért olyan közép- és hosszú távú közös kutatási programok kidolgozását látjuk szükségesnek, amelyek képesek a büntetésvégrehajtásnak, mint a bűnözés elleni küzdelem egyik fontos elemének hatékonyságát nemcsak megőrizni, hanem fokozni is.

A 25 éves tevékenységünkről adott ismertetés, elemzés és értékelés szükségszerűen csak vázlatos lehet. Ennek ellenére úgy véljük, sikerült kellő betekintést nyújtanunk sokirányú tevékenységünkre.

Véleményünk szerint intézetünk az elmúlt negyedszázad alatt eleget tett az alapító kormányhatározatban előírt feladatainak. Jelentős számú és a bűnözés megelőzésében gyakorlatilag is hasznosítható kriminológiai, továbbá a bűnözés hatékonyabb üldözését szolgáló krimináltaktikai és módszertani, illetve krimináltechnikai kutatást végzett, oktatási és dokumentációs anyagokat készített, összegyűjtötte a bel- és külföldi szakirodalmat, nagy szakkönyvtárat hozott létre, gondoskodott a külföldi művek folyamatos lefordításáról és megismertetéséről, végül széles körű publikációs tevékenységet fejtett ki.

Az intézet az elmúlt 25 év során alkotó műhellyé vált, amely egyrészt kriminológiai kutatásaival iskolát teremtett, másrészt tudósokat nevelt. Kutatói közül ugyanis tíz szerzett kandidátusi, egy pedig doktori fokozatot.

Az intézeti kutatások eredményességét és színvonalát az is jelzi, hogy a Nemzetközi Kriminológiai Társaság 1983. évi (bécsi) világkongresszusán az azóta elhunyt dr. Vermes Miklós önálló csoportvezetőt, legfőbb ügyészégi főtanácsost Hermann Mannheim díjban részesítette, a Magyar Kriminológiai Társaság pedig 1985-ben az intézet igazgatóját az első ízben kiadásra került Vámbéry Ruzstem Emlékérem I. fokozatával tüntette ki.

A 25 év alatt végzett sok irányú kutatótevékenységünk, az ennek alapján elért eredmények megfelelő alapot látszanak biztosítani ahhoz, hogy a következő időszakban is hiánytalanul eleget tegyünk az alapító kormányhatározatban megszabott feladatainknak, szolgáljuk a kriminológia és a kriminalisztika tudományának fejlesztését, a bűnözés elleni hatékonyabb küzdelem megvalósulását.

Dr. Gödöny József

| A halálbüntetés jelenkora

Halálbüntetés a mai polgári társadalmakban

A fasizmus világháborúvá szélesedett totális rettenete után a polgári tudósok egy része — az újrafelfedezett természetjog alapján — az ember elidegeníthetetlen jogainak törvényi garanciákkal való körülbástyázásával kívánta a béke jogrendszerét és igazságszolgáltatását újjáépíteni. A közvélemény is elutasította ekkor a halálbüntetést mint a közelmúlt véres árnyképét. 1945 után több állam lépett az abolicionizmus útjára. Így például Olaszország (1948-ban), NSZK és Finnország (1949-ben) Ausztria (1950-ben).

Nemzetközi fórumok is széles körben vitatták ekkor a halálbüntetés problémáját. 1947-ben a Társadalomvédelmi Társaság nemzetközi kongresszusa egyértelműen állást foglalt a halálbüntetés eltörlése mellett. 1948-ban az ENSZ Emberi Jogok Deklarációjának tervezetéről szóló vitába a Szovjetunió egy abolicionista határozattervezetet nyújtott be. Javaslatát nem fogadták el. A hidegháború jó tíz évre levette a nemzetközi tanácskozások napirendjéről a halálbüntetés kérdését, és a megmerevedő ideológiai frontok mögül farkasszemet néző világrendszerek hátszagaiban is elhallgattak a halálbüntetést ellenző hangok.

Az ENSZ 1960-ban foglalkozott újra a halálbüntetés kérdésével. Marc Ancel bízták meg, hogy a halálbüntetés szempontjából térképezze fel a világot. Az Ancel-féle jelentés az 1956—1960-as éveket vette figyelembe. Végkövetkeztetése szerint azokban az országokban, ahol eltörlték a halálbüntetést, nem növekedett jelentősen a bűnözés. Tehát e büntetési nem kiiktatható a szankciórendszerből, a társadalom belső rendje nem billen meg. Ugyanerre a megállapításra jutott Norval Moris is, aki — szintén ENSZ-felkérésre — az 1961—65-ös időszakot vizsgálta.

A világszervezet ezekkel az összehasonlító vizsgálatokkal és a nyomukban végzett tudományos kutatásokkal új fegyvert adott az abolicionisták kezébe. Korábban főleg filozófiai, illetve erkölcsi alapon támadták a halálbüntetést, napjainkhoz közeledve érvelésük súlypontja egyre inkább áttevődik a — büntetőjogi és az empirikus vizsgálatokra támaszkodó — kriminológia síkjára.

Az abolicionisták kutatási eredményei befolyásolták a nemzetközi törvényhozást is. Jól példázza ezt Anglia esete. Hosszú parlamenti harcok után 1965-ben kimondták öt évre a halálbüntetés alkalmazásának felfüggesztését. Közben alaposan tanulmányozták a bűnözés mutatóit, amelyek az abolicionisták várakozását igazolták. Kiderült, a súlyos élet elleni bűncselekmények száma lényegesen nem növekedett, tehát az életfogytiglani szabadságvesztés visszatartó hatása semmivel sem kisebb, mint a halálbüntetésé. Angliában így diadalmaskodott az abolicionizmus.

A hatvanas és a hetvenes évek elején úgy tűnt, hogy az abolicionistáknak már csak egy végső rohamra van szükségük a világméretű győzelemhez. A több országban lefolytatott kutatások egyértelműen igazolták, hogy a halálbüntetés

rendes büntetési nemként való alkalmazása szükségtelen és célszerűtlen. Meggyőző, összehasonlító bűnügyi statisztikák bizonyították, hogy a halálbüntetés léte vagy eltörlése közömbös a bűnözés alakulása szempontjából. A legnagyobb angolszász ország, az USA is az abolicionisták táborához csatlakozott. A Szövetségi Legfelső Bíróság 1972-ben egy ügy kapcsán kimondta: a halálbüntetés kiszabása és végrehajtása — mint kegyetlen és szokatlan büntetési nem — sérti az alkotmányt. Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa is halálbüntetés-ellenes ajánlást tett közzé.

Az abolicionalizmus megtorpanása napjainkban

A XX. század utolsó harmadát az abolicionizmus újabb apálya jellemzi. Latin-Amerika, Afrika és Ázsia diktatúrai fokozott mértékben veszik igénybe a halálbüntetést. Az arab országok pedig a Koránra hivatkozva alkalmazzák. A szocialista útra lépő országok forradalmi vívmányaik érdekében kénytelenek e büntetési nemmel élni. A hetvenes évek közepétől a fejlett nyugati országokban ug-rásszerűen megnövekedett a bűnözés, és az erőszakos bűncselekmények, valamint a terrorakciók elszaporodásával veszélyes formákat öltött. Ezért a kormányok a közvélemény nyomására hajlanak a büntetési rendszer szigorítására, ezen belül a halálbüntetés fenntartására, visszaállítására.

Az újabb tudományos kutatási eredmények aggályokat ébresztettek az abolicionista vizsgálatok korábbi megállapításaival kapcsolatban. Kiderült, hogy a felméréseket annak idején olyan országokban végezték, ahol viszonylag alacsony volt az erőszakos bűncselekmények száma és más gazdasági, kulturális tényezők, hagyományok, szokások stb. egyébként is olyan szintre csökkentették az erőszakos bűnözést, amelyen a halálbüntetés fenntartása vagy mellőzése valóban nem sokat változtatott.

Napjainkra jócskán megtépázták az abolicionisták hitelét, és csak a delphoi jósnők mernének a jelenlegi helyzetből egyértelmű következtetést levonni. Ennek igazolására idézzük egy 1983-as amerikai összehasonlító elemzés eredményét. A kutatók azt vizsgálták, hogy a halálbüntetés eltörlése után — az idő múlásával arányosan — növekedik-e vagy csökken az emberölések száma.

Az abolicció mai hadállásairól pontos képet kapunk az ENSZ főtitkárának — 1973-ban közzétett — jelentéséből. Az ENSZ tagállamai közül eszerint 9 államban (6,8%) van törvényi és teljes abolicció; 15 államban (11,3%) csupán a rendes, köztörvényi bűncselekmények körében érvényesül az abolicció (a különleges bűncselekményeknél fenntartották a halálbüntetést); 3 államban (2,3%) szokás alapján létezik az abolicció (a törvénykönyvben szerepel a halálbüntetés, de a gyakorlatban legalább 40 éve nem alkalmazzák); 3 olyan szö-

Ország	Az abolicció éve	Az emberölések alakulása az abolicció után		
		1 évvel	5 évvel	a vizsgálat évéig
Ausztria	1950	- 1%	+ 32%	- 9%
Anglia	1965	- 3%	+ 18%	+ 27%
Finnország	1949	- 31%	- 40%	- 59%
Olaszország	1948	- 3%	- 5%	- 30%
Svédország	1921	- 65%	-	- 63%
Svájc	1942	- 21%	- 36%	- 46%
Kanada	1967	+ 63%	+ 63%	+ 67%
Dánia	1930	+ 5%	-	+ 4%
Norvégia	1905	+ 11%	-	- 24%

vetségi állam van tagállamok abolicionisták, mások pedig nem; 101 állam (76,5%) büntető törvénye fenyegeti halállal a rendes, köztörvényi bűncselekményeket is. Vagy is a világ háromnegyed részén ma is élő, létező büntetési nem a

halálbüntetés. Az abolicionista mozgalom kétszáz éves küzdelmének mérlege nem túl hízelgő.

Kissé más a kép, ha csak az ún. fejlett nyugati országokat vesszük alapul. Így már a halálbüntetést alkalmazó és mellőző országok között fele-fele a megoszlás. Még kedvezőbb a helyzet Nyugat-Európában: csupán két országban Spanyolországban és Görögországban létezik még halálbüntetés. Mindez azt jelenti, hogy az abolicionizmus kiinduló földrészére szorult vissza. A harmadik világot szinte meg sem érintette. Ez természetes is, hisz itt találhatók napjaink feszültségócai, nagy társadalmi és politikai válságai, amelyek lehetetlenné teszik a halálbüntetés mellőzését.

Az abolicionizmus legújabb vereségét az USA-ban szenvedte el. Jelenleg az Amerikai Egyesült Államokban 36 állam büntető törvényei teszik lehetővé halálbüntetés kiszabását. Igaz, ezek végrehajtását 1976-ig a Legfelsőbb Bíróság alkotmányellenesnek nyilvánította, így kivégzések nem történtek. Azóta 36 embert végeztek ki, ebből 21-et 1984-ben. Közvéleménykutatás alapján a lakosság 84%-a helyesli ma a halálbüntetést. Franciaországban, ahol eltörölték a halálbüntetést, napjainkban mozgalom bontakozik ki a halálbüntetés visszaállításáért. Már a választási előcsatározások programjába is bekerült a kérdés.

Halálbüntetés a Szovjetunióban és az európai szocialista országokban

A második világháborút követően — minden különösebb tudományos megalapozás, társadalmi-politikai eszmecsere nélkül — abolicionista fordulatot vett a sztálini kormányzat. 1974-ben a Legfelsőbb Szovjet Elnöksége kinyilvánította, hogy békés időkben nem tartja szükségesnek a halálbüntetés alkalmazását. A hatályos törvények szerint a halálbüntetés helyett 25 évi, javító munkatáborban végrehajtandó szabadságvesztést kell kiszabni.

Tiszavirág életű volt azonban az abolicionizmus a Szovjetunióban. A hidegháborúba hajló nemzetközi helyzet hatására egyik napról a másikra visszaállították a halálbüntetést. 1950-ben hazaárulás, kémkedés és diverzió, 1954-ben pedig emberölés esetén.

Nem hozott változást az 1960. évi Btk. sem. Kivételes büntetesként ugyan, de viszonylag széles körben alkalmazható a halálbüntetés az államellenes, a katonai, a közbiztonság és közrend elleni, az államigazgatás, a vagyon és személy elleni bűncselekmények miatt. Mivel a bírósági statisztika államtitoknak minősül, pontos adataink nincsenek.

A szovjet tudományos irodalom áttekintése után megállapítható, hogy a jogtudomány és a jogalkotás között teljes az összhang. A szakirodalom a legnagyobb mértékben osztja a törvényhozó álláspontját a halálbüntetés kérdésében. Abolicionista törekvésekre nem utal a jogirodalom, noha a szerzők hangsúlyozzák: az a tény, hogy jelenleg még nem lehet lemondani a halálbüntetés alkalmazásáról — a társadalom védelme, a generális prevenció elve és a közvélemény igénye miatt — nem jelenti azt, hogy le kellene mondani végleges eltörlésének lehetőségéről.

Az európai szocialista országokban sem más a helyzet. Valamennyi állam büntető törvénykönyvében szerepel a halálbüntetés, jóllehet csak mint kivételes büntetési nem. Kógens, azaz feltétlenül alkalmazandó jelleggel sehol nem fordul elő, általában különböző tartamú szabadságvesztés-büntetéssel vagylagos szankció. Ezzel is kifejezésre juttatva azt, hogy a szocialista büntetőjog perspektivikusan és elviekben elutasítja a halálbüntetést. Mindamelletl eléggé nagyszámú bűncselekményt fenyegetnek a törvények halálbüntetéssel:

Bűncselekmények	BG	CS	YU	PL	H	NDK	SZU	RO
Állam elleni	9	8	18	6	9	7	11	12
Személy elleni	1	1	1	1	1	1	2	1
Vagyon elleni	1	0	1	1	0	0	1	5
Béke és emberiség elleni	6	2	7	0	4	4	0	4
Katonai	5	14	12	1	10	9	16	7
Közbiztonság és közrend elleni	4	1	1	0	2	0	1	0
Államigazgatás és igazságszolgáltatás elleni	0	0	0	0	0	0	2	0
Összesen:	26	26	40	9	26	21	33	29

A táblázatból kitűnik, hogy a jugoszláv és a szovjet törvénykönyv tartalmazza a legtöbb, a lengyel és az NDK pedig a legkevesebb halálbüntetés-szankciót. Nem véletlen, hogy a kódexek között a jugoszláv a legrégebbi, lényegében az ötvenes évek viszonyait tükrözi, míg a lengyel és az NDK törvénykönyvet már a hetvenes évek kiegyensúlyozottabb politikai, társadalmi és gazdasági körülményei alakították.

A lengyel és a magyar jogirodalomban fogalmazódtak meg a leghatározottabb abolicionista állásfoglalások. Az 1969-ben elfogadott lengyel Btk. megalkotását jelentős szakirodalmi vita előzte meg. A hozzászólások alaphangja a halálbüntetés elutasítása volt. A lengyel abolicionisták fő támadása a generális prevenció ellen irányult. Célszerűségi szempontok alapján cáfolták annak a tételnek az igazságát, mely szerint a gyilkos életének elvétele megmenti mások életét, mert a példa ereje visszatartja a potenciális tetteseket az emberölés elkövetésétől. Ugyanakkor erkölcsileg is helytelenítik ezt a megoldást Beccariára és Marxra hivatkozva: „milyen joron büntetnek engem azért, hogy másokat megfélemlítsenek vagy megjavítsanak?”

A lengyel törvényalkotás nem tette magáévá a halálbüntetés-ellenes érveket. A társadalom védelmének elvével indokolta döntését, de maga mögött érezte a lakosság felének támogatását is. Az abolicionisták is elkönnyelhetek némi eredményt, mivel a törvénykönyv a korábbihoz képest jóval szűkebb körben húzta meg a halálbüntetés alkalmazhatóságának határait.

A többi szocialista ország büntetőjogi irodalmában nem vitakérdés a halálbüntetés, mivel jobbára adótnak és — egyelőre — megváltoztathatatlanak tekintik, kivülreked a szakmai érdeklődés körén, legfeljebb a törvénykönyvek kommentárjai érintik csak a legszükségesebb mértékben. Empirikus vizsgálatokról nincs tudomásunk.

A csend tovább tart a nyolcvanas években is — ez időben nagyjából egybeesik a nyugati abolicionista mozgalom apályával — és valószínűleg csak a nemzetközi helyzet jövődő alakulása — a belső társadalmi, politikai és gazdasági viszonyok formálódásával egyetemben — hoz majd változást.

De azt, hogy mikor és milyen irányút, ma még nem lehet sejteni.

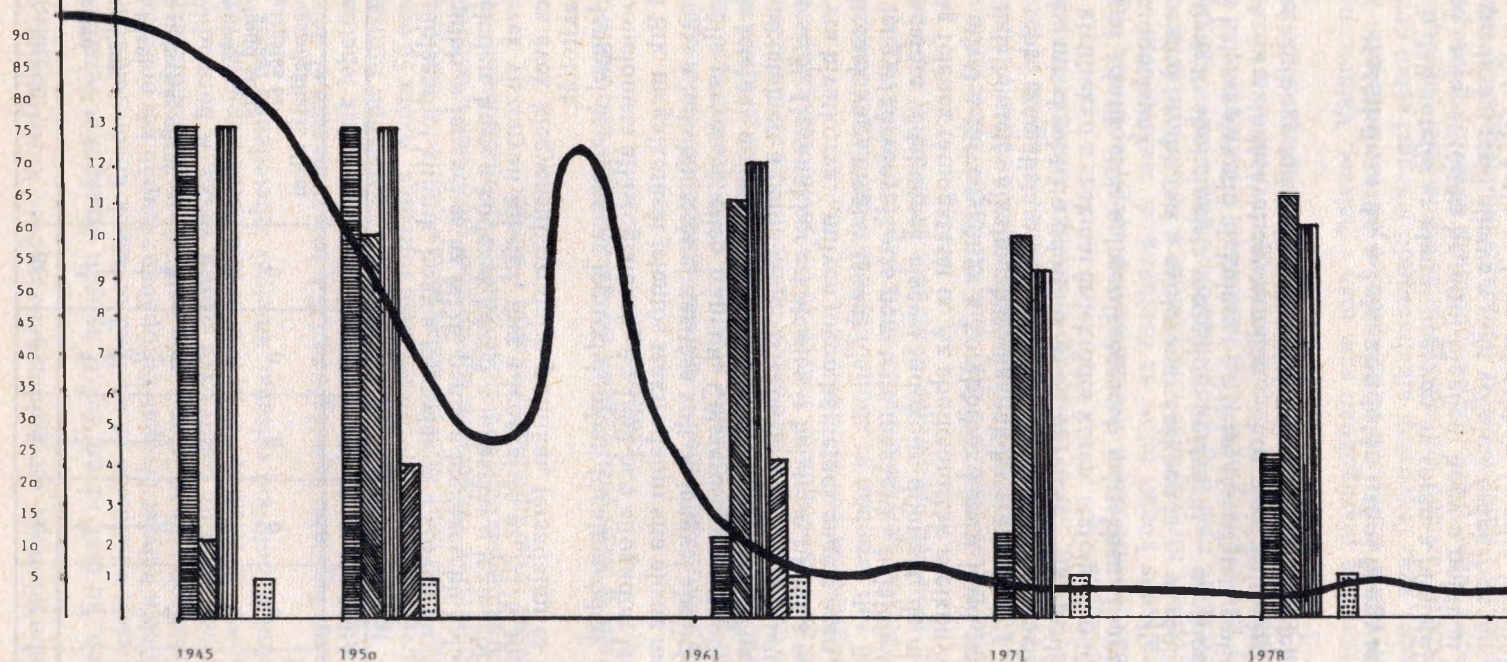
Halálbüntetés a felszabadulás utáni Magyarországon

A halálbüntetés az elmúlt negyven év során a büntetőjog rendszerében különböző szerepet töltött be, attól függően, hogy a politikai hatalom az új társadalmi-gazdasági rend, illetve a saját védelme érdekében miként, hogyan határozta meg annak feladatát, milyen mértékben és mire használta. (Lásd az ábrát!)

a végrehajtott halálbüntetések száma

A HALÁLBÜNTETÉS MAGYARORSZÁGON

a halálbüntetéssel fenyegetett büncselekmények száma

JELMAGYARÁZAT

- háborús és néPELLenes (1961-től néPE és emberiség elleni) büncselekmények
- állam elleni (ideértve a közrend, közhiztonság, államigazgatás és igazságszolgáltatás elleni) büncselekmények
- katonai büncselekmények
- vagyon elleni büncselekmények (csak a társadalmi tulajdon elleniek)
- személy elleni büncselekmények

A felszabadulást követő néhány évben — a háborús és népellenes bűnösök felelősségre vonásakor — a fasiszta múlttal való leszámolás, a nemzeti megtisztulás eszköze volt a halálbüntetés. A népbíróságok 1948. március 31-éig 332 halálos ítéletet hoztak.

Az új társadalmi berendezés intézményeinek kiépülésével párhuzamosan bővült a halálbüntetés alkalmazási köre is, például az 1946. évi I. törvény a demokratikus államrend védelméről, halállal fenyegetett új bűncselekményi tényállásokat vezetett be. A nemzetközi szerződésből fakadó kötelezettség tovább tágitotta a kört: a párizsi békeszerződés becikkelyezéséről szóló törvény halállal büntette a háborús és az emberiség elleni bűncselekmények elkövetőit. A fordulat éve után a szocialista gazdasági alap védelmére sorra születtek olyan jogszabályok (lásd az 1950. évi 4-es és 24-es számú törvényerejű rendeleteket!), melyek halállal fenyegették a szocialista gazdasági rend megsértőit.

Betetőzte ezt a „fejlődést” a Csemegi-kódex általános részét felváltó 1950. évi II. törvény, amely a halálbüntetés szempontjából komoly visszalépést jelentett, tudniillik megszüntette a halálbüntetés kivételes jellegét. A halálbüntetést több bűncselekmény esetén vagylagos szankcióból kogens jogszabállyá tette. Az 1951. évi 34. számú törvényerejű rendelet pedig kiterjesztette a halálbüntetést a fiatalokúra is.

Mindazonáltal a törvény miniszteri indoklása lehetségesnek vélte a halálbüntetés eltörlését a jövőben: „Ami a halálbüntetést illeti, kézenfekvő, hogy a kulturális színvonal emelkedése és a szocializmus megvalósítása ezt a büntetést nélkülözhetővé fogja tenni. Ez idő szerint azonban még nem állunk a fejlődésnek azon a fokán, amely megengedné a halálbüntetés eltörlését”.

A bíróságok ítélkezési gyakorlata azonban nem ezt a derűs jövőképet sugallta. Statisztikai adatok híján is közismertek az ötvenes évek koncepciósi perei, melyekben a vélt vagy valóságos politikai ellenfelekkel való leszámolás eszközévé tették a halálbüntetést.

Azóta csak az 1956-os ellenforradalmi bűncselekmények elkövetőinek felelősségre vonásakor alkalmazták ilyen komoly mértékben a halálbüntetést.

A hatvanas évek egyre kiegyensúlyozottabb politikai és társadalmi légkörében született meg az új büntetőtörvénykönyv, az 1961. évi V. törvény, amely fenntartotta, de hangsúlyozottan kivételes büntetésnek tekintette a halálbüntetést. Ez nem pusztán kinyilatkoztatás volt, a jogalkotó gondoskodott e kivételes jelleg jogi biztosítékairól is. A miniszteri indoklás — immáron jóval több alappal — újfent leszögezte, hogy „... a szocialista büntetőjog perspektivikusan, elvi okokból a halálbüntetés ellen száll síkra”. E megállapítást azonban a Btk. különös része nem tükrözte. Huszonkét bűncselekményt fenyegetett — köztük a társadalmi tulajdon elleni legsúlyosabb büntetteket is — igaz, csak alternatív módon, halállal.

A vagyoni elleni bűncselekmények miatti halálbüntetést az 1971. évi 28. számú törvényerejű rendelet szüntette csak meg. Ezzel szemben viszont bevezette — nemzetközi szerződés kötelezettségeire hivatkozva — a légi jármű jogellenes hatalomba kerítésének tényállását, melyet vagylagosan halállal rendelt büntetni. A módosított büntetőtörvénykönyv az állam, a béke és emberiség elleni büntetteket, a katonai bűncselekményeket, a közbiztonság és közrend elleni, valamint a személy elleni bűncselekményeket fenyegette a halál szankciójával. A törvény szigorát némileg oldotta a gyakorlat. Ritkán szabtak ki és hajtottak végre halálbüntetést. Ismét nemcsak de jure, hanem de facto is kivételes büntetési nem lett.

1962-ben	10	1966-ban	10	1970-ben	3	1974-ben	4
1963-ban	5	1967-ben	9	1971-ben	4	1975-ben	3
1964-ben	7	1968-ban	5	1972-ben	6	1976-ban	1
1965-ben	9	1969-ben	4	1973-ban	3	1977-ben	1

Halálbüntetés végrehajtására 1965 óta kizárólag minősített emberölés miatt került sor, a többi bűncselekmény miatt kilátásba helyezett halálbüntetés — a szilárd társadalmi rendnek köszönhetően — csak holt fenyegetés maradt.

Az abolíció sorsa '45 után

A halálbüntetés mellőzése a felszabadulás utáni három évtizedben reális lehetőség nem volt. Javaslatok persze ennek ellenére is megfogalmazódtak, például a Jogász Szakszervezet 1948-as büntetőnovella-tervezetében, illetőleg Révai József 1956-os javaslatában. Jelen voltak az abolicionista törekvések az 1961-es büntetőtörvénykönyv tervezetének vitája során is. Ezek a megnyilvánulások azonban nem gyakoroltak semmiféle regisztrálható hatást a jogalkotásra, még a jogirodalom vizein sem kavartak hullámokat.

A hazai abolicionizmus a hetvenes évek elején éled fel, és rövid időn belül igen harcossá vált Horváth Tibor, Fonyó Antal publikációi révén. Horváth Tibor már 1971-ben megkérdőjelezi erkölcsi és elvi alapon a köztörvényi bűncselekmények halállal való büntetését: „vajon a halálbüntetés összeegyeztethető-e a szocialista igazságosság eszméjével és büntetési rendszerünk céljaival . . .” — kérdezi egyik munkájában.

Az újjászületett abolicionizmus első nagy próbaköve az 1978-as büntető törvénykönyv kodifikációja volt. Horváth a halálbüntetés célszerűségét széles körű összehasonlító elemzés alapján vizsgálva jut arra a következtetésre, „. . . hogy a halálbüntetés békeidőben, kiegyensúlyozott társadalmi viszonyok között krimi-

nálpolitikai szempontból célszerűtlen eszköz. A társadalom védelmét kielégítően biztosítja a hosszan tartó, adott esetben életfogytiglani szabadságvesztés.” Fonyó a humánus jegyében bírálta a halálbüntetést. A törvény-előkészítő munka során készített javaslatában így írt: „. . . a társadalom védelme érdekében kívánatos perspektíva nem a könnyebb ellenállás felé haladás, tehát a veszélyes büntettek, a legsúlyosabb bűnöket elkövetők fizikai megsemmisítése, hanem minden érdekelt tudományszak megfelelő erejű ösztönzése arra, hogy fejlessze ki az ártalmatlanná tételnek humánus és egyben célszerű módszerét és eszközeit”.

A kodifikációs előmunkálatok során egyre többen tették magukévá az abolicionisták álláspontját, bár akadt ellenvélemény is. Székely János tekintettel a terrorizmus újabb megjelenési formáira, azt állítja, hogy „a szocialista rendszer . . . önmagát fegyverezné le, ha lemondana az — ezen eszközt jogtalanul alkalmazó — ellenségei irányában egyedül hatásos büntetőjogi szankcióról”. Ugyanigy vélekedett a kodifikációs főbizottság is. Érvei között első helyen az az 1973-as ENSZ jelentés szerepelt, amely nyilvánvalóan bizonyította, hogy az országok többsége nem tett lépéseket az abolíció felé „. . . a fejlett, iparosodott országokban a fejlődés tendenciája inkább a ténylegesen kiszabott és végrehajtott halálbüntetések számának csökkentése, mintsem a büntetési nem eltörlése felé mutat”. Döntését — kimondva, kimondatlanul — befolyásolták a hazai jogtudat vizsgálati eredményeit. Ezek szerint a megkérdőzetteknek csak 2%-a hajlik a halálbüntetés eltörlésére, 78%-uk azt kínzással is egészítené. A honi abolicionista törekvések felszabadulás utáni első komoly fellángolását a jogalkotó elfojtotta, hisz a főbizottsági álláspont emelkedett törvényerőre. Annyiban azért hatottak az abolicionisták érvei, hogy a Btk. erőteljesebben hangsúlyozza a halálbüntetés kivételes jellegét. Az összes büntetési tételnek csupán 5%-ában szerepel a halálbüntetés, és mindenütt vaglyagos szankcióként. A katonák kivételével csak azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor már betöltötte a 20. életévét. A törvénykönyv külön meghatározza — a többi büntetési nemtől eltérő —

feltételeit: „... csak akkor lehet kiszabni, ha ... a társadalom védelme csak e büntetés alkalmazásával biztosítható”.

A büntető eljárásjogi rendelkezések (így például a vádlott eljárásjogi helyzetének megszilárdítása a kötelező védelemmel, vagy a bíróság szakértelmének pótlása a különféle szakértők bevonásával) tovább erősítik e szankció kivételes jellegét. Az ügy többszöri kivizsgálását biztosítja a Be.-kódex azzal, hogy a halálbüntetés kiszabása esetén akkor is fel kell terjeszteni a Legfelsőbb Bírósághoz, ha az első fokú bíróság határozata emelkedett jogerőre. A büntetőeljárás törvény a kegyelmi eljárást is külön szabályozza. A tanács elnöke köteles a vádlottól megkérdezni, hogy kér-e kegyelmet, a védőt pedig felhívja, hogy három napon belül nyújtson be kegyelmi kérelmet. Ezt követően — az ügyész meghallgatása után — a bíróság indoklással ellátott véleményt nyilvánít a tanácsulésen arról, hogy a vádlottat kegyelemre méltónak tartja-e.

A kegyelem kérdésében a Legfelsőbb Bíróság elnöke — a legfőbb ügyész indítványának beszerzése után — nyilvánít véleményt, és azt az iratokkal az igazságügy-miniszterhez küldi a Népköztársaság Elnöki Tanácsa elé terjesztés céljából. A halálbüntetés csak akkor hajtható végre, ha a kegyelem iránti kérelmet a NET elutasította. Ehhez jön még az a büntetésvégrehajtási szabály, hogy ha az elítélt teherben van vagy elmebeteg, nem lehet vele közölni a kegyelmi kérelem elutasítását, nem hajtható végre a halálbüntetés.

A Btk. hatálybalépése óta eltelt idő igazolta, hogy a halálbüntetés — mind a törvényalkotói szándék, mind pedig a bírói gyakorlat szerint — kivételes.

1979-ben	2	1981-ben	3	1983-ban	3
1980-ban	5	1982-ben	5	1984-ben	1

Mindezek alapján joggal gondoljuk, hogy az abolíció csak átmenetileg került le a napirendről. Györgyi Kálmán — 1984-ben megjelent — monográfiájában írtakkal egybehangzóan valljuk, hogy „a jogfejlődés útját a halálbüntetésnek ... kivételes alkalmazásában, s ha ennek feltételei megvannak, a tényleges abolícióban látjuk”.

A halálbüntetés 20. századi végrehajtása

Nincs igazi, lényegi változás a végrehajtásban sem, sőt helyenként, időnként mintha visszatérne a véres középkor. Századunk két világháború, megszámlálhatatlan polgárháború, forradalom, helyi konfliktus által szabdalta történelme indokolta ezt. A fenyegetett hatalom sok helyütt a nyilvános és tömeges kivégzések elrettentő hatásától reméli a rend megszilárdítását, mint megannyiszor a történelem során. Ez alól még a legcivilizáltabb államok sem képeznek kivételt. Ázsia, Afrika és Latin-Amerika egy sor államában pedig a politikai ellenfelekkel való leszámolás máig vissza-visszatérő eszköze. A közelmúltból elég, ha csak Pinochet Chiléjére, Pol-pot Kambodzsájára utalunk.

Az Európán kívüli világban — nyilván összefüggésben a társadalmi és gazdasági feszültségek fokozódásával — számos helyen visszatértek a nyilvános kivégzések gyakorlatához. Szaud-Arábiában hatalmas tömeg előtt fejezték le a hercegnő csábítóját. Nigériában nyilvános televízióadásban számolnak be az árulók ítélet-végrehajtásáról. Napjaink recessziója, politikai ellenségeskedéssel terhes világa nem kedvez az abolíciónak.

A nyugalmas időszakok halálbüntetésének végrehajtási gyakorlata változatlan a múlt századihoz képest. A kivégzés ilyenkor visszatér a zárt falak közé, és leggyakoribb módozatai az akasztás, a villamosság és a mérge. Egyes arab államokban máig él a lefejezés.

A hatályos magyar szabályozás szerint a halálbüntetést zárt helyen, kötélen vagy löfegyverrel kell végrehajtani. Civil ügyekben az akasztás az általánosan követett gyakorlat. A kivégzésekre rendszerint hajnalban kerül sor, amelyen jelen kell lennie az első fokú határozatot hozó bírónak, a jegyzőkönyvvezetőnek, az első fokú tárgyaláson részt vett ügyésznek, orvosnak, valamint a büntetésvégrehajtási intézet parancsnokának és a végrehajtás biztonságát szolgáló őrségnek. Az igazságügy-miniszter mások jelenlétét is engedélyezheti.

A bíró felolvassa a jogerős határozat rendelkező részét, a kegyelmi kérelmet elutasító elnöki tanácsi határozatot, aztán átadja a halálraíteltet az ítélet-végrehajtónak. A kivégzés csigás oszlopakasztófán történik. A halált nem közvetlenül a fulladás okozza, mert mielőtt megfeszítenék az elítélt nyakán a kötelet, eltörik a nyakcsigolyáját. A halál beálltát az orvos állapítja meg.

A halálbüntetés jelenkoráról szólva napjaink krónikása kénytelen megállapítani, hogy jószerivel semmi újat nem tud mondani. Hiába a polgári forradalmak óta felnövekedett generáció felhalmozott ismerete, a tudományos megfigyelések tárháza, a megszüntetve-megőrzés törvényének dialektikája: mindez csak pislákoló lámpás, amelynek tétova sugaránál nem lelünk újabb igazságokat, csak azokat, amiket a Fény Százada már réges-rég megvilágított.

C. Beccaria már 1764-ben úgy fogalmaz, mint egy ma íródo korszerű büntető törvénykönyv miniszteri indoklása. Beccaria a jövőbe nézvést határozottan állást foglalt a halálbüntetés ellen, de kivételes körülmények között elismerte a büntetési nem szükségességét. Mégpedig abban a két esetben, amelyben ma is használatos: „... valamely állampolgár halála tehát szükségessé válhat olyankor, amikor a nemzet visszaszerzi, vagy elveszti szabadságát, ... amikor az anarchia állapotában maga a törvényes rend hiánya veszi át a törvények szerepét”. És akkor is élni kell vele, „... ha a halál az egyetlen valóságos fékező erő másoknak a bűncselekmények elkövetésétől való visszatartására”.

A felvilágosodás óta eltelt kétszázegynéhány év köz- és jogtörténete magán viseli ezt a kettőséget. Dacára a halálbüntetés eltörléséért küzdő abolicionisták meg-megújuló rohamának, állni látszék az idő. Nem dőlt el az emberiség nagy dilemmája: halálbüntetéssel vagy anélkül hatékonyabb-e a büntetési rendszer?

Dr. Kabódi Csaba—dr. Mezey Barna

Felhasznált és ajánlott irodalom

Auguszt János: Nem vérszomjas. Mozgó Világ, 1985. 2. szám.

Ficsor Mihály—László Jenő: Elgondolások a büntetési rendszer továbbfejlesztéséről. Magyar Jog, 1976. 9. szám.

Fonyó Antal: Büntetési rendszerünk továbbfejlesztésének elvi kérdései. Jogtudományi Közlöny, 1974. 7. szám.

Földvári József: A büntetés tana. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1970.

Györgyi Kálmán: Büntetések és intézkedések. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1984.

Dr. Halák László: Vérszomjas-e a társadalom? Mozgó Világ, 1984. 10. szám.

Horváth Tibor: Halálbüntetés az európai szocialista országok büntetőjogában. Állam- és jogtudomány, 1975. 4. szám.

Horváth Tibor: „Kegyetlen és szokatlan” — az Amerikai Egyesült Államok Szövetségi Legfelső Bírósága a halálbüntetésről. Jogtudományi Közlöny, 1977. 7. szám.

Kádár Miklós: A büntető törvénykönyv általános része. Az 1950. évi II. törvény. Az 1950. évi 39. számú törvényerejű rendelet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1951.

Kádár Miklós—Kálmán György: A büntetőjog általános tanai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1966.

Mezey Barna: „... iuguletur gladio”. Mozgó Világ, 1985. 2. szám.

Nagy Ferenc: Intézkedések a büntető jogkövetelmények rendszerében. Magyar Jog, 1983. 9. szám.

M. D. Sargorodszkij: A büntetőjogi büntetés I—II. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1960.

| Nemzetközi tapasztalatok

A bűnözés ára Franciaországban

A jogot és büntetési intézményeket vizsgáló szociológiai kutatási központ jelentést tett közzé a bűnözés költségeiről. A vizsgálatok az 1980-tól 1982-ig terjedő évekre vonatkoztak, s monetáris szempontból vették figyelembe az egyes bűncselekményeket. A jelentés szerint a pénzügyi bűncselekmények (adó-, vám- és gazdasági csalások) kerülnek a legtöbbszörre, jóval megelőzik a rablásokat és a betöréseket. A második helyen a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények (közúti, munkahelyi baleset stb) állnak.

Konkrét számadatok az 1982-es évre vonatkozóan: pénzügyi bűncselekmények, 86 451 millió frank, az emberi életben okozott károk, 36 573 millió frank, gépjárműlopás, 2994 millió frank, kábítószer-kereskedelem, 386 millió frank, rablás és fegyveres támadások 224 millió frank, kerítés és prostitúció 3500 millió frank. Ez utóbbi számadathoz kapcsolható az a kimutató is, amely szerint Franciaországban mintegy 30 000 prostituáltat tartanak számon, egy prostituált átlagos napi jövedelme 1800 frank.

A bűnözés költségeihez azonban hozzá lehet számítani azokat a kiadásokat is, amelyeket a költségvetés biztosít a bűnözés visszaszorítása érdekében. Így felszámítható költségek a rendőrség és csendőrség, a büntetés-végrehajtási intézetek, az igazságszolgáltatás, a prevenció klubok stb. ilyen vonatkozású kiadásai. Ha ezeket is számításhoz vesszük, úgy plusz 600 millió frankot kell figyelembe venni. Külön

költségként számítható fel az ún. magán megelőző védekezések összege, mint pl. a vállalatoknál a biztonsági személyzet alkalmazása, a biztonsági berendezések felszerelése, az egyéni védelem biztosítása stb. céljából kiadott pénz.

A bűnözés költségeinek állandó növekedését mutatja, hogy míg 1980-ban 60 436 millió frank, 1981-ben 72 776 millió frank költség merült fel, ez az összeg 1982-ben 86 451 millió frankra emelkedett csupán a pénzügyi bűncselekményeknél (adó-, vám- és gazdasági csalások).

Révolution, 1985. március 15.

Börtöngondok a nyugati országokban

A legtöbb ország, amely intézményeinek működéséről, hatékonyságáról mérleget készít, arra a megállapításra jut, hogy a börtönök igen rossz feltételek között működnek, elsősorban azok túlzásfoltossága miatt. A legutóbbi francia adatok szerint a fogvatartottak száma 42 000-re nőtt, s ez abszolút rekordnak tekinthető. A bűnözők számának növekedésével szemben ugyanakkor a börtönökben befogadhatók száma mindössze 31 000 személy. Hasonló számadatok érkeznek Nagy-Britanniából, az NSZK-ból és Olaszországból. Ezekben az országokban a börtöncláka egyszemélyesek, de mégis 2-3 személy elhelyezéséről kell gondoskodni.

Kenneth Neal brit büntetés-végrehajtási szakember szerint a nyugat-európai országokban az összes prevenció intézkedés ellenére sem sikerült meg-

akadályozni a bűnözés növekedését. Gond lenne, ha olyan büntetési nemek és intézkedések ismeretlenek lennének, mint például a felfüggesztett szabadságvesztés, a feltételes szabadságra helyezés, a közérdekű munkára kötelezés stb. A büntetésvégrehajtási intézetek befogadóképességének növelését sokkal gyorsabban és radikálisabban kellene megoldani. A bírók is panaszozzák a börtönök befogadóképességének szűkösségét, számos esetben így kénytelenek a börtönbüntetés végrehajtását elhalasztani. Az Európa Tanács szakértői szerint a börtönbüntetés végrehajtásához „valóságos jószándék szükségeltetik”. Ennek megfelelően a kevésbé veszélyes bűnözők szabadlábon tudnak maradni, s a börtönökbe elsősorban a megrögzött bűnözők és az erőszakos bűncselekményeket elkövető bűnelkövetők kerülnek.

A börtönviszonyok kihatással vannak a börtönörök helyzetére is. Elsőrendű feladat a büntetésvégrehajtási intézetek belső rendjének biztosítása és a bűncselekmények elkövetésének megakadályozása. Probléma azonban az, hogy míg a fogvatartottak száma meghaladja az előírt maximumot, a legtöbb országban a börtönörök létszámát nem növelik e körülményeknek megfelelően. Több francia börtönben úgynevezett amerikai sztrájkot tartottak a börtönörök avégett, hogy tiltakozzanak munkafeltételeik hiányosságai miatt. Követeléseik közé tartozott a börtönök és egyben saját biztonságuk növelése, valamint a kormány azon ígéretének realizálása, mely szerint a börtönőri létszámot megemeli. Egyetlen statisztika sem mutatja ugyan ki, de a büntetésvégrehajtási intézetek személyzete és vezetősége igen demoralizált. Mindezekre tekintettel a közvélemény szemében a börtönök elvesztették jelentőségüket a rehabilitáció vonatkozásában.

A helyzet tarthatatlanságát felismerve az Európa Tanács létrehozott egy olyan fórumot, ahol a 21 tagállam büntetésvégrehajtási vezetői adhatják elő

problémaikat — melyek legtöbbször hasonlóak — a megoldások keresése végett.

Forum-Conseil de l'Europe, 1984. 4. sz.

Olasz börtönmodell

A Generalának, e régi, barokk stílusu torinói börtönépületnek manapság igen sok látogatója akad. Többek között NSZK-beli bírók, spanyol kormányküldöttség, svájci parlamenti delegáció, brüsszeli tévétársaság. Valamennyien arra a nagy változásra kíváncsiak, amelyek következtében a fiatalok börtönének aggasztó körülményeit egy olyan modellre cserélték fel, amely talán egész Európa számára példaképpül szolgálhat.

A régi börtönépület falai között létrehozott új intézmény, a Ferrante Aporti, az előzetes letartóztatásukat töltő fiatalok megfigyelésére szolgál. Az intézményben pszichológusok és oktatók is dolgoznak. Évente kb. 550 lakója van, akiknek 7-8%-a erőszakos bűncselekményért, 80-85%-a pedig lopásért került ide. Az elkövetőket négy fő csoportba lehet sorolni: elsőbűntettek, visszaesők, többszörös visszaesők és kifejezett bűnözők. Azokat a fiatalokat, akik itt töltik be 18. életévüket, át kell helyezni — büntetésük további időtartamára — a felnőttkori börtönébe.

A fiatalok elhelyezése ideálisnak nevezhető. Az ötszemélyes hálószobákban 2-3 fiú lakik. A szobákhoz fürdőszoba is tartozik és minden szobában van televízió. A közösségi helyiségek közé tartoznak a műhelyek, az ebédlő, a társalgó, a két tornaterem, valamint az irodák. 1985-től kísérletképpen a börtönön belül külön részleget nyitottak meg a leány bűnelkövetők számára. A nők jelenléte a börtönben eddig is mindennapos jelenség volt, mivel a meghívott vendégművészek, a börtönben dolgozó oktatók és pszichológusok között több nő is van. A tapasztalatok szerint jelenlétük igen egészségesen hat a fiatalokra, mi-

vel így kevésbé érzik magukat elszigetelve a szabad élettől.

A börtönben mód van a televíziózás, a fényképészet, a műszerész-, az asztalos, a cukrász-, valamint a fodrász szakma elsajátítására. A kulturális aktivitás köre kiterjed a zenére, színházra és a breakdance-re is. A sportok közül a cselgáncs, a röplabda és a hoki választható kellemes időtöltésül. Az elsőbűntetettek számára, akiknek kevés az idejük a beilleszkedésre, egy kis nyomdát hoztak létre. Naponta néhány fiú mindig eltávozhat a városba, külső munkavégzés céljából.

A fiatalokúak börtönének új, sikeresnek mondható modelljét és módszereit állandó figyelemmel kíséri az olasz igazságügyi minisztérium és néhány európai kriminológiai intézet.

Panorama, 1984. december 24.

A bűncselekmények áldozatainak segítése az NSZK-ban

Az evangélikus akadémia által Bad Bollban rendezett tudományos vita címe: „büntetettek, áldozatok és a társadalom” volt. A büntető igazságszolgáltatás társadalmi előmozdítására alakult munkaközösségnek mint rendező szervnek két fontos alapelve van: az áldozatok védelme és a büntetettek reszocializációja. Az utóbbi az előbbi cél szempontjából lényeges, mert minél több büntetettet térítenek el a visszaeséstől, annál kevesebb a bűncselekmények által okozott kár.

Senki számára nem kétséges, hogy eddig túl keveset tettek az áldozatok érdekében. Természetesen többet kell látnunk az áldozatban — mondta egy bíró — mint az eljáráshoz szükséges tanút.

Az a törekvés, hogy a bűncselekmények áldozataiért többet kell tenni, nemcsak az NSZK-ban, hanem más államokban is felmerült. Az Egyesült Államokban ez a feladat megvalósítás alatt van. Házak vannak szorongatott nők támogatására és egyesületek mű-

ködnök az áldozatoknak bírói eljárás során való megsegítésére.

Hét évvel ezelőtt alakult az NSZK-ban az első áldozatok segítségét szolgáló egyesület a „Weisser Ring” (fehércsiga), amelynek 20 000 tagja van. 1984-ben alakult a „Bűncselekmények Áldozatait Segítő Egyesület” (Opferhilfe-Hilfe für Opfer von Straftaten), amely fő céljának tekinti az áldozatok megővését az immateriális károktól.

Felmerült az áldozatok különbözőségének kérdése. Más egy erőszakos, súlyos büntetett és más egy egyszerű vagyoni delictum áldozata. Az utóbbiak inkább biztosítási kérdéseket vetnek fel.

A bűncselekmények áldozatainak megsegítéséről szóló szövetségi törvénytervezet nem váltott ki sok vitát. A törvénytervezet az alábbiakat állapította meg: a bűncselekmény sértettje kapjon több tájékoztatást az eljárás állásáról, a sértett mint mellékmagánvádló kapjon több jogot, a sértett mint tanú kapjon több védelmet az eljárás során, és kárigényét már itt érvényesíthesse a tettes ellen . . .

A tudományos vita során tárgyalták a témával kapcsolatos alapfogalmakat, nevezetesen a bűnhődés, az elégtételadás és a büntetés fogalmait. A bűnhődés ótestamentumi fogalom és a bünnősnek az Istennel, a sértettel és önmagával való kiengesztelődésére utal. A bűnhődéshez szükségszerűen társul az elégtételadás, vagyis a sértett minden kárának megtérítése. Az állam a sértettnek nyújtott elégtételen túl fellép a büntetés igényével. Ha megelégednénk a sértettnek nyújtott jóvátétellel, visszaesnénk a középkorba, amikor a tettesnek perrel kellett kárigényét érvényesítenie. Azt az államot, melynek nem volna büntető igazságszolgáltatása és bűnügyi rendőrsége, a felbomlás fenyegetné.

A tettes és a sértett a valóságban nemigen szoktak kibékülni. A sértettet nem érdekli a tettes személye, csak kárának megtérítését kívánja. Kívánatos lenne, ha a sértett anyagi és erkölcsi kárát a büntetőeljárásban érvényesít-

hetné és nem kellene külön polgári pert indítani. Erről azonban csak abban az esetben lehet szó — állítják a bírók és az ügyvédek —, ha a kár bizonyítása könnyű...

Felhozták egyesek, hogy fiataloknál megvan a lehetősége annak, hogy a bíróság a kár megtérítése esetében a büntetést mellőzze, megfontolandó lenne ennek az intézkedésnek felnőttkorúakra való alkalmazása is. Mások ezzel nem értettek egyet, mert az állami büntető igény korlátozását minden esetben károsnak tartják.

Fennáll jelenleg is a lehetőség 180 napi tételt meg nem haladó pénzbüntetés felfüggesztésére a sértett kárának megtérítésétől függően. Ez a rendelkezés ritkán — a pénzbüntetések két ezrelékében nyer alkalmazást a gyakorlatban. A bírók elvileg helytelenítik, mert a büntetőjogot a polgári jogi kártérítés színvonalára süllyeszti.

Ma is él a békéltető bíró intézménye kisebb jogellenességek esetében a felek közti béke helyreállítására. Igénybevehető például magánlaksértés, becsület-sértés, könnyű testi sértés esetében. Észak-Rajna-Vesztfáliában 1977-ben mintegy 20 000 ilyen ügyből körülbelül 10 000 végződött eredménnyel, az eredmény nélküliek viszont előjátékát képezték a bírói eljárásnak. Egyesek szerint a békéltető bíró intézményét más esetekre is ki lehetne terjeszteni.

Egybehangzó volt a vélemény, hogy a súlyos, erőszakos bűntettek áldozatai

több védelmet kívánnak a tárgyaláson, és a tárgyaláson kívül egyaránt. Különleges helyet foglalnak el az erőszakos bűntettek áldozatai között az erőszakos szexuális bűntettek áldozatai. Ezek különleges védelmet kívánnak a tárgyalás során a védők és ügyészek esetleges gyanúsító kérdéseivel szemben. Jogszabállyal a problémán aligha lehet segíteni, a tárgyalásvezető bíró feladata, hogy a tárgyalás megfelelő légkörét biztosítsa.

Kívánatos volna szociális gondozók szerepeltetése az áldozatoknak a tárgyalás során való védelmére, de kevesen vannak. Pártfogók sincsenek elegendő számban, holott ezeknek a reszocializáció terén fontos feladatuk van. Az igazságügy-miniszter nem helyezte kilátásba ezen a téren a helyzet javítását.

A reszocializáció fontosságát mindenki hangsúlyozta. A jóvátétel lehetetlenségének nem szabad a rehabilitáció csődjéhez vezetnie.

A súlyos erőszakos bűntetteknel az áldozatoknak a tettes általi kártalanítását a kiszabott hosszú büntetés általában lehetetlenné teszi. Jóvátételre az állam képes azáltal, ha szigorú hitelezőjévé válik a tettesnek.

A vita során sok olyan gondolat merült fel, amelyből meríthetnek azok, akik az áldozatok helyzetének segítése terén tenni akarnak valamit.

Frankfurter Allgemeine Zeitung, 1984. 290. sz.

Válogatta: Bánki Erika

E SZÁMUNK SZERZŐI

Ambrus Gyula bv. főhadnagy, a Fiatalkorúak Börtöne és Fogháza nevelője; **dr. Fábián János** osztályvezető ügyész, Legfőbb Ügyészség büntetőbírói főosztály; **dr. Gödöny József** az állam- és jogtudományok doktora, az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet igazgatója; **dr. Kabódi Csaba** egyetemi adjunktus, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar büntető eljárásjogi tanszék; **Kecskés Tünde**, az Országos Parancsnokság titkárságának előadója; **Malachowsky Lászlóné** bv. százados, a Szombathelyi Bv. Intézet nevelője; **dr. Mezey Barna** egyetemi adjunktus, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, magyar állam- és jogtörténeti tanszék; **Sisák Péterné**, a Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet egészségügyi szakoktatója; **Végh József** bv. főhadnagy, a Pálhalmi Börtön és Fogház nevelője; **dr. Vókó György** ügyész, a Legfőbb Ügyészség büntetőbírói főosztály; **dr. Vörös Ferenc** bv. alezredes, a Baracska Börtön és Fogház parancsnoka; **Zsoldos Lajos** kinevezett polgári alkalmazott, a Baracska Börtön és Fogház nevelője.

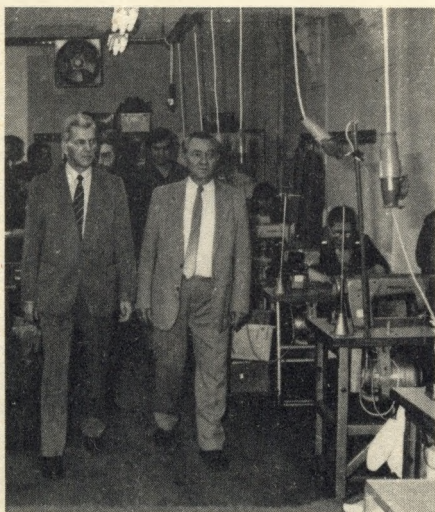

Lengyel delegáció látogatása

A múlt év novemberében a lengyel Igazságügyi minisztérium Büntetés-végrehajtási Intézetek Központi Hivatalának öttagú küldöttsége látogatott hozzánk *Stanislaw Jablonowski* tábornok, főigazgató vezetésével.

A tapasztalatcsere keretében a lengyel elvtársak tanulmányozták a magyar büntetés-végrehajtási rendszert, különösképpen az elítéltek foglalkoztatását, az oktatási formákat, a reszocializáció terén elért eredményeket. Ittlétük alatt ellátogattak öt büntetés-végrehajtási intézetbe. Több ízben tárgyaltak *Nagy Tibor* bv. vezérőrnagy elvtárrsal, s alkalmuk volt találkozni a Bv. Országos Parancsnokság osztályvezetőivel.

A delegációt fogadta *dr. Markója Imre* igazságügyminiszter és *dr. Borics Gyula* államtitkár is. A szívélyes légkörben lezajlott baráti látogatás végén a lengyel vendégek őszinte elismeréssel nyilatkoztak a személyi állomány munkájáról, a magyar büntetés-végrehajtás tevékenységéről, eredményeiről.

ára: 10 Ft

